

KULTÚRA, VÁROS, FEJLESZTÉS

EURÓPA KULTURÁLIS FŐVÁROSA – PÉCS, 2010

AZ EKF PROGRAM VÁROSFEJLESZTÉSI, ÉPÍTÉSZETI ÉS FINANSZÍROZÁSI KÉRDÉSEI

KONFERENCIA - 2006. JANUÁR 27-28.
PÉCS, EURÓPA HÁZ, MÁRIA U. 9.

A KONFERENCIA SZERVEZŐJE: DÉL-DUNÁNTÚLI ÉPÍTÉSZ KAMARA

7625 Pécs, Dr. Majorossy Imre utca 36. tel/fax:(72)520-505 e-mail: ddek.pecs@axelero.hu, web: www.ddek.hu

HORVÁTH ANDRÁS építész, e-mail: iroda@hp-arch.hu

A KONFERENCIA VÉDNÖKE: DR. SZILI KATALIN, AZ ORSZÁGGYŰLÉS ELNÖKE

A KONFERENCIA-RENDEZÉS PARTNEREI:

Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség web: www.deldunantul.com

MTA Regionális Kutatások Központja web: www.rkk.hu

Pécsi Tudományegyetem web: www.pte.hu

A SZERKESZTETT VÁLTOZAT KIDOLGOZÁSÁBAN KÖZREMŰKÖDÖTT:

Varjú Viktor, MTA RKK DTI tudományos segédmunkatárs

ELŐSZÓ – MELY EGYBEN ÖSSZEGZÉS IS

Lezajlott a Dél-Dunántúli Építész Kamara által, az Európai Kulturális Főváros program városfejlesztési, építészeti és finanszírozási kérdéseivel kapcsolatban szervezett konferencia. A rendezvényt rendkívüli érdeklődés kísérte, építészek mellett képző és iparművészek, publicisták, közéleti személyek és érdeklődő értelmiségiek követték az előadásokat, illetve vettek részt a vitákon. A két nap alatt közel 180 fő volt a hallgatóság, ami önmagában is jelzi a téma jelentőségét. Pécssett a kulturális önszerveződésnek és öntudatnak nagyon erős és mély gyökerei vannak, ami nem csak municiót jelent, de a megmutatkozás, a felszínre törés igényét is.

Az előadások sora – a szervezők szándéka szerint - nagy rálátást engedett az európai minőséget jelentő kulturális élet és az ezt jól szolgáló építészeti gondolkodásmód meghatározó elemeire. A lehető legteljesebb kép érdekében tájékoztatók hangoztak el az országos és a helyi fejlesztési elképzelésekről és a finanszírozás kérdéseiről, a társadalmi érdekegyeztetés és a kreatív város korszerű gondolkodásmódjáról. Az építész előadók a programokat megalapozó és elemző tanulmányaikat ismertették, melyek egyrészt az épített örökségtől a létező és fejlődő városszerkezet értékeléséig, míg módszertani oldalról az eltelt időszak részletes kritikai elemzésétől a feladatok pontos feltérképezéséig tartottak. Az előadók és a hozzászólók egyöntetűen érveltek a szakszerű előkészítés fontossága, és az ebben való döntéshozói felelősség mellett.

A konferencia zárásaként, a viták tanulságait összegezve a résztvevők az alábbi üzenetet fogalmazták meg:

A KONFERENCIA ÜZENETE

A választási lehetőség és az elérendő cél kizárólag a legmagasabb szintű, európai mércével mérhető kultúra lehet.

Ennek érdekében a konferencia résztvevői szükségesnek tartják, hogy a város és a megye vezetése az EKF városfejlesztési programjának előkészítését és lebonyolítását haladéktalanul helyezze egy megfelelő szakmai felkészültségű és a szükséges jogosultságokkal rendelkező független testület kezébe.

A Dél-Dunántúli Építész Kamara részt kíván venni a feladatok gyors, hatékony és szakszerű előkészítésében, és ebbe kéri bevonni a civil szervezeteket. A megvalósításhoz a nemzetközi tervpályázatok kiírását tartja egyedül elfogadható megoldásnak.

A Dél-Dunántúli Építész Kamara reméli, hogy lehetőség lesz a felkészülést jó irányban folytatni, és ebben valamennyi érdekelt fél konstruktívan vesz részt. A Dél-Dunántúli Építész Kamara részéről biztosítunk mindenkit, hogy minden szakmai elkötelezettségünkkel az ügy eredményre vitelén kívánunk munkálkodni.

A DDÉK elnöksége és tisztségviselői

A konferencia indító gondolata

Az Európa Kulturális Fővárosa cím elnyerése Pécs számára a régóta várt, és nem egyhamar visszatérő alkalmat nyújtja jelenének elemzésére és jövőjének meghatározására. A 2010-ig tartó felkészülési időszak egybeesése az európai integrációs folyamattal és a II. Nemzeti Fejlesztési Tervvel olyan feltételrendszert teremthet, mely szűkebb és tágabb gazdasági-társadalmi környezetben is létrehozhatja a csillagok szerencsés együttállását az előrelépéshez.

Pécs Európa Kulturális Fővárosa-pályázatának sikere jelentős részben azon múlt, hogy 2004 őszétől – az „Európa magyar kulturális fővárosa / A pécsi pályázat” című konferenciától – kezdődően partneri jellegű együttműködés alakult ki a városvezetés és a pályázat elkészítése szempontjából kulcsfontosságú városi szakmai körök között. Hasonló partneri együttműködés vezetett el Pécs versenyképességi pólus-stratégiájának a megalkotásához is, az EKF-pályázat megírásával párhuzamosan. Konferenciánk arra tesz kísérletet, hogy fönntartsa a Kulturális Főváros-cím elnyerését követő időszakban is a partneri együttműködés lehetőségét, szakmai háttérrel kínálva az EKF-program megvalósításához.

A magyarországi Kulturális Főváros-pályázat kulturális alapú városfejlesztési programot kért a pályázó városoktól, ennek megfelelően „A határtalan város” címet viselő pécsi pályázat is magában foglal egy kulturális alapú városfejlesztési programot. Konferenciánknak ez a program a kiindulópontja, s vele összefüggő építészeti, területrendezési, fejlesztésfinanszírozási, üzemeltetési problémákat kívánja áttekinteni. Mivel a Kulturális Főváros-fejlesztések kérdései összefüggnek a pólus-stratégiának a témájával, továbbá a városarculat alakítás és régiófejlesztés témájával, a konferencia némely előadásának is óhatatlanul ezt kell tükröznie.

A Kulturális Főváros-program nemcsak városfejlesztési problémakör. A 2010-es év és a felkészülési időszak megváltoztatja a város lakóinak a kultúrához való viszonyát, s lehet, hogy nagyobb mértékben vonja be a város lakóit a közös jövő alakításába, mint korábban bármikor. A Kulturális Főváros-program új alapot és dimenziót jelenthet, az eddigőtől különböző, minőségi gondolkodást, együttműködési kultúrát, melynek csak próbája és nyitánya lesz a 2010-es év, hogy aztán maradandóan szabjon mértéket az ezt követő időknek. Konferenciánk e folyamat folytatásához szeretne hozzájárulni, hogy a beszédet párbeszéd, a párbeszédet pedig tett kövesse.”

A KONFERENCIA ELŐADÁSAI - 2006. JANUÁR 27, PÉNTEK

10.00-10.30	Csabina Zoltán , főosztályvezető, Nemzeti Fejlesztési Hivatal, Budapest <i>A Város helye a II. Nemzeti fejlesztési tervben</i>
10.30-11.00	dr. László Gyula , egyetemi tanár, PTE Közgazdaságtudományi kar, Pécs, <i>Pécs, fejlesztési pólus koncepció</i>
11.00-11.30	Pálné dr. Kovács Ilona DSc , intézetigazgató, egyetemi tanár, MTA RKK Dunántúli Tudományos Intézet, Pécs <i>Érdekegyeztetés – partnerség</i>
11.30-11.45	Vita
11.45-12.15	Hübner Mátyás DLA , PTE fejlesztési és beruházási rektorhelyettes, Pécs <i>Város és Egyetem</i>
12.15-12.45	Gonda Tibor, Pécs város alpolgármestere <i>Város és Város- EKF 2010 és Városfejlesztési elképzelések</i>
12.45-13.00	Kérdések, vita
14.10-14.30	Vargha Mihály építész, Építészfórum, Budapest <i>Pécs pályára áll</i>
14.30-15.00	Dévényi Sándor DLA , építész, Dévényi és Társa Kft., Pécs <i>Az épített örökség kezelése</i>
15.00-15.30	Patartics Zorán építész, Horváth és Patartics Építész Iroda, Pécs <i>A pályázat építészeti szempontjai és a továbblépés</i>
15.30-16.00	Vita, kávészünet
16.00-16.30	Horváth András építész, Horváth és Patartics Építész Iroda, Pécs <i>Helyiérték - a fejlesztési programok hatása</i>
16.30-17.00	Polyák Levente , városkutató, Budapest <i>Kreatív városépítészet</i>
17.00-18.00	Vita

2006. JANUÁR 28, SZOMBAT

9.30-10.00	Szokolay Zsolt tervezési csoportvezető, Regionális Fejlesztési Ügynökség, Pécs <i>Nagy léptékű városfejlesztési programok menedzselésének kérdései</i>
10.00-10.30	Patartics Zorán építész (Horváth Zsolt, Pannon Filharmonikusok igazgatója helyett) <i>A koncert és konferencia központ szakmai és tervezési programja</i>
10.30-11.00	Szántó Tibor, Mikó László építészek, Budapest <i>A Szegedi Tudományegyetem Tanulmányi és Információs Központja</i>
11.00-11.30	Vita, kávészünet
11.30-12.00	Bencsik Barnabás művészettörténész, Nemzetközi Kortárs Művészeti Iroda <i>A kortárs művészetnek épített terek – néhány nemzetközi példa</i>
12.00-12.30	Czakó Zsolt grafikus, Somogyi Krisztina szakíró, Budapest-Pécs, <i>Arculat és Város</i>
12.30-13.00	Vita, összefoglaló és záróbeszéd

KAPCSOLÓDÓ ANYAGOK

2004. októberi konferencia anyaga, ajánlásai
EKF-2010 pályázati anyagok, linkek
Előkészítő tanulmányok és konferencia program
Pólus program anyagai
Konferencia összefoglaló
és ajánlás (2006. 02. 15-től)

www.eccpecs.interhouse.hu
www.pecs2010.hu
www.ddek.hu
www.ktk.pte.hu
www.eccpecs.interhouse.hu,
www.epiteszforum.hu, www.ddek.hu

A KONFERENCIA MÉDIA-TÁMOGATÓI

Dunántúli Napló
Pécs TV – Mediterrán Rádió – MMX csatorna
Építészfórum
UNIV Pécs

www.dunantulinaplo.hu
www.pecstv.hu
www.epiteszforum.hu
www.univpecs.hu

TÁMOGATÓK

Dél-Dunántúli Építész Kamara
Dél-Dunántúli Regionális Fejlesztési Ügynökség
MTA Regionális Kutatások Központja
Európa Centrum Kht.
Pezsgőház Kft.
Danubius Hotels Group

A konferenciát DR. TÓTH ZOLTÁN területi főépítész, a Dél-dunántúli Területi Főépítész Iroda vezetője nyitotta meg. Bevezetesként kihangsúlyozta, hogy – bár sokan az építészetet csak az építési tevékenységgel tekintik egyenlőnek - az Építész Kamara által szervezett konferencia bizonyítja, hogy az építészet és az építészek a kultúra fontos szereplői. Pécs, Európa Kulturális Fővárosa szerepében helyt kell adjon az építészetnek is, ahogy ez más korábbi kulturális fővárosokban is történt. Mondhatni, az építészet a kultúra hardware részét teremti meg, ami a software-eket tudja befogadni. Pécs eddig is fontos szerepet töltött be a kultúrában, vélhetőleg a cím elnyerése miatt ez a szerepe még jobban megerősödik. Nem utolsó sorban a rendezvény hozzájárul az EU kohéziós politikájában megfogalmazott elvekhez, melyben a hátrányos helyzetű régiók pozíciójának javítása fontos elem. A kultúrának nagy szerepe van egy település életében, hiszen más területeket is magával vonz, egy kulturálisan jól működő városba szívesen települnek a beruházások, szívesen jönnek más tevékenységek is, és mindemellett egy kulturált településnek megtartó ereje is van, mely a lakosságra, munkavállalókra is vonatkozik. Ez a folyamat az itt lakók életminőségének javításában szintén nagy jelentőséggel bír.

TÓTH ZOLTÁN megnyitójában kifejtette, hogy a kultúra önálló ágazat is, önálló munkahelyeket teremt, a fellendülő kulturális turizmusnak kiemelt gazdasági szerepe lehet. De ehhez az is szükséges, hogy az itt lakó polgárok is ezen lehetőségeket így fogják fel, és így éljék meg. Ezért az építészeknek arra kell törekedniük, hogy Pécs ne csak Magyarország viszonyrendszerében legyen kulturális főváros, hanem ténylegesen legyen mérhető a teljesítménye Európában. Ebben az építészeknek kulturált, jó minőségű projektek előkészítésével és megvalósításával kell részt vállalni.

A konferenciának tehát arról kell szólnia, hogy az építészek felajánlják segítségüket a városnak olyan szakmai kérdésekben, melyekhez a politikusok nem, csak az építészek érhetnek. TÓTH ZOLTÁN arra kérte a politikusokat, hogy vegyék igénybe a felajánlott segítséget a sikeres Európai Kulturális Főváros megteremtéséhez. Ha ez így lesz, akkor az így kialakuló települési szövet, és az egyes létesítmények nem csak 2010-ben, de távlatban is meghatározzák a város, és a Pécsen lakó polgárok életminőségét.

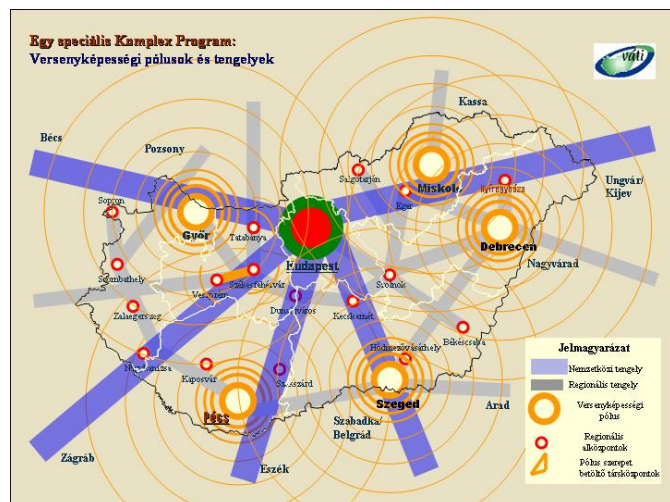
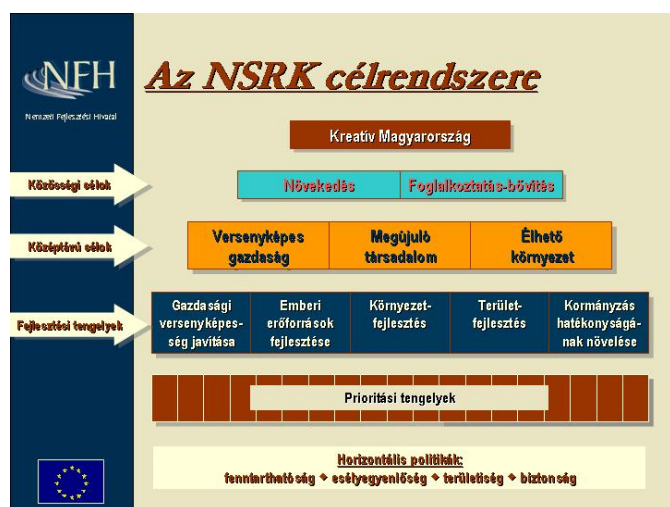
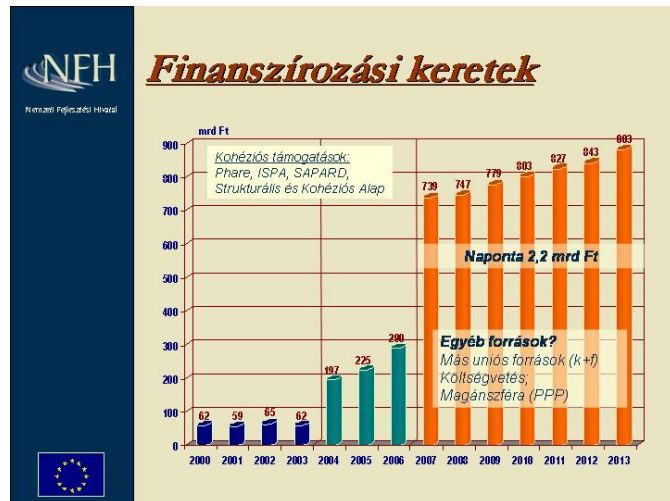
CSABINA ZOLTÁN előadásának bevezetésében három okot sorolt fel, amely miatt Pécsnek véleménye szerint igen is lehet különleges szerepe a II. Nemzeti Fejlesztési Tervben (II. NFT). Az egyik ok hogy a városok, (tehát általában a városokra is igaz) különösen a nagyvárosok a II. NFT-ben és az EU 2007-2013 közötti tervezési időszakában különös helyet kapnak majd. A másik tényező maga az EFK program, a harmadik, pedig a versenyképességi pólusok kérdésköre.

CSABINA ZOLTÁN felvázolta azokat a kereteket, melyek lehetőséget biztosítanak a fejlesztés lépéseinek kibontakoztatására. Ennek egyik kerete természetesen a pénzügyi keret. A keretszámok mellett elsősorban a nagyságrendek változása az, ami hangsúlyos a korábbi időszakhoz képest. Ám nem elsősorban az a fontos kérdés, hogy fel tudjuk-e ezeket a pénzeszközöket használni, hanem az, hogy milyen módon, milyen hasznossággal tudjuk ezt megtenni. Meg kell változtatni a kevésbé hatékonyan

működő struktúráit (pl. az egészségügyben, vagy az oktatásban), nem lehet csak ezek fenntartása a cél, és olyan irányba kell elmozdulni mely a hatékonyság felé mutat, kihangsúlyozva a hozzáadott értéket (olyan beruházások létrehozása mely pl. foglalkoztatáspolitikára is hatással van). Egyre inkább az a tendencia uralkodik el, hogy a különböző fejlesztésekbe a magánszféra bevonásra kerül. Különösen fontos lehet ez, a kulturális fejlesztések ügyében, hiszen maga a kultúra is egy gazdaságfejlesztő tényező, így vonzó lehet a privát szektor számára. EU-s pénzügyi keretként az előadó az Európai Regionális Fejlesztési Alapot valamint a Kohéziós Alapot emelte ki. Ami az uniós források korlátozottságát jelenti viszont, az az EU Monofund elve, vagyis, hogy egy operatív programot csak egyféle forrásból (alapból) lehet finanszírozni (a projektnek vagy a hard része vagy pedig a soft része kerül ilyen módon finanszírozásra). Ami viszont előnyt jelent, hogy megjelennek a városi elemek a finanszírozási struktúrában (egészségügy, lakásügy stb.).

A tartalmi kereteit a fejlesztéseknek a már elfogadott vagy tervezett dokumentumok fogják megadni, illetve adják meg. Ilyen hazai dokumentumok az Országos Fejlesztéspolitikai Konceptió illetve az Országos Területfejlesztési Konceptió (melyeket az Országgyűlés már 2005. decemberében elfogadott), melynek Pécs szempontjából az a lényeges szerepe, hogy az országgyűlési határozat név szerint említi a fejlesztési pólusok kérdéskörét, köztük Pécsét is. Ezen dokumentumok Magyarország hosszú távú terveit tartalmazzák 2020-ig bezáróan.

A középtávú terveket az EU elvárásaival összhangban 2007-2013 közötti stratégiai terveket a Nemzeti Stratégiai Referenciakeret (NSRK) tartalmazza (mely kidolgozás alatt van). Ehhez kapcsolódóan az EU stratégiai iránymutatásában azonban sajnálatos módon nem szerepel kiemelt helyen a kultúra. A kulturális támogatás kérdése mindössze „A nagyvárosok hozzájárulása a növekedéshez és a foglalkoztatáshoz” című blokkban szerepel, ami azt jelenti, hogy nem magát a kultúra támogatását jelenti, hanem a lehetőség csak a már előbb említett nagyvárosi növekedés hozzájárulása tükrében jelenik meg. Tehát ez az irányelv a kultúra közvetlen gazdaságossági hasznosságát hangsúlyozza. Az

NSRK 2006 márciusára tervezett elfogadása azonban nem jelenti azt, hogy az elfogadást követően már nincs lehetőség a dokumentumban megfogalmazott lehetőségek megváltoztatására, hiszen két éves periódusokban felülvizsgálatok lesznek. Az NSRK célrendszere olyan közösségi célokra épül, mint a növekedés, vagy foglalkoztatás-bővítés. Az előadó a fejlesztési tengelyek közül (gazdasági versenyképesség javítása, emberi erőforrások fejlesztése, környezetfejlesztés, területfejlesztés, kormányzás hatékonyságának növelése) kiemelte a környezet fejlesztését, mely nem csak a természeti környezetet, hanem az épített környezetet is jelenti.

A kultúra gazdaságra történő hatása meglehetősen egyértelmű, hiszen a 2000. évi adatok alapján az EU (akkor még 15) tagállamaiban a GDP 5,3 %-át a szerzői jogú ágak generálták közvetve vagy közvetlenül.

CSABINA ZOLTÁN ezt követően azt mutatta be, hogy az egyes fejlesztési tengelyek mentén hol jelenhet meg a kultúra (és ezzel együtt az EKF program) fejlesztése.

A gazdaság versenyképességének javításánál a kreatív ipar támogatása jelenhet meg, míg ezen belül a közlekedési infrastruktúra fejlesztéséhez kapcsolódó operatív programoknál a kulturális helyszínek megközelíthetőségének fejlesztése kerülhet előtérbe, míg például a környezetfejlesztési tengelynél a kulturális helyszínek környezeti kármentesítését lehet elérni. Nyilvánvalóan az emberi erőforrások fejlesztésénél szerepet kell, hogy kapjon a kultúra, azonban a monofund finanszírozási irány miatt külön kell választani az emberi erőforrás fejlesztését, és a humán infrastruktúra – köztük a kulturális fizikai infrastruktúra – fejlesztését. A regionális operatív programok kiírásánál és pályázásánál lehetőség kínálkozik majd a régióközpontok támogatására is. Ezek a lehetőségek természetesen a pályázatban részt vevő „nem nyertes” települések és régiók részére is adott.

(A dolgok jelenlegi állása alapján mintegy 335 mrd forint az, amit humán erőforrás fejlesztésre lehet fordítani Uniós (ERFA) forrásból, áttételesen tehát kultúrára is. Mindemellett az Unió EKF program keretében Pécs 36 mrd forintból részesülhet.)

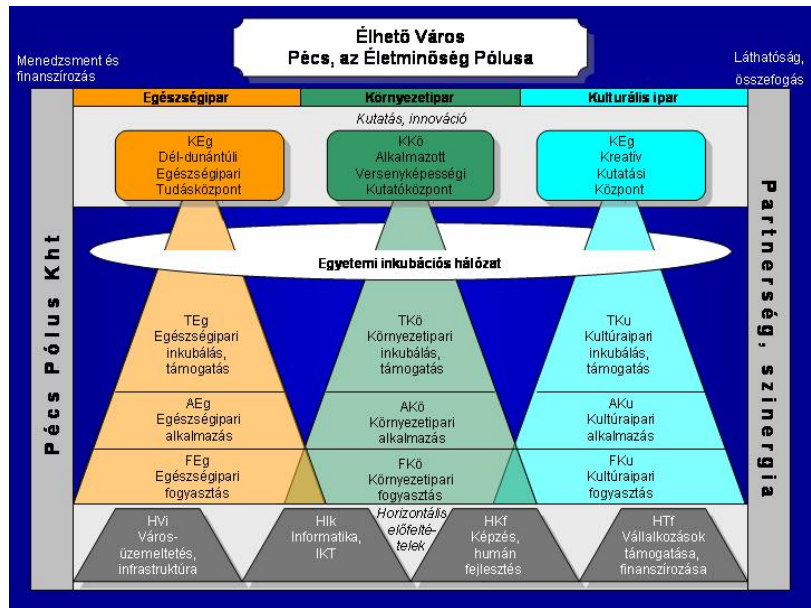
A fő szempont azonban a finanszírozások elnyerésénél a foglalkoztatáshoz való hozzájárulás, valamint a hozzáadott érték, a programok GDP-hez való hozzájárulása lesz.

Az előadó kihangsúlyozta, hogy garancia a kultúra - az előbb említett tengelyek mentén való - finanszírozásához csak abban az esetben képzelhető el, ha folyamatos párbeszéd, kooperáció alakul ki az érintettek között. Természetesen ehhez a folyamathoz a helyi párbeszéd elengedhetetlen.

DR. LÁSZLÓ GYULA, EGYETEMI TANÁR, PTE KÖZGAZDASÁGTUDOMÁNYI KAR, PÉCS Pécs, fejlesztési pólus koncepció

LÁSZLÓ GYULA „Stratégia Pécs város fejlesztésére” címmel tartott előadást, melynek kapcsán Pécs város fejlesztési pólus koncepcióját mutatta be, mely „Pécs, az életminőség pólusa” címet viseli. A pólusprogram körülbelül egy éve alakítódott ki, francia mintára. A fejlesztési pólus egy innovatív jellegű közös terv köré csoportosuló azon vállalatok, köz- és magán képzési és kutatási központok összessége, amelyek hatástöbblet elérése érdekében partnerségi kapcsolatban való részvételre kötelezték el magukat. A versenyképességi pólusok építőköveit három prioritás alkotja, nevezetesen a partnerség, a közös terv, valamint a nemzetközi láthatóság.

Mivel Pécsen nincs igazán nagyszabású hagyományos ipari lehetőség, ezért a Pécs pólus központi gondolata az emberhez, az emberi élethez, a – tágra értelmezett – egészséghez kapcsolódó szolgáltatások nyújtása lett. (Vagyis a francia verzióval szemben ez nem egy innováció vagy termék, hanem inkább egymásba kapcsolódó szolgáltatások pólusa.) A pécsi pólus alapvető célja és üzenete ezért az „életminőség”. A koncepció szerint Pécs generálójának kíván lenni a Dél-Dunántúli új fejlődési pályára

állításának, amelynek keretében egészséges és kényelmesen lakható környezetben, növekvő átlagéletkorú, magas kulturális- és környezeti szolgáltatási igényekkel rendelkező, igényes, jómódú, az átlagnál nagyobb fogyasztói kereslettel rendelkező népesség választja célterületnek vagy lakóhelynek a várost és a régiót.

Az életminőség szolgáltatás három iparágra épül: az egészségipar, a környezetipar valamint a kulturális ipar (amihez kiváló kapcsolódási pont a 2010-es EKF programsorozat). Mindehhez három horizontális stratégiai cél kapcsolódik: az innováció, az informatika és a képzés. A Pólus program partnerségi kapcsolatrendszerben született. A Pólus legfontosabb köz-szereplői: Pécs Megyei Jogú Város Önkormányzata, Pécs-Baranyai Kereskedelmi és Iparkamara, Baranya megyei Önkormányzat, Pécsi Tudományegyetem, MTA RKK Dunántúli Tudományos Intézete voltak. A kidolgozás szellemi műhelye a PTE Közgazdaságtudományi Kara lett.

A pólus program egyik fontos feladata meglévő ipari partnerségek erősítése az „iparok” egymásra épülésével, klaszterbe rendezéssel, együtt-működési megállapodásokkal, a hiányzó kapcsolatok/hálózatok kialakításával: ez biztosíthatja a Pólus növekedési energiáit, a szinergikus hatást. Területi dimenzióban Pécs az a település, ami a pólusprogramban szerepel, de maga a Pólus nem csak Pécsen jelenik meg, a beruházások sem feltétlenül itt történnek, és a hatás pedig egyértelműen nem csak itt kell, hogy megjelenjen. A Pólus három ipara a Régió három stratégiai ipara is lehet a jövőben, amelyhez széles körben lehet csatlakozni.

A finanszírozás természetesen nem csak egy forrásból történhet. A projektek lehetnek teljes egészében állami, részben vagy egészben EU finanszírozású, teljes egészében magán-, illetve banki forrásokból finanszírozott vagy vegyes finanszírozású projektek.

A projektek struktúrája olyan, hogy sok tekintetben nem csak az egyes iparágakhoz kapcsolódnak (csak egészségipar stb.), hanem az egyes iparágakat össze is fűzik. És természetesen a fő iparágak megvalósításához szükség van horizontális projektek végrehajtására is (infrastrukturális, városüzemeltetési, informatikai, oktatásfejlesztési projektek stb.).

A program koordinációját a létrehozók egy Kht (a jogszabályi változások miatt lehet Kft) formájában képzelik el. A Kht látja el a Pólus Irányító Testületének és Munkaszervezetének feladatait. Így a Felügyelő Bizottság tölti be az Irányító Testület szerepkörét (a szükséges személyi bővítéssel – további testületi tagok a fontosabb érdekeltek köréből, a 3 iparág, a képzési központok és a kutatói bázisok képviselőiben); így az Irányító Testület 13-17 fővel működhet. Az ügyvezetés látja el a Munkaszervezet feladatait, kiegészülve a projektgazdákkal (projekt-teamekkel), vagy azok képviselőivel.

Jelen pillanatban a pólus stratégia már elfogadott, a projektek még nem véglegesek.

PÁLNÉ DR. KOVÁCS ILONA DSc

INTÉZETIGAZGATÓ, EGYETEMI TANÁR, MTA RKK DUNÁNTÚLI TUDOMÁNYOS INTÉZET, PÉCS

Érdekegyeztetés-Partnerség: Az EKF mint várospolitikai kihívás

PÁLNÉ KOVÁCS ILONA „Az EKF mint várospolitikai kihívás” címmel tartott előadást, melyben az EKF program irányításával kapcsolatosan fogalmazta meg a legfontosabb szempontokat. Mint elmondta, hogy a programmal kapcsolatban az irányítás szempontjai azért fontosak, hiszen hiába vannak jó ötletek, és lehetőségek, ha azok nincsenek jól összeszervezve, akkor – ahogy fogalmazott – a lehetőségekből nem lesz valóság. Természetesen nem egyszerű lebonyolítani egy ilyen projektet, különösen ezért fontos megvizsgálni az irányítás és a szervezés kérdéseit. Érdemes körülnézni a nemzetközi szakirodalomban, és a külföldi példákból meríteni.

Teoretikus háttérrel adhat az EKF irányításának például az amerikai „Urban regime” teória, mely arról szól, hogy a városok kormányzása nem képzelhető el kizárólag a bürokratikus legitimációval rendelkező közhatalmi intézmények által, sokkal inkább a gazdasági (és civil) szereplők és a közjogi partnerek közötti valóban működő szövetség, melyben a partnerek egyenrangúak. Fontos szempont az ún. PPP koncepció (Public Private Partnership), a helyi erőforrások (magán szektor) alkalmazása, melynek intézményes szervezeti technikáját meg kell tanulnunk. A kormányzat-kormányzás (government-governance) a szakirodalomban az utóbbi időben nagyon gyakran hangoztatott kettőssége is azt a problematikát hordozza magában, hogy a kormányzás már nem képzelhető el a bürokratikus struktúrába való szoros beágyazódásként, hanem a kormányzásnak hálózati struktúrában kellene működnie. Fontos fogalom a körültekintő irányításban a regionális személet is. Mind emellett meg kell tanulnunk egy európai értékrend felé közelíteni, egy európai menedzselési technikával, ahhoz hogy a Kulturális Főváros programoknak területi hatása is legyen. Ha a program irányításával szembeni követelményeket vizsgáljuk, akkor elmondható, hogy a legfontosabb szempont a professzionalizmus és a minőség, a politikai döntések ugyanis akkor legitimálódnak, ha minőséget produkálnak. Magyarországon különösen fontos szempont a hatékonyság és a költségtakarékosság.

Az előadó kihangsúlyozta, hogy ez a program hosszú távon változtathatja meg a város életét. Éppen ezért nem lehet a politikai legitimáció szempontját figyelmen kívül hagyni, de a helyén kell kezelni. Természetesen ez a program nem képzelhető el helyi forrás nélkül sem, de nemzetközi, regionális és nemzeti forrásokat is fel kell használnunk a színvonalas menedzselés érdekében. És amit még kiemelt az előadó, hogy a menedzsmentnek helyi beágyazottságúnak kell lennie.

Az EKF megrendezésének feltételeit számba véve megállapítható, hogy vannak olyan külső tényezők, amelyeket nem igen lehet befolyásolni. Ilyen a pénzügyi háttér bizonytalansága (mely a még el nem fogadott pénzügyi koncepciók paramétereinek bizonytalanságát jelenti). Számolni kell azzal, hogy az önkormányzati döntési mechanizmusok merevek, lassúak. Éppen ezért fontos, hogy a testületeket nem szabad operatív részletekkel terhelni, nem csak kompetencia híján, hanem a program rugalmas végrehajtása érdekében is. Fontos megvizsgálni és figyelembe venni a város, a megye és a régió döntéshozatali mechanizmusait is. A program hathatós menedzselését még nehezítik a 2006-os választások.

Ha a menedzsmentet vizsgáljuk, megállapítható, hogy plurális szerkezeti modellt kell kialakítani és térben is ki kell terjeszteni az irányítási rendszert. A vezetés fontos dolga az idődinamikák megfelelő menedzselése is, hiszen a projektek különböző dinamikájúak és hangsúlyúak is. Mindezek mellett speciális szervezeti formákra is szükség lesz, hiszen a jelenlegi szervezetek nem tudják befogadni ezeket a speciális funkciókat.

Az előadó az EKF program eddigi tapasztalatainak kifejtésekor fontosnak tartotta kiemelni a transzparencia hiányát (különösen a lényegi döntések tekintetében), a nyilvánosság diszfunkcionális voltát - vagyis azt, hogy a nyilvánosság nem ott működik, ahol kellene. A program előkészítése többször ad hoc jelleggel történt, amire a következő előkészítő és kivitelező szakaszokban mindenképpen figyelni kell. A programnak kihangsúlyozottan hosszú távon kell hozzájárulnia a város fejlődéséhez, amihez nagyon sok helyi erőforrást kell bevonni, helyi gazdasági szereplőkkel.

PÁLNÉ KOVÁCS ILONA néhány javaslatot is megfogalmazott a sikeres menedzselés érdekében. Felhívta a figyelmet, hogy a programok szervezéséhez is pénzre van szükség, melyhez professzionális, jól megfizetett menedzsment szükségeltetik. Formalizálni kell az irányítást, növelni kell a személyzetet, és meg kell oldani a szereplők közötti folyamatos kommunikációt is (mintegy hálózati jelleggel). Kihangsúlyozta azt is, hogy rendkívül fontos az a lépés, mely előreláthatólag 2006 tavaszán fog megvalósulni, hogy a kormányzattal egy keret megállapodás jön létre a program professzionális kivitelezése érdekében.

Megvizsgálva a menedzsment szerkezetét, a vezetésben el kell különíteni a stratégiai döntéshozók szerepét, és a végrehajtási, irányítási testületet. A stratégiai döntéseket a Pécsi Önkormányzatnak kell meghoznia, de a többi önkormányzatokkal partnerségben mely partnerséget intézményesíteni célszerű. A végrehajtás irányítása érdekében létrehozandó egy programirányító és egy programszelektáló testület is, és az a közvetlen menedzsment szervezet – az Európa Centrum Kht. – amely az EKF program szervezési feladatait ellátja. A döntéshozó partnerek mellett számos konzultációs partner van, de ezeket a szerepeket nem lehet összekeverni, és a felelősségi viszonyoknak is nagyon világosaknak kell lenniük. Ilyen konzultációs partnerek a szakmai képviselők, a civil szervezetek, és az intézmények is. Mindemellett a szponzorokra különösen nagy szükség van. Ezen kívül tehát intézményesített irányító testületekre van szükség, szabályozott eljárási renddel, ellenőrzöttséggel. Ezeknek a szervezeteknek nyitottan kell működni.

Remélhetőleg a fentebb felvázolt tényezők hozzájárulnak az EKF program professzionális irányításához.

HÜBNER MÁTYÁS DLA, PTE FEJLESZTÉSI ÉS BERUHÁZÁSI REKTORHELYETTES, PÉCS Város és Egyetem

HÜBNER MÁTYÁS előadásában a Pécsi Tudományegyetem (PTE) fejlesztési elképzeléseiről beszélt. Elmondta, hogy az egyetem fejlesztése közvetlenül nem hat az EKF programra, de magára a városra mindenféleképpen, hiszen egy infrastrukturálisan megújult egyetemen színvonalasabb lehet az oktatás, illetve komfortosabb a tanulás. Ez különösen azért fontos, mert a hallgatók egy év alatt mintegy 6-8 milliárd forintot költenek el Pécsen, ami egyértelműen a helyi vállalkozások, és a város gazdasági életére hat, és érdeke is egyben.

A Pécsi Tudományegyetem ma Magyarország egyik legnagyobb, legszerteágazóbb kutatási-oktatási spektrumú felsőoktatási intézménye. Olyan oktatási és kutatási bázis, amely nem csak a régióban vagy az országban, de a határokon túl is ismert és elismert. Az Egyetem egyszerre képvisel és vállal egy középkorig visszanyúló nagyszerű tradíciót és kapcsolódik aktívan a jelenre, jövőre irányuló új tudás intézményesítésének feladatához.

Az előadó előadásában a magyar felsőoktatás legfontosabb adatait vázolta fel, melyben az Egyetem meglehetősen jó helyen áll. Kiemelte, hogy a minősítések tekintetében különösen fontos szerepet tölt be az ország tudományos életében.

Ezt követően felvázolta az egyetem épületeinek városszerkezetben történő elhelyezkedését, valamint azt, hogy a mai Egyetem milyen korábbi funkcióval rendelkező épületekbe költözött. Megállapítható, hogy az Egyetem fejlesztése jellemzően „örökölt” épületekkel történt, önálló építésű és fejlesztésű ingatlanok csak a Jogi Kar épülete valamint a PMMK épületegyüttese mondható.

A növekvő verseny egyik túlélési eszköze lehet a kvalifikált oktatói gárdára alapozott oktatás, kutatás, és művészképzés. A harmadik évezred elején kihívásoknak a hazai felsőoktatásban többek között a következőket kell tekinteni: a hazai kereslet csökkenni fog és megnő a jelentősége az idegen nyelvű képzésnek; a globalizáció nemzetközivé szélesíti a versenyt; az információk kora minden területet elér, és ezzel lépést kell tartani; a lexikális tudás helyett a tanulási készség elsajátítása a fontosabb; új készségek, a kreativitás, csoportmunka, kommunikáció, idegen nyelvek tudása, rugalmasság, kapcsolatépítő készség, képzelőerő, stb. azok a kulcsszavak, melyek a hatékony előrelépést segítik; az élethosszig tartó tanulás ma már alapkövetelmény; valamint a fundraising tevékenységnek nagyobb szerepet kell biztosítani. A fenti kihívásokra pozitív válasz csak a folyamatos szellemi és a minőségi életkörülményeket biztosító létesítményi megújulással adható.

Ezt követően az előadó felvázolta a közeljövő egyetemfejlesztéseit, melyben a magánszféra bevonását (PPP) nem feltétlenül jónak, de szükségesnek tartja. A Magyar Universitas program keretében 165 milliárd forint elérhető 2005 és 2008 között, melyet a magánszféra bevonásával kellene elköltenie a magyar egyetemeknek. E fenti programból a PTE az oktatás területén 12 milliárd, míg a kollégiumi fejlesztés területén 6 milliárd forinttal részesül. Egyéb fejlesztési szándékok megvalósulása remélhető a II. Nemzeti Fejlesztési Terv keretében.

Az előadó felvázolta a távlati célokat is, mely szerint Pécs 1995-ben készült városfejlesztési koncepciója a prioritások és programok között kiemelten szerepeltette a tudományos-technológiai park, a konferencia központ, a kiállítás és vásárközpont valamint az egyetemfejlesztés témakörét. A településszerkezeti valamint szabályozási terv megerősíti az egyes egyetemi telephelyek fejlesztésének, bővítésének szükségességét, ugyanakkor felvázolja egy új egyetemi kampusz kialakításának gondolatát is, melynek helyéül a Tüskésréti térséget irányozza elő. E terület a város egyik legígéretesebb fejlesztési területe, ahol az egyetemi programok mellett sport és szabadidő, rekreációs és termálközpont kialakítása is elképzelhető. Megállapítható, hogy a térség tervezett minőségi átalakulásához, szükséges erőforrások nem láthatók. A PTE fennállása óta a legjelentősebb fejlesztési feladatok előtt áll, vállalva a program szervezési, megvalósítási és nem utolsósorban anyagi konzekvenciáit. A nagyrészt megújult létesítményeink új minőséggel, az oktatók és a hallgatók pedig szellemiségükkel, tudásukkal lesznek részesei a 2006—10-ig tartó Európa Kulturális Fővárosa programok.

Az új fejlesztési programokkal kapcsolatban feltett kérdésre HÜBNER MÁTYÁS elmondta, hogy a PTE nem gondolkodik tervpályázat kiírásában, hanem a pályázat nyerteseire bízta a tervezést, mindezt pedig anyagi okokkal és időhiánnyal indokolta. Az építész szakma ezt a megoldást nem részesíti előnyben, hiszen ez magában hordozza az építészet nem megfelelő irányba való elmozdulásának lehetőségét.

Pécs Megyei Jogú Város Polgármesteri Hivatala részéről GONDA TIBOR alpolgármester tartott előadást Pécs város városfejlesztési elképzeléseiről kapcsolódva az EKF programhoz.

Az előadó röviden felvázolta Pécs városfejlesztési törekvéseit a rendszerváltást követő időszakban, melyből megállapítható volt, hogy az 1990-es évek közepéig nem igazán volt határozott koncepció a város fejlődése érdekében. Pécsnek a rendszerváltás után a gazdasági szerkezetátalakításokat követően választ kellett adnia a továbblépésre, így 1995 táján rendelte meg Pécs az első az Önkormányzat számára készült városfejlesztési koncepciót. Így 1996-ra az MTA RKK DTI vezetésével az akkori legmodernebb városfejlesztési koncepció készült el. Ez a koncepció szakított a város ipari múltjával, és célul a szolgáltatások fejlesztését tűzte ki, kimondva, hogy a kulturális erőforrásra, mint adottságra kell alapozni a városfejlesztéseket. Az átfogó koncepciót követték az ágazati koncepciók kidolgozása, majd 2002-ben történt meg ennek aktualizálása. Ez a koncepció bevezette az európai korszerű terminológiát az önkormányzati munkába. Ezt a munkát 2003-ban egy projektgyűjtés követte egy EU-s képzéssel összhangban. Az EKF koncepció még 2002 októberében fogalmazódott meg és került elfogadásra.

2004 elején döntött az Önkormányzat, hogy részt vesz az EKF pályázaton. Két párhuzamos munka kezdődött el ekkor. Megkezdődött az EKF projektjének kidolgozása, illetve a másik oldalon elindult az „1 város 11 projekt 111 milliárd forint” címet viselő koncepció (később kicsit átfórmálva, módosítva „Ritmusváltó város címen folytatódott), mely 11 projektjéből 5-öt az EKF projekt is tartalmaz. 2005-ben elkezdődött a város pólus stratégiájának kialakítása. Az előkészítések eddig nem maradtak eredmény nélkül, hiszen 2005. októberében Pécs elnyerte az EKF rendezési jogot Magyarországon, majd 2005. december 19-én az Országgyűlés elfogadta az Országos Fejlesztéspolitikai Koncepciót (OFK), valamint az Országos Területfejlesztési Koncepciót (OTK), melyben nevesítve szerepel Pécs, mint pólus.

Ezt követően az EKF-hez kapcsolódó öt kulcsprojekt (Koncert és Konferenciaközpont; Zsolnay Kulturális Negyed; A „Nagy Kiállítóter”; Regionális Könyvtár és Információközpont; Közterek és parkok újjáélesztése) kiválasztásának koncepciójáról esett szó. Mint GONDA TIBOR lemondta, az öt kulcsprojekt közül két projekt jogosultsága eddig minden fórumon megkérdőjelezhetetlen volt. Ez a Hangversenyterem és a nagy léptékű kiállítóter projektje. A kiválasztás fontos szempontja volt az indokoltságon kívül a koncentrálttság is, nevezetesen annak a vizsgálata, hogy a városlakók a város mely részein élvezhetik a kulturális infrastruktúrát, és melyik irányba kellene elmozdulni. Az anyagi lehetőségek miatt azonban koncentrálni kell ezt a folyamatot. Így egy olyan konszenzus jött létre, mely a belváros keleti-részében létrehozandó kulturális negyed létrejöttének kérdését vetette fel. A projektkiválasztásoknál fontos szempont még a mérhetőség is. Ki kell alakítani egy olyan indikátor rendszert, mellyel a projektek működésének hatékonyságát lehet mérni. Természetesen nem megkerülhető a beruházások finanszírozhatóságának kérdése sem. Ebben segíthet a kormányzat által a pályázat „nyertesének” előirányzott 30 milliárd forint. E mellett természetesen nem csak a beruházást, hanem az üzemeltetést is figyelembe kell vennie az önkormányzatnak. Így vonták le azt a konzekvenciát, hogy egyedül a hangversenyteremnél deklarálta az Önkormányzat, hogy a működtetés folyamatos dotációt igényel. A többi projekttel szemben – különösen a Zsolnay projekttel – kapcsolatban a többletfinanszírozás elkerülése volt az elvárás szempontja, vagy például a könyvtár létrehozásánál az, hogy a könyvtár nem igényelhet nagyobb működési költségeket, mint a jelenleg működő két könyvtár együttesen (megyei könyvtár és városi könyvtár).

A tervezési folyamatban érvényesített elvek számbavételénél az előadó úgy látja, hogy a transzparenciára való odafigyelés megfelelő mértékű volt. Működött egy fejlesztési tanács, a munkacsoportok vitái is nyilvánosak voltak és nyitottak, több nyitott fórum is szólt a tervekről. Az előadó kimondottan jónak ítélte meg a partnerséget, és a szakmaiságot is megalapozottnak véli.

GONDA TIBOR ezt követően számba vette a projektek veszélyeit az elkövetkezendő időtáv tekintetében. A pénzügyi

finanszírozásnál még kérdőjeleket fogalmaz meg. Nem biztos, hogy az egészet – ahogy fogalmaz -, hogy az egész programot el lehet adni egy projektként, lehetséges, hogy csak az operatív programok segítségével lehet egy-egy projektet finanszírozni. A finanszírozás kérdése egészében azonban kivitelezhetőnek tűnik, a gond csak az idő hiányával lehet. A következő veszély, hogy jelen helyzetben az ad hoc jelleg fennáll, ugyanis máig nincs tisztázva, hogy az egyes kulcsprojekteknek kik lesznek a gazdái, kik lesznek a fenntartói (pl. könyvtárnál a megye vagy a város).

A Zsolnay Kulturális Negyed projektnél különösen fontos az időtényező. Több százmillió forint értékben már az idén kellene tervezési munkákat végezni, és tisztázni kell, hogy milyen programok kerülnek erre a területre. A zene és konferencia központ projekttel véleménye szerint minden rendben van, viszont a közgyűlésen levették a napirendről, így erről egyelőre nem lehet tudni semmit. A könyvtárfejlesztéshez először egy adekvát helyszínt kell keresni, illetve párbeszédre kell ösztönözni a két (megyei és városi) könyvtárigazgatót. A kiállítóter Papnevelde utcai helyszínét véleménye szerint senki nem vitatja, itt is a tervezési pályázat meghirdetésének mihamarabbi létrejötte a legfontosabb. Az előadó kihangsúlyozta, hogy minden projekt tervezési munkájánál szabályos tervezési pályázattal kell kiválasztani a tervezőt.

A közterek újjáélesztésének projektjére az Önkormányzat 7,5 milliárd forintot tervez. Ám az ezzel kapcsolatos tervekben is vigyázni kellene például a vizek felszínre hozatali tervével, hiszen ez rendkívül sokba, önmagában mintegy 13 milliárd forintba kerülne.

A kapcsolódó fejlesztési elképzeléseket figyelembe véve megállapítható, hogy a világörökség projekt megfelelően halad. Kidolgozásra kerül egy nagyon jó, 8,0 milliárd forint nagyságrendű projekt a Balokány rendezésével kapcsolatban, ahol a meglévő épületek felhasználásával élményfürdőt lehet kialakítani. A projekt a vasút alatt kapcsolatot teremt a déli oldalon javasolt szabadidő területtel. A Jókai téri volt tejbisztró épületében az irodalmárok kezdeményezésére az Irodalom Háza fog megvalósulni még 2006-ban. Folyamatban van az Antal – Lusztig gyűjtemény elhelyezését szolgáló épület átalakítása.

Zárásként az előadó ismételten kihangsúlyozta a pólus program fontosságát, és azt hogy nem lehet akármilyen projekttel pályázni. Fontos, az aktuálpolitikai szempontoktól mentes térszervező erő megléte, mely a város határain túlnyúlva, régióban gondolkodik. Kutatáson és fejlesztésen alapuló innovációs elképzelésekre van szükség. Fontos kritérium ebben még a települések együttműködése is. Hasonló fontossággal bír a minőségi kulturális szolgáltatások fontossága, valamint az oktatással összhangban történő tudás alapú gazdaság fejlesztése is.

**Tervezési folyamatban
érvényesített elvek**

- Transzparencia
- Partnerség
- Szakmaiság
- Konszenzusra törekvés

VARGHA MIHÁLY az „Építészfórum” szerkesztője Pécs pályára áll című előadásában azt mutatta be, hogy mint az EKF egyik bíráló bizottsági tagja, és mint építész hogyan látta és látja az egész folyamatot. Főként, mint újságszerkesztő próbált meg előadásában segítséget nyújtani ahhoz, hogy a város tovább lépjen. Felhívta arra a figyelmet, hogy a pályázat megnyerése után fontos az, hogy ne sikkadjanak el a pályázat eredményei.

Előadásában elmondta, hogy a győztes Pécs megérdemelt sikert aratott, de nyilvánvaló, hogy a vetélytársak számára is haszonnal járhat a pályázat folyamata. A kormányzatnak – akár központi-, akár önkormányzat – kötelessége odafigyelni arra, hogy ne sikkadjanak az eredmények. Nem feltétlenül csak a materialista alapokra helyezett fejlesztési célkitűzésekkel kellene számolni. Ahogy fogalmaz, a városok helyzetét látva a „fenntartható fejlődés” fogalmát most már tényleg komolyan kell venni. Ezeket a megfogalmazásokat és ajánlásokat Borvendég Béla korábbi írásait idézve támasztotta alá:

„A településtervezés kiegyensúlyozott környezetben nem más, mint a térhasználat mikéntjének közérdekből történő befolyásolása, illetve szabályozása. Eltorzult környezetben annak a magánérdeknek a túlsúlya érvényesül, amelyik a maximális profitra tör. Ilyen motivációval használja a tudományt és a tapasztalatokat. A lehetséges profit mértéke függvénye a tőzsdei mozgásoknak, a fejlesztés is ki van téve a rögtönzésnek. Ezért az adott város hasonlóan működik, mint bármely vállalkozás. Határozott jövőkép híján lehetnek fellendülő és hanyatló fázisai. Mindez nem zárja ki teljesen bizonyos közérdekek megjelenését, mivel a lakosságnak a választások lehetőséget adnak arra, hogy véleményét nyilvánítsa.

A Város Reneszánsz elérése nem számokról és százalékokról szól, hanem valójában olyan életminőség és elevenség létrehozásáról, ami kívánatossá teszi a városi életet. Az igazság az, hogy az ipari forradalom óta tulajdonképpen elvesztettük a kis és nagyvárosokat. Megengedtük, hogy tönkretegyék őket a silány építészeti tervezés, a gazdasági szétszóródás, és a társadalmi polarizáció. A XXI. század kezdete a változás pillanata. Három tényező is sürgeti a változást: A műszaki forradalom, különös tekintettel az informatikára és a tudás-cserére; Az ökológiai fenyegetés, amit a természeti erőforrások gyors elfogyasztásának hatása, más oldalról a fenntartható fejlődés fontosságának felismerése jelent. A társadalom ama átalakulása, ami a meghosszabbodott átlagéletkor és az új életforma változásaiból következik.”

Az előadó a város-reneszánsz program teendői között megfogalmazta, hogy új nemzeti várostervezési keretet kell bevezetni. Egyidejűleg olyan kulcsfontosságú tervezési és finanszírozási irányelveket kell elterjeszteni, amelyek alkalmasak a legjobb gyakorlat elérésére. Helyi építészeti központokat kell

létrehozni minden egyes nagyvárosban – melyet Borvendég Béla is megfogalmazott. De ahogy az előadó is elmondta, ennek építése az EKF program keretében elkerülhetetlen.

A regionális szemléletet egyes építészek megfogalmazásaiban is megtalálhatjuk, melyekből idézve a különböző régiókban élő és alkotó építészek szemléleteiből meríthet, aki igényes a szakma felé: Gunther Zsolt (Győr): „...A szellemi sekélyesség kifejezetten idegesít. Ma már úgy érzem, néhányan meg merjük azt tenni, hogy felállunk, merünk kicsit gondolkodni, és olyan dolgokat letenni az asztalra, amelyek nem feltétlen felelnek meg a közízlésnek. Egy kicsit provokálunk, de ennek sokkal szélesebb körben kellene elterjednie, hogy kulturálisan az ember jobban érezhesse magát.”

Pelényi Margit (Pécs): „Az építészetéről azt gondolom, amit a medicináról: ha nem okoz kárt, az már fél siker... Mai világunk rendkívül felgyorsult, ezt mi különösen így éljük meg, a rendszerváltás előtti világ poszványos időszakához viszonyítva. Új és új kihívásokkal kerül szembe az építész.”

Mint VARGHA MIHÁLY elmondta, verseny alakulhat ki városon belül is. Ezt meg kell próbálni jó irányba, terelni: a kulcsprojekteket át kell világítani, és ennek eredménye szerint kell kidolgozni a folytatást. Amelyiknek a megvalósíthatósága valóban bizonyítható, azon tovább kell dolgozni a kijelölt úton. Ha viszont komoly kétség merül fel a megvalósíthatóságra, akkor új pályára kell állítani: meg kell keresni az alternatívákat, és azokat is vizsgálni kell a megvalósíthatóság szempontjából. Most még további ötleteket lehet fölvetni, megvitatni. Minél inkább be kell vonni a fiatalokat, akik számára hasznos tanulási folyamat lesz az EKF felkészülési időszaka. Ami pedig a legfontosabb: nem kerülhetők meg a nemzetközi építészeti pályázatok. Ha csak annyi hasznot hoznának, hogy Pécs bekerül a nemzetközi vérkeringésbe, már az pótolhatatlan. De persze elsősorban nem erről van szó, hanem a minél színvonalasabb alkotások megszületéséről.

Az előadó szót ejtett a médiáról is, és megemlítette, hogy az ECHO kiváló médium, de kevésnek tűnik ahhoz, hogy minél pontosabb, minél nyíltabb és folyamatos tájékoztatást kapjon a város, a régió és minden érdekelt az EKF Pécs 2010 előkészítéséről. A www.pecs2010.hu honlap a másik remek lehetőség, de ehhez másféle szerkesztésre lenne szükség, elsősorban a hírblokkban. A program továbbfejlesztéséről nem sok derül ki.

Végül az előadó kihangsúlyozta, hogy az EKF program egy tanulási folyamat azoknak, akik a pályázatot eddig készítették, tanulási folyamat a döntéshozóknak, és tanulás a régió lakosainak is. Természetesen körültekintően kell nekiállni a folyamatnak, és a felkészülés során figyelni kell arra, hogy ne forduljon elő az, hogy nem kimondottan kulturális jellegű programot az EKF égisze alá terelnek be, függetlenül annak minőségétől, hatókörétől, nemzetközi értékétől.

Előadása végén VARGHA MIHÁLY az Expo Center képeit bemutatva felhívta a figyelmet arra, hogy bármilyen impozáns is egy terv, nagyon oda kell figyelni a kivitelezés előkészítésére, annak minőségére, hasonlóan a belső terekre. A Pécs Expo Center a maga rossz megoldásaival (pl. belső színpad tér kialakítása) erősen felhívja a figyelmet a megvalósítások során lefelé veszélyekre.

Ha valaki hazatér utazásából és megkérdezik: - Mit láttál? – elsőre biztosan valamilyen épületet említ. A Colosseumot Rómából, az Eiffel-tornyot Párizsból, a Stephanskirché-t Bécsből, s csak utána mesél kiállításokról, színházról. Az első – meghatározó – élményt a város építészete nyújtja a látogatóknak. De az ott élőknek is alapélmény a mindennapos szembesülés városuk épített örökségével: szépsége fokozza büszkeségüket, identitásunkat, hibái tettekre ösztönzők.

I.) Lássuk e téren mi a helyzet városunkban, idő- és térbeli felosztást követve, kitérve a teendőkre, a lehetséges fejlesztésekre.

felosztás térben: - a Városhalon belül
 - a falon kívül

felosztás időben: A.) ókor és a honfoglalás kora
 B.) középkor
 C.) törökkor
 D.) újkor - D1.) XVIII. század a reformkorig
 - D2.) XIX. század, az első világháborúig
 E.) modern kor
 - E1.) A két világháború között, 1948-ig.
 - E2.) 1948-tól napjainkig

A.) Az Ókor

Pécs – Sopianae – jelentős korszaka. Története során ekkor volt egyedül tartományi fővárosi rangja. (Krisztus után 292-ben). E korból ma az ókeresztény emlékekre koncentrálunk, joggal, hiszen ezek lettek a világörökség részévé nyilvánítva. Rekonstrukciójuk megtörtént vagy folyamatban van, azonban más, fontos emlékek is maradtak e korból.

A Krisztus előtti századokból a város kelta eredetének bemutatása pl.: a Makár-hegyi sánc rekonstrukciója és a Jakabhegyi illyr-kelta földvár turisztikai bemutatása, itt kelta falu építése a korabeli élet és gazdálkodás bemutatásával. (Ugyanitt a középkori pálos kolostor és gazdaságának rekonstrukciója a folyamatos életet reprezentálhatja.)

Helyreállítandók a Sopianae-téri római emlékek, romkert létesítésével. Kapcsolódó feladat a Sopianae-tér végleges beépítése. (pl. ide épülhetne a konferencia központ). A diocletianus-kori városfalakat a mainál hangsúlyosabban lehetne bemutatni (a Citrom utcában, a Rákóczi út déli oldalán, a Kórház téren).

Az egykori római polgárváros szerkezetét, megmaradt emlékeit összefoglaló bemutatót kell készíteni (pl. nagy léptékű épített kő makettet a Sopianae-téren).

B.) Középkor

Pécs életének legfontosabb periódusa, a városnak fontos szerepe volt a magyar államban (pl. a pécsi püspök udvari kamarás volt, ami a pénzügyminisztériumnak felel meg, vagy itt épült az első magyar egyetem stb.) Ennek megfelelő ranggal kéne ezt a kort is bemutatni. Sajnos kevés adat, emlék maradt korunkra.

Kiemelkedő emlék a középkori védőmű. A városfal napjainkra kétféle állapotban – de facto és de jure is – maradt fenn: szabadonállóan és beépítetten. Helyreállításakor egységes elbírálást, építészeti, városépítészeti és műemléki kezelést kell megvalósítani, ott is, ahol nem önálló helyrajzi számon, városi tulajdonban található, hanem telkek részeként, magántulajdonban van. Ezeken a helyeken az egységes kezeléséhez tömbrehabilitációs tervek készítésével lehet eljutni. A helyreállítást ellenőrizni kell. Két példa a magántulajdonban lévő falszakasz rekonstrukciójára: a délkeleti sarokbástya újjáépítése, (Rákóczi út 67. sz.), a Hal téri falszakasz építése. A városi tulajdonban lévő falszakaszok közül a nyugati és északi oldal rekonstruálása elkészült. Hátra van még az Anna u., Meredek utca közti és a volt Tűzoltólaktanya udvari szakasz.

- A Püspökvár – az ókeresztény emlékek bemutatásakor a középkort is fel kell tární, bemutatni. A Cella Septrichora bemutatásával a középkori várfalat, a contrascarpát és a délkeleti körbástyát a kiegészítő védőművekkel (vizesárok, sáncok) kell rekonstruálni.

A várkerület helyreállítását be kell fejezni. A középkori egyetemen tartott épület helyreállításánál – a jelenlegi, ideiglenes hatású védőhelyett – célszerű lenne az eredeti, kétszintes épülettömeget rekonstruálni, az eredeti tetőidommal. Ezt cserépfedéssel kell ellátni, hogy a Székesegyház patinás zöld tetőzetével ne konkuráljon. Légi fotókon - ami szintén fontos nézőpont – látszik, ez az új patinazöld folt mennyire rontja a Székesegyház szépségét. Az épületben a középkori Pécs-et bemutató kiállítást kell építeni. Minél „épületszerűbben” kell konzerválni és kiegészíteni a Szt. János társaskáptalani és az Aranyos Mária kápolnákat. Utóbbiban újra lehet építeni a rekonstruált Zsigmond-kori gótikus oltárépítményt. (A „visszaépítést” – indokolt esetben, - a 2000-ben elfogadott Krakkói-Charta óta már a szakma sem tiltja.) Helyre kell állítani a barokk Virágh-házat és benne pl. vártörténeti kiállítást lehetne építeni. Ezt a püspöki tulajdonban lévő magtárépületben lehetne folytatni, a püspökség történetét bemutatva. Itt emlékkiállítással lehet adózni Gosztonyi Gyula építésznek, Pécs építéstörténete kutatójának. Ő vetette fel, hogy a Székesegyház altemploma esetleg ókeresztény eredetű bazilika lenne. Célzott kutatásokkal ezt ki kell deríteni, így válhat teljesebbé ókeresztény emlékeink sora. A most feltárt nyolcszögű „baptisterium” alátámasztva feltevését. A Székesegyház altemplomában kezdeményezni kell Janus Pannonius síremlékének elkészítését. (A sír megtalálása Kárpáti Gábor közlése). A vár észak-nyugati ötszögű bástyáján Szt. István király, a püspökség alapítója szobra helyezhető el (1009-2009).

A Püspökség tulajdona a Székesegyház nyugati előtere, ahol a loggia kőtarát fel kell újítani, s az északi várfalsoros, a zwinger területe is, ahol vársétányt és a falkoronán gyilokjárót lehet építeni. A déli várkapu tornyát (a Szepessy-szobor mögött) burkolatban jelezni kell.

- Városkapuk:

A négy városkaput legalább a burkolatban jelezni kell. A budai-kapu térbeli rekonstrukciója is lehetséges (a Király utcában a Lyceum és Felsőmalom u. közötti szakaszon, elvi építési engedély van, szoborpályázatot kell kiírni). A városkapuk, falak rekonstrukciója már sok pécsi építész fantáziáját mozgatta meg (Kőszeghy, Nentvich, Gosztonyi).

További középkori építészeti emlékek, melyek bemutatásra, felújításra várnak: Dominikánus templom és kolostor (1236) Lenau ház és a Vámhivatal udvarán (alapfalai és udvara egy része bemutatható). Szent Benedek templom konzerválása és rekonstrukciója a Citrom utcai épületek udvarán (Citrom utca 16.-18.)

Ferences templom – egykori szentélye (a Ferenciek utcája felé) hangsúlyosabban állítandó helyre, a templom jelenlegi keleti homlokzatán az egykori gótikus diadalív bemutatására kell törekedni. A templom falfülkéibe szobrok helyezendők. A kolostor udvara kiváló rendezvény-helyszín lehet, feltételeit biztosítani kell. A kolostor-együttes műemléki feltárása szükséges.

-Falon kívül

Ágoston téren a sarus Ágoston rendiek tatárjárás előtti templomának és kolostorának konzerválása, építészeti bemutatása. A templom tere szabadtéri rendezvény helyszíne lehet, de szakrális térként is működhet. A romot a régészeti feltárás után visszatemették, mert a telektulajdonok rendezetlenek.

A Tettyén a Szathmáry-püspök építette rom kastély kiegészítése, rekonstruálása.

A Kálvária műemléki környezete, a domb kertészeti rendezése, a Kálvária u. melletti szervizút megépítése, a szobor galéria folytatása, az alagút környezetének rendezése.

Mindenszentek temploma környezetének rendezése, Zidina környék középkori női kolostorépület kutatása, bemutatása.

A Jakabhegyi Pálos kolostor és gazdaság (pl. a halastó) rekonstrukciója, (a tájképi és történelmi emlékek kapcsolata, a kelta – magyar emlékek rétegződése.

A Kantavári rom helyreállítása, kiránduló központ létesítése.

Ürög, Málom, Patacs középkori templomai körül emlék-parkok kiépítése.

C.) Törökkor

A korszak emlékei- a pályázati anyag szerint is - a város balkáni kapcsolatait reprezentálják. Használatukat a keresztény elemek erősítésével lehet elképzelni.

- A Jakováli Hasszán pasa dzsámijában, Nesselrode püspök síremlékét vissza kell állítani, javasolt újra katolikus kórház-kápolnát kialakítani az épületben – a múzeumjelleg megtartásával. A minaretet - látogathatóvá kell tenni (statikai megerősítés, konzerválás szükséges)

- Memi pasa fürdője: A rekonstruált épületnek – a Ferencesek utcája utca képéhez jobban illeszkedő átalakítása szükséges (visszabontással).

- Ferhát pasa dzsámija a Kazinczy utcában. Romkonzerválás a dzsámi terének rekonstrukciójával, az egykori, polgári Kaszinó épületének megőrzésével, (pl. rendezvényterem céljára).

- Dzsámik, moschék a belvárosban: feltárások, alapfalaik bemutatása, építészeti környezetük kialakítása szükséges, tömbrehabilitációs programhoz kapcsolva. Ezek:

- Széchenyi gimnázium (volt Lyceum illetve pálos kolostor) udvarán

- János utca és Mária utca közötti tömb-belsőben a PVV-Rt. a foghíjbeépítés során nem törődött a telken levő emlékekkel.

- Papnövelde- és Nagyflórián utca nyugati saroktelken (magántulajdon)

- Jókai tér 11. sz. ház udvarában (most újították föl) az épületet, a lelőhelyet gondosan érintetlenül hagyták, ne kelljen ráköltetni.

Falon kívül:

- Kerjela – kút (a Rókus dombon) helyreállítása, vízellátása, (más kutakkal együtt, ld. külön)

- Idrisz baba türbéje körül iszlám emlékkert építése.

D1. Újkor, a város újjáépítésének kora

(1686-tól a XIX. sz. első feléig, a barokk és a klasszicizmus kora)

A jelentős középületek, lakóházak egy része korábbi, középkori alapokon épül újjá. Pl.:

- Ferences templom értékes, faragott barokk bútorzattal (kiváló rendezvény-helyszín). A kolostortól délre egykori kertje (a volt tűzoltó laktanya sportpályája helyén) közpark építendő (magántulajdon).

Ilyenek még:

- a Káptalan, Janus Pannonius utcai káptalanházak, Jókai tér 11., Munkácsy u. 5., és 9. lakóházak, stb., stb. – karbantartásuk támogatandó.

- régi megyeháza felújítása, hasznosítása múzeumi célra, bővítése (föld alatt az udvar felé) nagy ideiglenes kiállító terem létrehozására. Mellette a börtön-együttes fejlesztése a Papnövelde utcai polgárházak megtartásával, felújításával, később a börtön kitelepítésével, az együttes kulturális – oktatási célú hasznosításával. Ekkor létesülhet ezen a városfal-szakaszon is gyilokjáró, amit a Hunyadi út fölött a kaposvári kapu elvi rekonstrukciójával össze kell kötni a Püspökvár felé.

- Papnövelde épülete – katolikus iskolacentrum építésének folytatása, bővítés földbe süllyesztett tornateremmel, értékeinek látogathatóvá tételével, (falfestmények, Bartalits-féle szobrok az udvaron, „Bagolyvár”- bástya)

- Egykori Pálos kolostor (Lyceum, ma Széchenyi Gimnázium) kertjének rendezése, parkosítás, volt szerelóműhely bontása, a Perczel Miklós utca déli sarkán a Pálosok gazdasági épületének teljes rekonstrukciója, kulturális és vendéglátási célú hasznosítása.

- Egyetemi könyvtár (Szepessy utca): mivel új, összevont városi – egyetemi – megyei könyvtár építése szükséges (más helyen), az épület múzeumi célra hasznosítható (könyvtár-múzeum), de a mögötte lévő telek, a volt sportpálya felhasználásával, a Csontváry múzeum végleges elhelyezésére alkalmas (új épületben).

Falon kívül:

E korban alakul ki a külvárosok mai képe is, legjelentősebb az ókori- középkori emlékeket őrző Tettyevölgy, a „Malomszeg”. Hangulatos utcái, térszerkezete védendő, privát beruházással, de egységes koncepció alapján fejlesztendő. Pl. Tettye utca, Szt. Vince utca, különösen értékes a Puturluk – környék, a Majthényi utca = vendéglátás, kiskocsmák létesítése támogatandó. (A szabályozási terv ehhez jó alapot ad).

Az egykori malomipar és tímármesterség emlékeit kell feltárni, bemutatni. Erre alkalmas:

- Tettye utca felső részén máig álló egykori malomépület.

- Ágota utca 1. malomépület.

- Ágoston tér 2. egykori tímárház.

Az Ágoston tér befejezése, a volt „piros rózsa”-tömb újjáépítésével. Így a tér középkori bájos zártságát visszakapja. A rekonstruált kútra Nepomuki Szt. János szobrát kell elhelyezni.

- Szigeti külváros: a Szigeti úti (ma: Hungária út) házsorok védelme, óvatos átépítése, funkció megtartással:

- Magyar korona fogadó (Kórház tér) visszaalakítása fogadóvá

- Stock ház - volt laktanya, ma óvoda - a megszűnt pécsi katonaság-honvédség emlékmúzeuma lehetne.

D2.) A romantika, az eklektika, a szecesszió kora, a XIX. sz. közepe, vége, a XX. század eleje.

A város újkori fejlődésének leglendületesebb szakasza. Itt alakult ki a máig létező „történelmi” Pécs arculata. E korból már nagyobb ipari és bányaépítészeti emlékek is vannak.

E kor értékei nagyon sérülékenyek, hiszen védelmük még nem általános, nagy számban fordulnak elő, viszont funkcionális elrendezésük, épületszerkezeteik, építőanyaguk már elavult.

Romantika: az első újkori pécsi polgári palota: - Felsőmalom utca 16/1. (erősen átalakítva maradt ránk) Mária utca 1.; 13., stb. karbantartásuk támogatandó.

- Miasszonyunk templom (Zárda, Szt. István tér) oromzatán a két eltávolított kőszobor pótolandó.

Az eklektika korában jelentős köz-, lakó-, és ipari épületek épültek, melyek meghatározzák a város mai arculatát. Ilyen:

- A Széchenyi tér mai képe, a városházával. A tér rekonstrukciója szükséges, vagy a mai, Körmeny-féle gondolat korszerűsítésével, vagy teljesen új koncepció szerint. Részleges aláépítése (parkoló, kiállítóterem céljára) lehetséges, a középkori emlékek és a pincerendszer bevonásával (tervpályázat kiírása szükséges.) A Megyeháza, (volt Pécsi Takarékpénztár) épületének négy homlokzati szobra és a Zsolnay - kerámia feliratai pótlandók.
- A Kossuth tér piaci-, vásári- rendezvényi funkcióra , mélygarázzsal felújítandó. (pályázat lezajlott)
- Az önkormányzat hivatala (Kossuth tér 1., 2., 3.,) és az Urológiai és Fül-orr-gége klinika épülete (3/A és Munkácsy M. u. 2.) épületeiben luxus-szálló alakítható ki. Klinika az egyetemvárosban, a hivatal az új igazgatási negyedben helyezendő el. (Pl. a bőrgyár területén, a Pécsi-völgyben)
- A Hal tér viszonylagos intimitását vissza kell állítani (az áruház gazdasági forgalmát a föld alá kell vinni).
- Munkácsy M. u. 10. sz. volt nyomda épülete és telke a Tímár utcáig – nagyobb intézmény elhelyezésére alkalmas a nyomda homlokzati fala megtartásával, a Gutenberg-szobor visszahelyezésével.
- A Király utca revitalizációja - főleg kereskedelmi céllal- városi segítséggel szükséges. (A belváros „rangja” a bevásárlóközpontok építése óta erősen csökken.)
- Király utca – Nick udvar épületei- szállodaként hasznosítandók.
- Király utca 11. sz. volt banképület udvarán a volt sóház, majd levéltár – hasznosítandó bankként, vagy szállodaként, esetleg lakóházként.
- Király utca 13. (volt tisztai klub) – kovácsoltvas-üveg előtetője helyreállítandó –, benne kulturális, színházi funkció, udvarán városi kert építendő.
- Király utca 44-es, 47-es tömbökben városfal-rehabilitáció szükséges.
- Mária u. 15. – a festett szobák és az épület restaurálása után – intézmény elhelyezés (pl. regionális főépítészeti iroda).
- Mária u. 35. sz. volt Angster orgonagyár – ipari műemlék- benne városi ipartörténeti múzeum lehet.
- 37. tömb (Ferencsek u. és Apáca u. között) gyalogosátjáró legyen a tömbbelső feltárásával.
- Jókai tér 11. sz. (barokk) festett szobák közcélú hasznosítása, pl. az EKF reprezentációja számára.
- Elefántos tömb- Művészetek háza bővítése a Jókai tér 2. felé (ma áruház).

Falon kívül (történelmi külvárosok):

- Siklói külváros:
- Hamerli-ház, Vadember-ház, Engel-ház, A Rákóczi úti épületegyüttes védelme:
- Rákóczi út 68. (zeneiskola) homlokzat rekonstrukció, mögötte magtár épület homlokzatvédelem.
- Schauch- telep (Gizella utca környéke) védelme, középiskolai menza épület (Szabadság út, Pilch Andor terve) homlokzatának helyreállítása.

- Szigeti külváros:

- Tábor utca, Nyíl utca, Aradi vértanúk útja környéke építészeti védelme, ellenőrzött átépítés (PÉSZ szerint)
- Egyetem központi épülete (volt Hadapród iskola, tervezte Alpár Ignác, átépült), ha lehet eredeti részletek visszaállítása.
- Mecsek oldali villák („Svájci villák”), Szikorszky-ház (Bagoly-dűlő), Mattyasovszky-ház (Szkókó), Tettye, Antónia utca 5. stb. védelme.

- Budai külváros

- A Felsőmalom utca, (értékei a belvároshoz kapcsolják) Park mozi – Gebauer seccók restaurálása, Kertmozi helyén új beépítés, Felsőmalom utca felé eredeti téglahomlokzat helyreállítása, a bigázó

Apolló ¼-es bronz-szobrával. Új funkció: kisebb hangversenyerem a kertmozi helyén, a régi mozi a falképekkel előcsarnokként működik. Főbejárat a Koller utca felől (tervpályázat volt).

- Felsőmalom utca 11. átjáróház a Koller utca felé.

- Felsőmalom utca 9. Tímárház, helytörténeti múzeum („Derflí”) hátsó, udvari szárnyban fedett udvar építendő („kézművesek háza”) Múzeum fejlesztés, malom-patak rekonstrukciója.

- Felsőmalom utca 5. (jelenlegi kispiac bejárata) a piac megszűnésével a telken új funkció épülhet. A Felsőmalom utcai fronton visszaépíthető az 1960-as években lebontott három axisos klasszicista lakóház (felmérési terv van). A Búza tér rendbetétele után a terület felértékelődik, kereskedelmi felhasználás lehet.

A Felsőmalom utca 3. klasszicista lakóház, felújítása szükséges, udvarán a nemrég lebontott egykori sörház visszaállítandó.

- **Rácváros** főutcája, Patacs, Nagypád, Szabolcs, Hird, Somogy, Vasas faluközpontja védendő városképek (külön lista szerint)

- **Bányász-kolóniák** védelme: Erzsébet telep, Hősök tere, Pécsbánya – munkás és bányatiszti együttes (lakófunkció megtartásával).

-**Vasúti építmények:** MÁV Igazgatóság, Főpályaudvar üzemi épületek védendőek.

E.) Modern kor

(XX. században az I. világháborútól 1948-ig, majd 1948-tól napjainkig):

Szecesszió (Pannonia szálló, Zsolnay kút Pilch Andor munkássága).

-Modern törekvések a 30-as, 40-es években, (Nenthvich, Forbáth) Mikszáth Kálmán utca, Rákóczi út 69. Perczel utca, Alkotmány utca, Kalivoda-villa, (Surányi u.). Balokány strand, (Dulánszky), Ispita alja, bejegyzésük folyik

Hotel Kikelet (Nyíri – Lauber – Visy) Pálosok templom (Weichinger)

- 1948. után a szocialista realizmus: Pártház (József Attila út), Jókai utcai házak, Meszes, Fekete Gyémánt tér

- A 60-as évektől induló modernizmus: Uránváros beépítése és egyes épületei is értéket hordoznak (pl. a hétemeletesek)

- Gárdos Lajos: Olympia étterem, (az 1958-as Brüsszeli vilákiállítás épülete) védendő, helyreállítandó, bútorzata rekonstruálandó.

- Köztársaság tér irodaházak (Az Erdőgazdaság, a volt Állami gazdaság, Erdélyi Zoltán)

- A mai építészeti értékeit fel kell mérni, és védelem alá kell helyezni. Pl.: a panelépítészet jellegzetes pécsi példáit meg kell őrizni, úgymint:

„perspektivikus” véghomlokzatú házak, pizsama-házak, TV-panel (Mind Tillai Ernő). Ezek a tervezetlen és átgondolatlan, engedélyek nélkül zajló „energiatakarékos homlokzat felújítások” potenciális áldozatai (ld. Nagy Lajos király útja, Rókus utca, Nenthvich utca stb.).

- A 70-es években induló belváros rehabilitációs tevékenység eredményei – egy megőrzött magyar belváros.

Az eddigiekben áttekintettük épített örökségünk helyzetét.

Az épített örökséghez kapcsolódó néhány tematikus javaslat:

1. Pécs ipari építészete:

- Zsolnay gyár és Mauzóleum értékes eklektikus épületei védendő, múzeum-szállás-oktatás-művelődés céllal hasznosítandók (tanulmány készült).
- Börgyár – néhány épülete védendő, ennél nagyobb jelentőségű – központi helyzete, emiatt a városnak fel kell vásárolni (első lépésként a Siklósi út menti telekrészt kb. 100 mFt-ért). A gyár-telek értéke 1,8-2,0 mdFt. melynek épületei részben hasznosíthatók: pl.: üzemcsarnokában telepíthető a vásárcsarnok, így kettős cél érhető el:
 1. a jelenlegi vásárcsarnok helye felszabadul, városi-regionális intézmények elhelyezésére, 2. A beruházással elindulhat a „Pécsi-Völgy projekt”, amely a pécsi víz rehabilitációját, tavak, élővizek és azt övező zöld-felületek kialakítását célozza, abban lazán közintézmények elhelyezésével, ez lehet Pécs „tüdeje”, mely összeköti az Óvárost a déli városrészszel – „az új városközpont”.
- Szénmosó épülete – közösségi felhasználás
- Szt. István akna
- Széchenyi akna, ipari műemlékek, bányatörténeti múzeumot kell építeni a kétszáz éves mecseki Szénbányászat emlékére.
- Egy acélszerkezetű akna rekonstrukciója, bemutatása (pl. a budai vámnál)
- az uránbányászat emlékhelye (a Ságvárban)
- Karolina külszíni fejtés – holdbéli táj – Luna park.

2. Pécs pincéi:

- A meglévő, főleg vendéglátásra használt működő pincék mellett hasznosítható pincék
- „Littke” pezsgőgyár pincéje (magántulajdon, részben termelés folyik benne) a Klimó utcától a Ferenciek utcájáig kiépíthető rendszer, idegenforgalmi célra. (pl.: Dante „Isteni színjáték” (Halas Iván terve) alvilági színeinek megjelenítése panoptikum- szerűen.)
 - Rákóczi út 67., alatt ezer m²-es pince (magántulajdon) Városi támogatással egybefüggő látványos kialakítású lehet, vendéglátás, rendezvények céljára.
 - Hamerli zöldseges pince a Rákóczi út 50. szám alatt 2000 m² , nagy termék, stb.
 - Szőlészeti Kutató Intézet pincéi (Szt. Miklós dűlő, Pázmány P. u)
 - Püspöki pincészet (Püspökvár)

3. Pécs kútjai és vizei

- (Pécs a vizek városa)
- Az 1896-ban elpusztított középkori, török és barokk eredetű közkút hálózat részleges rekonstrukciója: (Nagy I. – Fetter A. a pécsi közutakról írott tanulmánya alapján).
- az eddig elkészült kutak mellett (Színház tér, Kazinczy u., Jókai tér, Petrezselyem kút, Ágoston tér – Kálvária u. „török” kút). Csak néhány lehetőség:
- Széchenyi tér kútjai: a „Kádi csorgója”, nyolcszögletű török medencés közkút a városháza előtt és a dzsámi előtt (rekonstrukció).
 - Flórián téri medencés közkút (nyolc-szögű)
 - Szt. Ignác kút (Lyceum dk-i kerítés falában)
 - Tartályos falikút a Jókai-Teréz utca sarkán
 - Kerjela (Rókus domb alatt)
 - Szt. György kút – a Sétatéren, kb. a mai Szepessy szobor helyén volt, új, javasolt helye: délebbre, a pezsgőgyár bejáratával szemben.
 - Szt. Anna kút (Megye utcában)
 - Kossuth téren kutak
 - Hal téren medencés közkút

- Megyeháza épülete nyugati sarkán kaszkád építhető (Apáca u.)

Nyíltvizek:

- Tettye-patak: még a 80-as években is a forrás túlfolyó vize szabadon folyt el a Szt. Vince utcában. Ezt kell újraéleszteni- a vízhozam adott, befogadó műtárgy 2000-ben elkészült az Ágoston téren, meder készítendő az utcában.

- Pécsi víz – a természetközeli patakmeder helyreállítása, helyenként tavak duzzasztása,

- Tüskésréti tó (Nagyárpádi patak)

- Lámpás-patak, Ürögi patak,- természetű mederkialakítás, visszaduzzasztásos vízgazdálkodás.

(A „Pécsi-völgy” – koncepció részeként)

4. Pécs szobrai:

A köztéri képzőművészeti alkotások szaporítása (nem csak a műemléki védettségű területeken).

-Pécsi pantheon az alsósétátéren

(pl.: zeneművészet: Kodály Zoltán, tudomány: Romhányi György professzor, színészet: Latinovits Zoltán, építészet: Molnár Farkas, irodalom: Várkonyi Nándor szobraival)

- Híres pécsiek – mellszobrok a Kálvária utcai kő mellvéden (válogatás a PKK listájáról, Pl.: Klimó püspök, Gyarmathy T., festő stb.)

- Első felelős magyar kormány szobrai (folytatása a Kossuth téren a megkezdettnek.)

- Szt. István a vár ötszögű (északnyugati) bástyáján, Botond, a honfoglaló (Hunyadi út), kelta szobor (várfal), Zrínyi (Aradi vértanúk útján), Nepomuki Szt. János, Szt. Ágnes, -Ágoston tér, Jókai Mór – Jókai u.-ban a posta előtt a városházán stb.

- Megye u. 7., 9. sz. eklektikus kerítése visszaállítása, előttük térrendezés kúttal, Szt. Anna szoborral (Szt. Anna tér).

5. A város terei: (megvalósult felújítások: Jókai tér, Színház tér, Ágoston tér, Nagy Flórián tér)

- belvárosi utcák, közterületek melyek felújítandók: Szepessy, Káptalan, Megye, Megye köz, Király u. külső szakasz, de a belső is. Városház u., Boltív köz, Kazinczy u. Lyceum u. Tímár u. stb. (normális karbantartáson felül egységes mindenre kiterjedő felújítási tervek alapján sorsa tervpályázattal tisztázandó.

Széchenyi tér. Kossuth tér. Szent István tér.

6. **Végül építészeti múzeum pécsi építésznek**, akiket ismerünk és ezeket az alkotásokat létrehozták: Vépi Máté, Piacsek József, Pilch Andor (Pécs Gaudija), Kőszeghy, Gosztonyi, Nyíri, Molnár Farkas, Breuer Marcell, Forbáth Alfréd, Visy, Nentvich, Körmendy, Köves E., Novákovics, Gádos L., a Pécs-Csoport stb. emlékére, s a ma élők tiszteletére.

A múzeumnak új épületet kell építeni, valahol a Pécsi Völgyben, ezzel is elindítva fejlődését.

II. Teendők általában:

Előkészítő munkálatok:

A. Védett műemlékek:

A.1. Számbavétel, teljes lista készítése:

- hely – helyszínrajz
- építés ideje, stílus
- funkció – eredeti – mai tulajdonos (mióta)
- állapot, utolsó felújítás
- bemutatathatóság – látható, látogatható
- fénykép

A.2. Csoportosítás

- Községi funkciók, vagy intézmény látogatható, változásra nincs szükség és nem is várható
- u. az, de változás kell vagy várható
- intézmény, nem látogatható
- magántulajdon, jó helyzet
- magántulajdon, rossz helyzet

A.3. Veszélyeztetettség lista

ok, megoldási javaslat, költség, támogatási forma, lehetőség

A.4. P.R. - munka

- Kiadvány – könyv a műemlékekről a régi mintájára
„Pécs műemlékei” újságcikkben bemutatás hetente
- Útvonalak kijelölése
 - korszakok szerint - római, török, barokk, modern stb. Pécs
 - időtartam szerint - 2 óra, fél nap, egész, 2-3 nap
- Műemlékek jelölése
 - hiányzó táblák
 - útvonalak

B. Helyi értékek:

B.1. Kritérium követelmények meghatározása ⇒ mi legyen

Lista összeállítás számbavétel mint a műemlékeknél, védettségi eljárás lefolytatása.
Védett övezetek – kijelölés megtörtént (PÉSZ), tartalmilag feltöltendő.

B.2. P.R. munka

Kitalálni a helyi védelem mottóját (pl.: Védjük magunkat!) és érvrendszerét.
Versenyt hirdetni a legjobban karbantartott, és a legjobban felújított épületeknek, a díjazottakat bemutatni a sajtóban értékeléssel.
Legfontosabb fotókiállítást – pályázatot rendezni a helyi értékekről – (műemlék kizárva!)

Támogatási rendszert kidolgozni. (felújítások min. 20 %-os támogatása, adókedvezmény, stb.)

Közterület és utcakép javító intézkedések és tervek (nem csak műemléki területen):

- egységes színezési és homlokzat rekonstrukciós tervek készítése (portál, cégér, jelző-és iránymutató, tájékoztató táblák) lakótelepekre is.
- egységes szerelvények, műtárgyak (pl. közvilágítás, tűzcsapok, pécsi csatornafedelekek stb. Elektromos, gáz, távközlési stb. szerelvények műemlékbarát, esztétikus, egységes kialakítása)
- reklámtevékenység törvényi szabályozása (kevesebb betűt!)

Szervezetek: Városi Önkormányzat; KÖH; Városvédő Egyesület; Egyházak, Civilek, a lakosság bevonásával.

Javaslataim nem csak az Európa Kulturális Fővárosa megtisztelő cím elnyerése esetén valósíthatók meg.

1. A cím elnyerését követő tevékenység tétje

Az előttünk álló időszakban végzendő tevékenységnek már nem lesz olyan vizsgálója, amilyen a pályázat elbírálása volt. Mindössze néhány megmértetéssel kell majd szembe néznünk, elsősorban az alkalmas infrastruktúrát illetően. Látszatát kelteni – úgy tűnik – nem lesz nehéz, ebben a jártasság nagy, nem úgy a szakszerű beruházások előkészítésében és megvalósításában. Alátámasztására néhány friss példa:

- a Pécsi Galéria gagyi, primitív, dilettáns, értéktisztító (lásd a tölgyfa portál, vagy a kő lépcső tönkretételét) átalakítását a Munkácsy kiállítás okán, vagy
- a funkcionális program nélkül tervezetett, és minden reális igényre alkalmatlan, az előzetes állításokkal szemben irreális költségen megvalósítható és fenntartható (?) EXPO Centert.

Mindkét példa arra int, hogy a 2010-es EKF év elvárható minőségéről és a projektben lévő lehetőségről zavaros téveszmék élnek. Arra is rávilágítanak, hogy a szakszerűség a beruházás előkészítésében és lebonyolításában nem úri huncutság, hanem az elvárható eredményhez elengedhetetlen. A helyes párbeszéd nem halogatható tovább, a hibákat fel kell tárni a tanulságokért, és azokat hasznosítani kell. Nem fogadható el mentséggként érzékenység vagy érdekrendszer, ha az a lehetséges legoptimálisabb megoldás ellen dolgozik. Ezt kell minden szereplőnek megérteni.

Az igazi tét már nem az, hogy egy következő vizsgán milyen minősítést kapunk, hanem hogy kihasználjuk-e a címben rejlő lehetőségeket, és a távolabbi jövőben azokat milyen mértékben tudjuk a magunk számára hasznosítani, így többek között:

- Valóban olyan fejlesztések születnek-e,
 - melyek az igényeket kielégítik,
 - általa a város valós lehetőségeihez jut;
 - melyek európai mércével mérhetők, és ezáltal az intézmények fel is kerülhetnek az európai kulturális térképre, mert ekkor és csak ekkor vonz európai jelentőségű programokat;
 - melyek költségei és a megtermelt szellemi és anyagi haszon egymással szembeállíthatók,
 - melyek minőségek,
 - melyek építészeti is érdekesek a nemzetközi figyelemre, és amelyek így a város építészeti közgondolkodásának alakításában is hasznosulnak,
 - melyek finanszírozhatók, és
 - melyek olyan mértékben hasznosulnak a városfejlesztés terén, amilyen mértékben a lehetőség bennük rejlik?
- Ráeszmélünk-e az intézmények átfogalmazásának fontosságára, és képesek vagyunk-e azt eredményesen megtenni?
- Megteremtődik-e a kulturális városfejlesztés valós, a pécsi sajátosságok között működő eszméje és elvrendszere?

- És mind közül a legfontosabb: szert tesznek-e a civil és a politikai szereplők saját köreiken belül és egymással is egy együttműködési kultúrára, mely azonban nem csupán konszenzusokat és békességet, de eredményességet is fel tud mutatni?
Mert ez volna a város számára a legnagyobb hozadék! Ugyanis ez a potenciál lehet a város jövőjének ígérete, a **jövőkép** állandó megújításának záloga. Az EKF ugyanis nem fogja a várost más gazdasági pályára állítani, de az egy magunk számára vizsgává, tanulási folyamattá tehető projekt, elmulasztásával a sorsunkon való változtatásról mondunk le.

A szakszerű munka tovább nem halogatható, mert a legfontosabb kérdéseknek az elkövetkező egy hónapban véglegesedni kell. Az előkészítések nem állnak jól. A szakmai programok hiányosak, sok hibát rejtnek, más korábbi értékes felvetéseknek, részben kidolgozott javaslatoknak pedig semmilyen utóéletük nincs.

A 2004. októberi konferencia is felmutatta, hogy a civil oldalon a komoly potenciál és tetterekészség, a felhalmozott ismeretanyag kiaknázatlan, fogadókészség, megfelelő struktúra hiányában. Akkor a konferencia, az addig elvégzett hivatali munka látványos kudarcjai és a közelgő pályázati határidő kikényszerítették az Európa Ház felkérését a pályázat elkészítésére. A döntés jó volt, az eredmény örömteli. Az értékteremtő munkához most is arra alkalmas apparátusra van szükség. Ilyen apparátussal a város nem rendelkezik, nem is rendelkezhet, hiszen egy EKF-projekt lebonyolítása nem szokásos feladat. A további szervezeti felállás ezért kulcskérdés! Egy alkalmatlan szervezet a felemlített potenciált nem lehet képes kihasználni, és ennél fogva csak egy kudarc történet kiteljesedéséhez vezethet el. Ilyen értelemben pedig a most előidézhető legnagyobb károkkal a fejlesztések terén kell számolni!

2. A pályázati anyag, a megvalósíthatósági tanulmányok és a háttéranyagok ismertsége

A könyvben megjelent **pályázati anyag** ismertsége nagyon csekély. Erről párbeszédnek, de közéleti szereplők, képviselők, bizottsági tagok megnyilatkozásai is árulkodnak. A könyv mellékleteként megjelent **cd** tartalmazza a fejlesztések „látványterveit” és a megvalósíthatósági tanulmányokat is. Az előbbiek nem tekinthetők terveknek! Csak rögtönzött illúziókeltések, mert a minisztérium arra kényszerítette a pályázókat, hogy hitessék el projektjeikről azok kidolgozottságát. Ugyanakkor a minisztérium nagyon helyesen, és jogszerűen a tervpályázatok lebonyolítását is elvárja, és ebből következik, hogy a cd-n látható tervszerű látványok csak kamunak, vagy legfeljebb tanulmánynak tekinthetők. A ZKK esetében nyilatkozhatom, hiszen azt irodánk készítette: csupán néhány volumen számításra épül az ábrázolt látvány, az semmilyen más szempontból nem egy tervezett épület. A megvalósíthatósági tanulmányok viszont fontos, az előkészítések szempontjából alapvető, bár helyenként mérlegelni való szándékokat, adatokat, információkat tartalmaznak. Ezen anyagok a pályázati könyvnél is kevésbé ismertek. Veszélyesnek tekinthető, hogy a beruházások alapvető paramétereit, funkcionális programját, helyszínét a következő egy-két hónapban a kormánnyal megkötendő szerződésben rögzíteni kell. A jelen állás szerint e téren Pécs száguld a szakadék felé.

Fel kell említeni azt is, hogy különösen a Zsolnay, a ZKK, valamint a köztérek projektek esetében léteznek **háttér tanulmányok** is. Ezek olyan információkat, elgondolásokat, metodikákat rögzítenek, melyek továbbgondolása időszerű. A felvetések a pályázati anyagban teljességükben nem jelenhettek meg, terjedelmi és taktikai okokból sem. Ilyen a műemlékek ügye, a város és a megye együttműködésének problémái, melyek egy része a fejlesztésektől nem választható el, vagy ilyenek a

lakosság bevonására irányuló felvetések, a fejlesztésekkel kapcsolatos szakmai szervezeti javaslatok. Bár ezen anyagok némelyikét eljuttattuk az illetékeseknek, ezeket még a civil oldalról is csak néhányan ismerik.

Fontosnak tartom láttatni, hogy a fejlesztések egy bonyolult és árnyalt rendszerbe ágyazódnak, és ezt érdemes megismerni.

3. Morális és szakszerűségi kérdések az idő szorításában

Van egy megkerülhetetlen probléma: Noha a pályázati anyagban foglaltaktól a jobb eredmény érdekében, vagy a finanszírozhatóság okán kis mértékben el lehet térni, a tisztességes felfogás szerint a várost a pályázata **kötelezi** annak megvalósítására. Úgy vélem, hogy a könyvben megjelenített szándékok megvalósítására törekedni kell, de amennyiben az egy jobb megoldásra vezet, nyilván felül kell vizsgálni adott esetben például egy-egy helyszínt, megközelítést, parkolási kérdéseket, de akár a szakmai programot is. Ezt diktálja az **értelem**.

Bizonyosan nem fordulhat elő azonban a kulcsprojektek alapvető funkciójukban való megkérdőjelezése, és elmúlt már az ideje újabb nagyszabású terveket felvetni – költségvetési finanszírozás esetén mindenképpen.

Az **építész szakma** bevonását ezen előkészítésekbe elengedhetetlennek tartom, mint ahogyan a szakmai programok megalapozottságát is, és hogy a leoptimálisabb tervi megoldások és tervezők **tervpályázatokon** kerüljenek kiválasztásra. A tervpályázatok lebonyolítását egyébként sem jog szerint, sem pedig a város pályázatában foglaltak értelmében nem lehet megkerülni. E kérdésekben a **Dél-Dunántúli Építész Kamara** – szükség esetén a **Magyar Építész Kamara** bevonásával – minden segítséget meg kíván adni, illetve mindent elkövet azért, hogy a terveztetések szabályos, tervpályázati úton történjenek.

Meg kell érteni, hogy a tervpályázat nem a tervezők és a közönség szórakoztatására kitalált foglalatossági forma, hanem az optimális és értékközpontú megoldások kiválasztásának módja. Mint ilyen azonban csak akkor hasznosulhat megfelelően, ha a beruházói döntések megalapozottak szakmai értelemben is – ha egy jól körüljárt problémára vár a kiíró építészeti választ minden pályázótól, és a pályázatokat szakmailag alkalmas és a szempontokat komplexen és felelősen mérlegelni képes zsűri bírálja el. A ZKK tervpályázati előkészítés jól mutatja, hogy ezek csak néhányunk számára evidenciák.

A tervpályázati forma **időigényes** műfaj. A támogatási szerződés megkötése nagyjából ezen tervpályázatok elindításának a legvégső időpontja is, de ez már rengeteg kockázatot rejt magában. Ezen időpontig is legalább fél éves késedelemben vagyunk, az idő rövidege már így is komoly károkat okozhat. Ebből ugyanakkor semmilyen módon nem következhet, hogy az időhiány miatt a tervpályázati versenyeztetési forma jogszerűen megkerülhető volna – és ez minden egyes kulcsprojektre igaz! Jelenleg a tervpályázatok előkészítéséről a ZKK-n kívül egyetlen kulcsprojekt esetében sem beszélhetünk, és ez egyben is számos súlyos hiba van beépítve.

A tervpályázatok és a beruházások egyéb szakmai előkészítésének késlekedése, illetve késleltetése veszélyeztetik a szakszerű megvalósítást. Az idővesztés csak a tervezésen és a kivitelezésen volna behozható, hiszen az eljárások idejét jogszabályok írják elő. A ZKK esetében az elkészített sávós ütemterv szerint – merthogy háttér anyagként van ilyen, és ez nyilvános fórumokon is átadásra került – a tervpályázatnak már 2005. novemberében meg kellett volna jelennie, és ez a számítás nem vette

figyelembe a nemzetközi meghirdetés időigényét. Ugyanezen az ütemterv a tervpályázat utáni gyors szerződéskötést feltételezve 16 hónappal veszi figyelembe a tervezési időszakot, melybe beleértendő az engedélyezési eljárás is. A technológiai tervezést (akusztika!) és a minimum két és fél hónap engedélyeztetési eljárást is figyelembe véve ez egy feszített ütemezés. A kivitelezésre a táblázatban 18 hónap szerepel, és további 4 hónap próbaüzem, mely alatt a környezetrendezési munkák is folynak. A létesítmény így adható át 2010 januárjára, megint csak feltételezve, hogy az átadási eljárás első kísérletre sikerrel jár. Ezt az EXPO Center több hónapos átadási eljárására gondolva igen optimista hozzáállásnak kell tekintsük. A **táblázat**ban szereplő minden más olyan munkafolyamat, mely az átadás időpontját befolyásolja és a tervezéssel, valamint a kivitelezéssel egy folyamatsorba tartozik, jogszabály által meghatározott hosszúságú, vagy rövidebb lebonyolítása nem feltételezhető. Az ütemtervben szereplő minden tétel lerövidítése ésszerűtlen, vagy jogszerűtlen. Nem nehéz kiszámolni, hogy a jelenlegi 3-4 hónapos csúszás már komolyan veszélyezteti a beruházás sikerét.

Itt és most nem kívánok részletekbe bocsátkozni az egyéb tennivalók terén, mint amilyen az intézmények szervezeti felállítása, a programok előzetes egyeztetése a 2010-re megnyíló létesítményekben, vagy a rendezési tervi módosítások elindítása, melyek a beruházások előfeltételei, és amire a három nappal ezelőtti Echo esten Lugosi Ágnes építész, településtervező felhívta a figyelmet.

4. A pécsi EKF-pályázat városfejlesztési-építészeti vonatkozásai

A pályázat e témában taktikusan és helyesen a nagy elvekről beszél, azonban e tömör megfogalmazás mögött fontos elvi megfontolások húzódnak meg. Ezen elvek érvényre juttatása az elkövetkező minden döntésben meg kellene jelenjen, illetve vannak olyan felvetések, melyek lehetőségeit, megvalósításának stratégiai alapvetéseit meg kellene vizsgálni. Az alábbiakban az általam készített háttér munkából idézek, vagy csak felemlíték fejezeteket. Ez a pályázati szöveg egyik alapja volt, benne részben a munkacsoportokban közreműködő építészek, részben a saját véleményem szerepel. Most e szöveget a pályázat kiegészítésének szánom, nem kezelve azon eseteket, amikor a pályázat messzebbre jutott az idézett szövegnél. A szöveget csak elenyésző mértékben aktualizáltam.

Fogalmi kiterjesztés: épített környezet

Európában évtizedes hagyományra tekint vissza, hogy az építészetet nemzeti és európai szinten is mint a legjelentősebb **'kultúrahordozót'** tartják számon, és történéseit ennek megfelelően befolyásolják, ösztönzik minőségi alakítását. Az is magától értetődő, hogy miként a kultúra fogalmát tágabban értelmezzük a magaskultúránál, az építészetet is egy nagyobb rendszerben kell elhelyezni. A rendszert az **épített környezet** fogalma írja le, mely az építészeten túl a környezetünket alakító összes tevékenységet és elemet magában foglalja. Magyarországon e szemlélet még nem evidencia. Az EKF projekt azonban óriási lehetőség e szemlélet meghonosítására. Az **épített környezet tudatos, tervszerű minőségi alakítása** Európában meghatározó pillére a kultúrpolitikának. Nem lehet kétséges, hogy az új tagállamok számára is ez a kijelölt és elvárt út. Az EKF projekt különös sajátossága, hogy Magyarországon a megkésett szemléletváltásnak apropót, és ezáltal jól időzített lendületet adhat.

Az EKF projekt kettős, helybeni hozadéka és az épített környezet sajátosága

Ugyancsak hazai sajátosság, hogy az EKF és azzal rokon projektek célja és hozadéka a jelen pillanatban a *szemléletváltozás*, a *nevelés* lehet. További távlatok csak az alapok megerősítését követően nyílhatnak meg. Pécs sajátos helyzetben volt a szocialista rendszer időszakában, különös módon virágzott a művészeti közélet. A rendszerváltás azonban az országos tendenciákkal azonos változásokat hozott, néhány látványos történés ellenére a kultúra értékei háttérbe szorultak, a társadalom elveszítette természetes, organikus viszonyát a kultúrával, így az épített környezetével is. Ennek *újraépítése* a jelen időszak feladata, és az EKF projektnek ebben kulcsszerepe lehet.

A projekt egyik helyi – speciálisan pécsi – hozadéka tehát az lehet, hogy a Pécsen a közelmúltban kialakult kulturális potenciált újraélesztheti, valamint teret adhat az azóta kialakult teremtő erőnek, amik ennek hiányában a hazai viszonyokból fakadóan elsovradnak, illetve kisebb részük máshol érvényesül. A másik – tulajdonképpen minden magyar vidéki város esetében érvényes – helyi, és remélhetőleg kisugárzó hozadék az lehet, hogy az EKF projekt európaisága okán megjelenik egy mértékadó értékrend, és felértékelődik a minőség, ezen keresztül pedig értékközpontú szemléletváltás, nevelés lehet az eredmény. Mindezen értékek és minőségi szemlélet műfajoktól függetlenül érvényesek.

Az épített környezet minőségi kérdéseit pedig nyilván nem kell hangsúlyozni. A jelen tendenciák megfordítása alapvető fontosságú, hiszen az értékrend híján a közeg az alkotó szakmákat is maga alá gyűrve elveszejteti saját önazonosságának értékhorizontjait: *a csak Pécsre jellemző épített karaktert*. Az egyéb művészeti, kulturális műfajok között ennek változásai a legdrámaibbak, mert a jelen hazai szemlélet szerint az építés – noha általában nem azonos az építészettel, mégis az építési-építészeti kultúra alkotó eleme – alapvetően gazdasági szempontoknak (és többnyire primitív ízlésvilágnak) következtében alakul.

Cél, szemlélet, stratégia

Az épített környezet témában megfogalmazott tennivalók nem pusztán beruházás jellegű projektek, de kétségtelenül a beruházások képviselik a legjelentősebb mozgatóerőt. Célunk azonban a pusztán építésnél több: *hozzáadott értéket* teremteni. Olyan eszközöket is alkalmazni kívánunk, melyek előkészítik a beruházások befogadását, vagy akár katalizálják azokat, esetleg a beruházásokkal nem érintett területek használatában is pozitív fejleményeket okoznak. Megfelelő *befogadó közeg* kialakítása nélkül a fejlesztések nem számíthatnak a közösség támogatására.

Példák a hozzáadott értékekre:

A régió és a város lakóiban *várostudatot, öntudatot* kell építeni. Tudatosítani kell bennük részvételük, szerepük, felelősségük jelentőségét, és ezáltal motiválni kell őket. A városban (régióban) zajló folyamatokat, törekvéseket nevesítő, leíró kulcsszavakat, mottókat kell megfogalmazni, és ezeken keresztül kialakítani a kötődést, a helyszínekhez, rendezvényekhez fűző érzelmi háttérrel. (A törekvés eredményességét azonban nagyban befolyásolja a mottók, fogalmak pontossága, és természetesen a mögötte álló szándék hitele és igazsága. A rossz és a valósággal össze nem függő szöveg a bizalom elvesztésével és a lehetőség elszalasztásával járhat.) Kedves és hatékony módszer a városi *legendák* életre keltése és ápolása, kapcsolatteremtés múlt és jövő között. Ezáltal a történelmi adatok és a tervezett alakítások egyaránt szervesülnek a *kollektív tudat*ba, és a városok polgárait a történet részesévé teszik. A folyamatban erősíteni kell a város és a régió *értelmezését* és *újradefiniálását*, mindezt pedig meg kell jeleníteni az oktatásban, és a városmarketingben egyaránt.

A város *érzékelésének* és *befogadásának*, megértésének és vonzásának alapvető feltétele a megismerhetőség és az orientáló informálás. A város értékeinek tematizált megjelenítésével a város nem csak *vonzóvá* tehető, de *emlékezetes* is. A tematikus térképekkel, kiadványokkal, fotóalbumokkal a város befogadhatóbbá is válik – így a kultúra helyei, a tömegközlekedés rendszere, a műemlékek fellelhetősége, a szórakozás vagy a szabadidő eltöltésének helyszínei szerint csoportosított információk

segítik az **eligazodást** és az érdeklődésen keresztül erősítik a **kötődést** – a városi polgárban és a látogatóban egyaránt. A **tematikus informálással felszínre kerülhetnek** olyan rejtett értékek is, mint például a **város közegének hangulati elemei** – például tartalmak és morfológiai adottságok szerint összeállított **séta útvonalak** által. Ezzel olyan **élményt** képes a város adni, melyet sok turista keres, de nehezen talál. A **séta útvonalak** által **felértékelődnek** a polgárok tudatában is a valójában értékes, ámde alulértékelt **városszövetek**, s így azokban is érvényre juthat a **kötődés és a törődés**. A séták által továbbá **tartalommal** tölthető meg a városban eltöltött idő, és **bevonhatók** az EKF projektbe a városnak olyan területei is, amelyek látványos programok számára nem kínálhatnak helyszíneket.

A város és a régió értékeinek népszerűsítését számos módon művelni kell, így reklámhordozókon, adatbázisok elérhetőségével, tematikus alkotásokkal, emblematisz alkotókkal, nemzetközi projektek által, így művészeti szimpóziumokon, workshopokon, fesztiválokon, konferenciákon, tervpályázatokon.

A **nevelés** célja a **kreatív és közreműködő befogadókészség felerősítése**, mely nélkül sikeres városprojekt nem valósulhat meg, illetve amely tulajdonképpen maga a **siker**. A lakosság közreműködése, bevonása azonban csak akkor lehet eredményes, ha az valóban **értékteremtő**, ha a lakosság felnőtt az európai mércével mért feladathoz. Ez pedig csak egy érték tudatos, hiteles cselekvési stratégia szerint, egy erre alkalmas stáb irányításával jöhet létre. Tekintettel azonban arra, hogy a nevelés is most kezdődik, ennek a stábnak különösen nagy érzékenységgel kell rendelkeznie, valamint különleges képességekkel az **értékorientált befolyásolásban**. A döntéseknek úgy kell népszerűnek lenniük, hogy mindeközben a minőséget is célozzák, sőt éppen **a minőség népszerűsítése** az elérendő cél. Kezdetben a lakosság **beavatása**, később, egy fejlettebb közreműködés képességének birtokában a **bevonása** a kívánatos eszköz.

Hazánkban – és különösen vidéken – a tőkehiányos közegben ma nem lehet arra számítani, hogy minden beruházás teljes mértékben megvalósul, illetve teljes mértékben megvalósuló beruházásból a város egészét átíró léptékű beavatkozások száma túl kevés lehet a kívánt eredményhez. Ezért különösen fontos, hogy a városban rejlő teremtőerőt motiváljuk saját környezetének fizikai és mentális alakításában. Ennek **ösztönző elemeit** ki kell dolgozni, a költségvetési tervekben figyelembe kell venni, és megfelelő stratégia és érdekelttség esetén a megkezdett beavatkozások tehetetlenségével (továbbrendülésével) számolni lehet.

A **magántőke** számára az épített környezet minőségi alakításában való szerepvállalást direkt és indirekt kedvezményezettségi szisztémákkal lehet **ösztönözni**. Köztéri szobrok, kutak 'örökbefogadása' fejében az adott téren a cég alkalmi marketing tevékenységet folytathat, vagy közelében tisztelet-jeggyel parkolhat, esetleg a helyi adóban jóváírásban részesülhet. Közterületek kiépítési költségeinek átvállalása fejében a résztvállaló az adott felületen egyéb kedvezményeket élvezhet. (Pl. étterem tulajdonosa az utca egy szakasza rekonstrukciójának fejében kisebb részben ingyenes közterületfoglalási jogot szerez. Mindennek természetesen feltétele az egész utcára, térre kiterjedő előzetes színvonalas terv, és az annak szellemében való megvalósítás.) Természetesen ezek csak példák, az eszközöket részletesen ki kell munkálni.

A **várostudat** erősítésének egyik meghatározó eszköze lehet a város értékes közegét adó szövetben a **tulajdon felértékelődése, a tulajdonosi szemlélet erősítése**. A megfelelő ösztönzés nem csak az építő kedvre hat pozitívan, de az ingatlan piacra is. A felértékelődés pedig hosszú távon garanciája lehet az állag megőrzésnek. Rendkívül fontos, hogy az **ösztönzés** és az **értékszemléletű megőrzés**, illetve **építés egységet** alkossanak.

Nyilvánvaló, hogy egy projekt szemléletű beavatkozás és a rendelkezésre álló eszközök csak a városszöveti háló kis számú **húzópontj**ának átalakítására nyújthatnak elegendő forrást. Helyes tervezéssel azonban ezek térbeli és mentális eloszlása **katalizálhatja** a közöttük lévő **szövet** spontán felhozatalát. A húzópontok – legyen az épület, vagy akár közterület – helyes meghatározása ezzel együtt is nagy körültekintést kíván. A felkészülés során felállítottunk egy olyan értékelési szisztémát, mellyel a lehetséges fejlesztések sorrendisége, fontossága folyamatosan értékelhető, szükség esetén a megváltozott körülmények mellett akár újraértékelhető. A szisztéma alapvetően a beruházások és a településrészek egymásra gyakorolt hatását, illetve a városszerkezetben létező, vagy alvó fejlődési potenciálokat, a megmutatható vagy hangsúlyozható értékeket vizsgálja.

Nem csak a beruházások körét és megvalósíthatóságát kell kidolgozni, de a beruházások, és az azokon túlmutató változások **forгатókönyv**ét is. A forгатókönyvek lehetnek alkalmasak arra, hogy a közegben lévő **potenciált helyzetbe hozzuk**, és az saját és az épített környezet hasznára egyaránt **kifejthesse cselekvőképességét**. A forгатókönyvek lehetnek alkalmasak arra is, hogy figyelembe vegyük a beruházások sorában a lakosság folyamatosan alakított **szemléletváltását**, **közreműködési kedvét**.

Szándék kell legyen, hogy mind a városban, mind a régióban a kulturális események, aktivitások a városi szövetbe, terekbe kiszivároghassanak, a **városi terek** minél szélesebb körben **helyszínül** szolgáljanak, illetve **jelenítsék meg** a város kulturális életét.

Strukturális kérdések

Nagyon fontos: a város tisztában legyen azzal, hogy az EKF projekt a számára nem csak **lehetőség**, de hatalmas **felelősség** is. A nagy beruházások, a változások dömpingje és sebessége elsodorhatja, bedarálhatja a város meglévő, kialakult, értékes és karakteres elemeit, szöveteit. A pillanatnyi építésszabályozási jogi környezet érdemben nem teszi lehetővé az építészeti, városépítészeti értékrend érvényre jutását. Erre törvényes lehetőség csak a műemlékek esetében kínálkozik, de azok védelmével kapcsolatban is közismert számos nehézség. Az általános beruházások tekintetében a **főépítészeti tervtanácsok** volnának hivatottak az építészeti szakmai minőségi kérdéseket képviselni, azonban legitimitációjuk hiánya miatt az esetek jelentős számában csak jogi szempontok jutnak érvényre mind a szabályozásban, mind az elbírálásban. Ugyanakkor az egyéb szabályozók változatlanul hagyása mellett nagyobb legitimitáció önmagában nem volna feltétlenül kívánatos, mivel az országban a tervtanácsok rendkívül változó színvonalon működnek, és ez némely esetben az értékek szempontjából kifejezetten hátrányos. Általánosságban elmondható, hogy a jelenlegi szakmai és jogi struktúra nem képes **megvédeni**, és főként **továbbépíteni** egy értékes városi szövetet, vagy elemet, miközben sokszor meg tudja akadályozni értékes építészeti gondolatok megvalósulását. Ez az ellentmondásos helyzet csak a szakma, a Magyar Építész Kamara érdemi bevonásával oldható fel, és elengedhetetlen a rendszer, a jogi környezet teljes **újrágondolása**. (Ma már elmondható, hogy az Építési törvény várható módosítása e téren nagyobb mozgásteret biztosít majd a főépítészeti tervtanácsok számára.)

Az EKF projekt lehetőséget kínál nagyarányú **értékvédelemre és érték szemléletű fejlesztésre**, sőt ezek kifejezett szükségét teremti meg. Ezáltal a győztes város érdekeltté válik abban, hogy kezdeményezője legyen a strukturális változtatásoknak, modellel álljon elő, és annak egyben rövid időszak alatt mérőjévé is válhat.

Az épített környezet hirtelen átváltozása nem mehet végbe féktelenül és **szabályozás** nélkül. Nyilvánvaló, hogy a **szakmai szempontok** egy ilyen helyzetben különösen nagy hangsúlyt kell kapjanak. Az is evidencia, hogy ehhez szükség van egy nem kizárólagos, de mégis felismerhető kurátor jellegű gondolkodásra, mint amilyen pl. a Velencei Biennálék tematikus építészeti kiállításain is működik hosszú ideje. A szakmai szempontok képviseletére felállított stáb személyi összetételét illetően célszerű a Magyar Építész Kamara javaslatát kikérni, lévén Magyarországon pillanatnyilag ez az egyetlen olyan legitim, és jogosítványokkal rendelkező szervezet, melyben a szakmai szempontok érvényesítésére a tagok által választott tisztségviselők jelentik a garanciát. Ugyanakkor a MÉK a társszakmák (belsőépítész, tájépítész, településtervező) tagozatait is működteti, így azok képviseletét is biztosítani képes. Minden más szervezetben a személyi döntéseket más szempontok árnyékolják be, és ez rossz fényt vet a személyekhez köthető döntésekre, ami pedig nem szolgálja azt a célt, hogy az EKF projekt széles elismertségre tegyen szert.

Az érték központú szakmai szabályozás és befolyásolás legfontosabb szervezeti elemei – vita indító

A felkészülés kezdetétől a projekt végéig a fejlesztések, beruházások nagy mértékű többlet feladatként jelentkeznek, melyek ellátására a jelen struktúra sem nagyságában, sem felkészültségében nem alkalmas. Ezért ebben az időszakban a megsokasodó és a város alakítását meghatározóan befolyásoló önkormányzati és magánberuházások **szakmai befolyásolására**, **irányítására**, a **tervpályázatok előkészítésére** és **lebonyolítására** alkalmas, felelős szervezetet kell felállítani. Tekintettel arra, hogy ez a szervezet lehet képes csak a szakmai szempontok magas szintű érvényre juttatására, a személyi összetétel meghatározásában és a

szakmai számonkérésben a Magyar Építész Kamara meghatározó részvételét célszerű kérni. Az értékek képviselőjének szakszerű intézményesítése legalább olyan fontos, mint a fejlesztésekre irányuló tervek.

a) **EKF Főépítész**

Vezeti az EKF projektekkel kapcsolatos szakmai előkészítési és véleményezési munkát, javaslatot tesz a tervpályázatok bíráló bizottsági összetételére, és egyben ezen tervpályázatok során a bírálóban a szakmai titkári teendőket is ellátja. Szervezi a döntés előkészítések szakmai vitáit, rögzíti, összefoglalja azok eredményeit és előkészíti a testületi határozati javaslatok vonatkozó szakmai szövegezését.

Koordinációs tevékenységet végez a beruházások magán résztvevőivel, melynek során képviseli a város és az EKF projekt szakmai szempontjait.

Összehívja és irányítja az EKF Tervtanács munkáját, és a tervtanács nevében szakmai véleményt ad ki az építési engedélyezési eljárásban.

Felügyeli és irányítja az EKF Tervező iroda munkáját.

Részt vesz a városi és a területi, valamint a műemléki tervtanácsok munkájában, ennek keretében törekszik arra, hogy a tervtanácsok munkája összehangolt legyen, és a döntésekben érvényre jussanak az EKF projekt szempontjai is.

Véleményezi a projekt területet érintő szabályozási tervi változtatásokat, illetve ilyen változtatásokat kezdeményez, azok kidolgozására felhatalmazás esetén megbízást ad, vagy ilyen javaslatot dolgoztat ki az EKF Tervező irodával.

Elkészíteti a projektek előkészítéséhez, a további tervezéshez szükséges vizsgálatokat, tanulmányokat.

EKF projektnek tekintendő minden olyan beruházás, melyet az önkormányzat finanszíroz, vagy önkormányzati tulajdont érint (ideértve az önkormányzat tulajdonában lévő társaságok tulajdonát is). Ideértendő továbbá olyan más tulajdonú, vagy érdekeltsgű, finanszírozású beruházás is, mely az előzetesen lefektetett fejlesztési forgatókönyvbe illeszkedik, illetve amely a kiemelt fontosságú akcióterületeken van. Ennek besorolását, az adott projekt megítélésének kritériumait részletesen ki kell dolgozni.

Az EKF Főépítész Pécs MJ. Város Önkormányzatának megbízása alapján végzi munkáját. A Főépítész az építész szakmát képviselő Magyar Építész Kamara támogatását bíró, jelentős tervezői gyakorlattal rendelkező építész legyen.

b) **EKF Tervtanács**

Az EKF Tervtanács az előkészítési szakaszban szakmai szempontból *véleményezi a tervpályázatok szakmai programját, annak szakszerűségét, alkalmasságát, a környezet és a beruházás egymásra hatásait.* Továbbá az építési engedélyezési eljárásban, vagy azt megelőzően *szakmai véleményt* ad ki a bemutatott tervekről, különös tekintettel az *építészeti karakter* és az *építészeti minőség* kérdéseiben, valamint állást foglal az *értékvédelemmel* kapcsolatos esetekben.

A Tervtanács alapvetően szakmai kérdésekben kompetens, ezért összetételében a szakmai szempontoknak kell érvényre jutniuk. A főépítész mellett négy, a Kamara által delegált tervező építész vesz részt a munkában, akiknek megbízatása egy esztendőre szól. A napirendi pontok függvényében alkalmi jelleggel további szakértőket kell bevonni, így településtervezőt, kert- és tájtervezőt, belsőépítészt, közműtervezőt, grafikus, szobrászt, műemléki, forgalmi szakembereket. *Az éves ciklusban állandó személyi összetétel, és a nevesített állásfoglalás* a Tervtanács munkájában *garanciái* a felelős tervtanács munkának.

c) **EKF Tervező iroda (3-4 fő)**

A jól képzett szakember garnitúra elsősorban segíti és előkészíti az EKF Főépítész munkáját. Feladata, hogy elvégezze a beruházásokat megelőző szakmai számításokat, ellenőrizze a jogszabályok által támasztott követelmények teljesíthetőségét, megfogalmazza a célterületek hasznosítást, az arra tervezett beruházások funkcionális és műszaki követelményeit. Feladata továbbá, hogy előkészítse a szakmai döntéseket, illetve a döntéssel megerősített akcióterületek

finanszírozására modelleket állítson fel és azokat a piacon megjelenítse.

- d) **EKF Fejlesztési szakmai tanácsadó testület**
Az építészekből és kapcsolódó szakmák jeles képviselőiből álló testület a Főépítész munkájához szolgál tanácsokkal, illetve a Főépítész számára ez a szakmai kontroll és viták fóruma.

A fenti struktúrát, a cím elnyerését követően azonnal fel kell állítani, és működtetni kell legalább a 2010-es év végéig, eredményes működése esetén azt követően is. Ugyanakkor a jelenlegi jogi környezetben a működés számos esetben csak formális lehet. A helyzet megváltoztatása egy folyamat, melynek előrehaladtával a működés egyre hatékonyabbá tehető.

Az értékközpontú együttműködési stratégia lényegesebb elemei:

A város életében jelentős, de a várostól függetlenül működő, a városimázst befolyásoló intézmények és a városok között *nincs érdemi partneri viszony*. Az EKF projekt felszínre hozta ezen elfajult egymás mellett élést, és nyilvánvalóvá tette, hogy a partnerség kiépítése elengedhetetlen az EKF projekt hatékonysága érdekében, de attól függetlenül is. A *partnerség* kiépítése nem halogatható tovább legalább az alábbi szervezetekkel, illetve területeken:

- e) **Az egyetem**
- f) **A helyközi tömegközlekedés – MÁV és Pannon Volán**
- g) **Kulturális Örökségvédelmi Hivatal**
- h) **Magyar Építész Kamara és egyéb szakmai egyesületek**
- i) **Jogalkotás**

A kezdeményezés legfontosabb pontjait az idézett háttéranyag taglalja.

Az épített környezet alakításával kapcsolatos tervek

Miként a pécsi pályázatban általában, az épített környezettel kapcsolatos fejlesztésekben is az ötös tagolást alkalmaztuk, s ekképp öt akcióterületet különböztettünk meg:

1. Intézmény fejlesztések, beruházások
2. Közterületek és játszóterek
3. Helyi védelem, műemlékek
4. Városimázs
5. Tömbök, udvarok

A háttéranyagban taglaltakból csak két fejezetet idézek itt, részben:

2. Közterületek és játszóterek

A közterületek a város milyenségét alapvetően határozzák meg. Rendszerük a város szövetét adja, kijelöli szerkezetét, és erős karakterhordozó. A közterületek közege mindenkié, minősége meghatározó a város érzékelésében. Ennél fogva kifejezetten képes arra, hogy a város kultúráját megjelenítse, egyes kulturális aktivitások számára helyszínül szolgáljon. Pécszet fekvése és középkori városszerkezete erre európai szinten is különösen alkalmassá teszi.

Bár a közterek, utcák, játszóterek, zöldfelületek sokszor szétválaszthatatlan egységet képeznek, az alábbiakban ezeket mégis differenciálva tekintjük át, a hangsúlyok szerint csoportosítva.

Miénk itt a tér! – Közterek, utcák

A közterületek tekintetében a pályázat elvárása világos és egyértelmű, a megfogalmazott cél pedig egybe esik a város érdekeivel: európai jelentőségű köztereken a művészetek és a kultúra egyéb szegmenseinek európai jelentőségű jelenléte és összjátéka.

Pécssett a kulturális rendezvények köztéri jelenléte hagyománynak tekinthető. Azonban a közterületek jelen állapota általánosan leromlott, a terek és használatuk egymásnak nem megfeleltethetők, alkalmatlanok a nekik szánt funkciókra, illetve a funkciók meghatározása is bizonytalan. Égető ezért a funkciók megjelölése, a terek rendszerének átfogó újragondolásának szüksége, alkalmassá tételük, megújításuk, különös tekintettel az EKF projekt befogadására. A probléma nagyon komplex, az építészet mellett a kertészet, a forgalomtechnika, a közvilágítás, a dizájn, a grafika együttesen adhatnak megfelelő választ, és természetesen szükséges a városszerkezet alapos elemzése, de szociológiai kérdések felvetése is. Éppen ezért a pályázati időszakban elemzésekbe kezdtünk a közterületek, terek és a város viszonyrendszeréről, figyelembe véve a kultúra köztéri megmutatkozásának lehetséges módjait is, mellette a közterek minőségi javításának a város minőségére gyakorolt hatásait. A terek és a városlakók között érték alapú viszonyt kell kiépíteni, minek is legfontosabb érzelmi tényezője, hogy a polgárok a tereket sajátjuknak éljék meg. A beruházások mellett ezért a városlakók megnyerésére irányuló kampányt is folytatni kell – mondjuk – 'Miénk itt a tér!' **mottó**val.

A közelmúltban épült bevásárlóközpontok – és különösen a belvárosi ÁRKÁD üzletközpont – drasztikusan ártították a város mentális térképét. Az üzletközpontok **helyekké** váltak a polgárok nagy tömegei számára, melynek következtében a város egyéb terei és főként közterületei veszítettek értékükből. A folyamat jelenleg is zajlik, az ÁRKÁD által okozott átrendeződés hosszú távon tovább fokozza a már létező feszültségeket. A beavatkozás ez okból is szükséges, és az a belváros szövetét érinti elsősorban. Program mentén kell vonzóbbá tenni a vendéglátó és kereskedelmi egységek számára a városi közeget, és ki kell aknázni a szövet közterületeiben rejlő közösségi lehetőségeket. E program az **átfunkcionálás** mellett az **ellen-súlypont** fogalom köré csoportosítható.

A közterületi fejlesztés időben részekre bontva, a megszokottal ellentétben elképzelhető az elsők között a beruházások sorában, mint **motivációs tényező, irányadó beavatkozás**. A fejlesztést és a beillesztést megkönnyítheti egy **funkcióhálózat** kidolgozása, az egyes terek használatának definiálása. El kell különíteni bizonyos **igényeket**, melyekre optimalizálni lehet az adott közterületet. Nem feltétlenül programokhoz kapcsolódó kialakításról van itt szó, hanem a **mindennapi használathoz** szükséges feltételek megteremtése a cél. A funkcionális tervezés mellett a kapcsolódó intézmények, épületek **viszonyát** is definiálni kell, szükség szerint az egymásra hatást erősítő, illetve gyengítő beavatkozásokat is beleértve. Az egyes kulturális eseményekhez kapcsolódóan a közterületek egy kidolgozott stratégia szerint csoportosítva kerülhetnek megújításra: évenként más-más területrendszerre összpontosítva. Ezzel a módszerrel pár év alatt egy új, **felértékelődött hálózat** alakulhat ki, egyúttal a köztes területek is automatikusan „megtalálják helyüket”.

A történeti épületek felújításához kapcsolódóan modern szemléletű közterületi beavatkozások párosítása lehetséges, ahol mód adódik nyitottá, értelmezhetővé, olvashatóvá tenni a szándékot, a kapcsot a múlt és a jövő között. Olyan **példamutató beavatkozás** kidolgozása szükséges, amely utat mutat közvetlen környezetében, illetve az akcióterületeken kívüli helyszínek számára. Számtalan olyan **finom motívum** használható, amely olcsó, vele mégis jellegzetes és hatásos végeredmény érhető el. (Pl.: színek, színtervek, burkolatok, apró burkolati jelek, növénytipusok, névhasználat, kapcsolt történetek.)

A közterületekkel kapcsolatos diskurzusokban az évszakonkénti eltérő igény ritkán kerül elő. Bizonyos területek képesek kell legyenek a használatra esőben, télen, rossz időben is, ilyen körülmények között ne csak a pláza legyen az egyetlen **alternatíva**. Fedett-nyitott, védőtetős, flexibilis megoldásokkal elérhető, hogy kedvezőtlen időjárási viszonyok mellett is lehessen, ha nem is órák hosszát padokon üldögélni, mégis a belvárosban, a tereken időt eltölteni. A középületekhez kapcsolt közterületek jó megoldást nyújthatnak erre az igényre, egyes funkciók kihelyezésével, térbeli kiterjesztésével. A tömegközlekedéshez kapcsolódó buszvárók, terminálok, kiegészítő funkciókkal való megtöltése **szervezettebb kapcsolat**ot jelenthet a megálló standardizált, érzéketlen, otromba installációi és a városi **szövet, anyaghasználat és jelrendszer** között.

A pécsi közterületi projektekben jelentős szerepet kap a város történelme során jelentős, de XIX-XX. században a felszín alá került elfolyó **karsztvizeink** hasznosítása. Tanulmány elemzi a történeti források, kutak, csobogók virágzó múltját és megszűnését, valamint a karsztvíz felhasználás előnyeit, és maga a pályázat is említi azt.

A közterületeken a vezérberuházásokat a továbbiakat a **forгатókönyv-elv** alapján kell előkészíteni, illetve aktiválni a kialakuló potenciálok leghatékonyabb kiaknázására törekedve.

Összefoglalva: a közterületi rendszer egy stratégián és koncepción alapuló, ütemezett, prioritásokra épülő, hierarchizált struktúra kell legyen, melyben az egyes döntéseknek meg kell teremteni a lehetőséget, hogy egy jól végiggondolt keretbe, kontextusba illeszkedhessenek.

3. Helyi védelem, műemlékek

Rövid helyzetértékelés

Ez a terület meglehetősen neuralgikus. Alapvető **országos probléma** és feszültség forrása, hogy

- az európai viszonyok között kis számú műemlék és főleg műemlék-együttesek többsége elhanyagolt állapotban van, vagy szakszerűtlen beavatkozásokon esett át,
- rekonstrukciójukra, és főleg revitalizációjukra nincs elegendő központi forrás, mint ahogyan nincsenek ösztönző jogszabályok (csak büntetők), valamint ezekhez rendelt források hiányában más típusú pénzügyi kedvezmények,
- az építész szakma az épületek értékeire általánosságban nem elég érzékeny (és nem elég képzett), illetve a műemlékek esetében is jellemző az olcsó, ám képzetlen építésszek és kivitelezők alkalmazása,
- az építető, illetve a tulajdonosi réteg még kevésbé érzékeny, pláne felvilágosult,
- ráadásul szegény, és ennek következtében a nagyon drága állagvédelemre, illetve felújításokra nem képes, sőt anyagilag abban érdekelt, hogy az épületek jelentette problémáktól megszabaduljon, akár azok pusztulása árán,
- a műemlékek többségéről nincsenek dokumentációk, kutatási anyag is kevés van, jelentős részük ellentmondásos, és főként alig van az épületekről műszaki dokumentáció, felmérés, vagy ha van, a színvonaluk nagyon alacsony, illetve
- a létező dokumentációk nagyon nehezen fellelhetők, alig hozzáférhetők, s mindezen körülmények nagyon megnehezítik a műemlékek szakszerű tervezési munkáit, ez pedig rontja a szakszerűség érvényre jutását,
- a műemlékek védelme sokszor csak az átépítésük megakadályozására korlátozódik, ami a fenti okon túl arra is visszavezethető, hogy a műemlékvédelmi szemlélet is meglehetősen konzervatív, így nem csak anyagi értelemben nem ösztönző, de sokszor gátolja ezen épületek maivá lényegülését, azaz felértékelődését is, valamint ennek következtében rengeteg épület tönkremegy,
- drámai helyzetet okoz, hogy a kevés maivá lényegülés során a műemléki hatóság alkalmanként – részben eszközök hiányában, részben a mai építészeti kérdésektől való távolságtartása miatt – szakmai hibákkal terhes megvalósulásokban működik közre,
- a modern építészeti alkotásai alig szerepelnek a védendő épületek között, és végül
- a fentiek miatt az építész szakma a műemlékek kérdésében megosztott, s ez tovább rontja a műemlékek ügyét.

Pécsett az országos sajátosságokon túl jellemző, hogy

- a város értékét az épített szövet adja, melynek elemei közül viszonylag kevés a tényleges műemléki védettség alatt álló épület – habár a város teherviselő képessége és a központi támogatási rendszer hiánya mellett ez meglehetősen sok –, az országosan, és különösen az európai mérce szerint is jelentős emlék, és főleg együttes, így részben a védelemnek nehéz propagandát csinálni, valamint minden egyes épület karakterének megőrzéséért harcokat kell vívni,

- a pécsi műemlékek jelentős része olyan korban és közegben épült, amelyben elfogadott volt a meglehetősen silány anyagok használata, így a védendő épületek többsége nagyon rossz szerkezetekből épült, és ezért ezen épületek rekonstrukciója, átépítése, megóvása különösen problematikus és költséges,
- a modern alkotások összessége Pécsen jelentős, akad egy-két egyedileg is mértékadó épület, amelyek megfelelő megőrzése nem biztosított, s mivel ezek műszaki minősége lényegesen jobb, átépítésük valószínűbb, így ezen épületek különösen veszélyeztetettek,
- a helyi műemléki felügyelőség apparátusa nagyon kicsiny, a szakmai ügyintézés emiatt nehézkes, a műemléki kérdésekben gyakorlatilag egyszemélyi szemlélet érvényesül,
- ugyanakkor a kivitelezések ellenőrzése is ezen apparátust terheli, ezért elegendő figyelem sem a tervezésre, sem a kivitelezésre nem juthat.

A városnak létezik a helyi értékek védelméről szóló rendelete, mely további, a műemlék-nyilvántartásba fel nem vett épületek védelmére alkalmas lehetne. Régi törekvés, hogy ezáltal megvédjük a jelentős modern épületeket is az értetlen beavatkozásoktól. A rendeletnek azonban csak a közelmúltban készült el a lényegét jelentő melléklete, a védendő épületek listája, amely jelenleg csak 14 épületet tartalmaz. A listakészítés állandó halogatásának egyik oka, hogy a védelemre jelölt épületeket dokumentálni kell, aminek jelentős költségei vannak. Hosszú távon a halogatás hozzájárulhat az értékek pusztulásához, mivel más módon, hatósági eljárások során ezek az épületek nem védhetők meg. (Ez a meglehetősen bonyolult szakmai-jogi probléma nemcsak a városra, hanem az egész országra jellemző.) A szabályozási terv és a helyi értékek védelméről szóló helyi rendelet szinkronitás hiányai és a védendő épületek meglehetősen hiányos listája miatt számos olyan épület van Pécsen, amely ennek a mulasztásnak esett, vagy eshet áldozatul, helyrehozhatatlanul.

Célkitűzések, projektek

Az alaptörekvés: a műemlékek állapotának európai szintre hozása, részbeni hasznosításuk az EKF program lehetséges intézményi hálózatában, megtartásuk kulturális intézmények otthonaként, továbbá a város műemlékileg nem védett építészeti értékeinek megvédése, gondozása, és végül, de nem utolsónak a város műemléki környezetben a megfelelő vizuális kultúra biztosítása.

Teendők a célok eléréséhez:

- Helyi, országos és európai résztvevőkkel workshopok, konferenciák rendezése a 2005-2006-os években, a rendezvények középpontjába a műemléki szakmai kérdéseket állítva. Célozzuk meg a lehetőség megteremtését annak, hogy a műemlékek védelmével kapcsolatos ügyek élvezzék a szakma érdeklődését, ehhez teremtünk fórumot az építész szakma számára, hogy a műemlék-felügyelet felé javaslatokat tehessen, s hogy meginduljon a szakmai párbeszéd építészek és a műemlékvédelem hivatali képviselői között.
- A pályázatírás időszakában elkészült a pécsi műemlékek számbavétele. A lajstrom összegyűjti a műemléki nyilvántartás adatait, a fellelhető dokumentumok körét és helyét, az épületek eredeti és jelenlegi használatát. A lista néhány pontjában kiegészítendő, hogy a műemlékekkel kapcsolatos teendők teljes mértékben áttekinthetők legyenek, épületenkénti bontásban.
- Ugyancsak áttekintettük a jogszabályi, helyi rendeletekkel kapcsolatos ellentmondásokat, melyek gátolják a hatékony védelmet. Elő kell készíteni a szükséges módosítási javaslatokat minden szinten, valamint el kell készíttetni a szabályozási terv szükséges módosításait.
- A védelem alá vonandó épületek rendelkezésre álló listáit fel kell venni a helyi értékek védelmére vonatkozó helyi rendelet mellékletébe.
- El kell készíteni a műemlék épületek rekonstrukciójának, revitalizációjának tartalmi kérdéseiről szóló városi koncepciót.

A koncepcióban törekedni kell az EKF program funkcionális térigényének és a rendelkezésre álló és felhasználható védett épületek összehangolására.

A koncepció irányt mutat a beruházások számára, és tulajdonos-szerkezeti átrendeződést is generál.

A koncepció alapján a pécsi műemlék revitalizációs és rekonstrukciós program, az EKF projekt egyik emblémájaként, országos zászlós projektként jelenhet meg („Életet a műemlékekbe!”, „Élő örökség”).

Ezzel nem csak a város, de a régió, sőt a nemzet európai megítélésében is jelentős imázs elemmé válhatna, annak minden hozadékaival. Ezáltal európai források is megnyílhatnak.

- Ki kell dolgozni egy koncepciótervet a tulajdonosi, illetve a lehetséges vevőkör ösztönzésére¹ is („piacra vezetés” elveinek kidolgozása), de itt meg kell fogalmazni azt is, hogy a beruházók, illetve tulajdonosok felé milyen elvárásokat kíván az önkormányzat érvényesíteni.
- Továbbá fel kell vázolni egy programot, amely a pécsi építészeti örökség szélesebb körű megismertetését célozza (könyv, újságok, oktató anyag, műemléki-történeti tematikus séták, marketing, stb.).
- Mindezekon túl, illetve mellett pedig ki kell dolgozni a homlokzatok, portálok, üzleti vizuális rendszerek esztétikus megjelenésének szabályozását, akár azzal is összefüggésben, hogy a belvárosi minőségi kereskedelmet miként lehet ösztönözni, mert annak helyzete a belváros építészeti-minőségi helyzetét is befolyásolja.

A pécsi műemlék és értékvédelmi projekt egy hosszú távú gazdasági és tudati változásokat magában foglaló folyamatot indíthat el, amelynek eredményeként egy védett épület az ingatlanpiacon a 0,5-0,7-es szorzó helyett 1,2-1,5-ös felértékelődésre tesz szert, mint a fejlett kulturális örökségvédelmi szisztémával rendelkező nyugat-európai országokban ez jellemző.

A rekonstrukciós-revitalizációs beruházások célja végső soron a nagy számú épület alkotta szövet, de a beavatkozások sorát Pécs történelmének jellemző szakaszaiból merített épületekkel terveztük megnyitni, ezzel is utalva a múlt rétegeinek összetettségére.

A tervezett indító műemléki, illetve történeti építészeti értéket hordozó rekonstrukciós beruházások azonban – a világörökségi objektumok, és a Zsolnay projekt részét képező épületek kivételével – a pályázatba nem kerültek be, mert a műemlékek ügye stratégiájának kidolgozásához nem sikerült megteremteni a feltételeket. A pályázat ugyan ígéretet tesz egy stratégia megfogalmazására – bár ezt is részben a köztér megvalósíthatósági tanulmányában –, de ez ügyben még az egyeztető felek sem látszanak, nemhogy azok szándékai. A továbblépés sürgető, különös tekintettel arra, hogy ez a téma a 2006-os év tematikájába illeszthető be.

Fel kell ismerni, hogy az EKF projekt és a kultúra alapú szemléletváltás megvalósulása nem mindössze néhány hangzatos beruházást jelent, hanem egy tudatos, átgondolt terv- és cselekvési sor megvalósítását, amelyben az EKF projekt felvezető időszaka és a programév a kezdő lendületet adja a hosszabb távú folyamatnak.

¹ Az ösztönzésnek nem csupán közvetlen forrásbiztosítás lehet az egyetlen módja. Lehet például helyi adókedvezmény, vagy műemlék épület megfelelő üzemeltetése esetén vállalkozások számára iparűzési adókedvezmény, vagy gépjárműparkoló-megváltásban nyújtott kedvezmény, esetleg a tervezetési költségek átvállalása megfelelő tervi minőség esetén, melynek szakmai véleményezésére felkérhető az Építész Kamara stb.

5. A kulcsprojektek helyzetképei

ZKK

Idézetek a megvalósíthatósági tanulmányból:

„Várható hatások:

A Zenei és Konferenciaközpont a pécsi Európa Kulturális Fővárosa-program *emblemikus* épülete lehet, melynek révén modernebbé válik Pécs építészeti képe, s ezáltal városimázsa is.

A projekt megvalósulásával elkezdődik a város egy lepusztuló részének rehabilitációja, a belvárosi minőség keleti irányú kiterjesztése, a város új kulturális tengelyének kialakítása.”

és hosszabb távon:

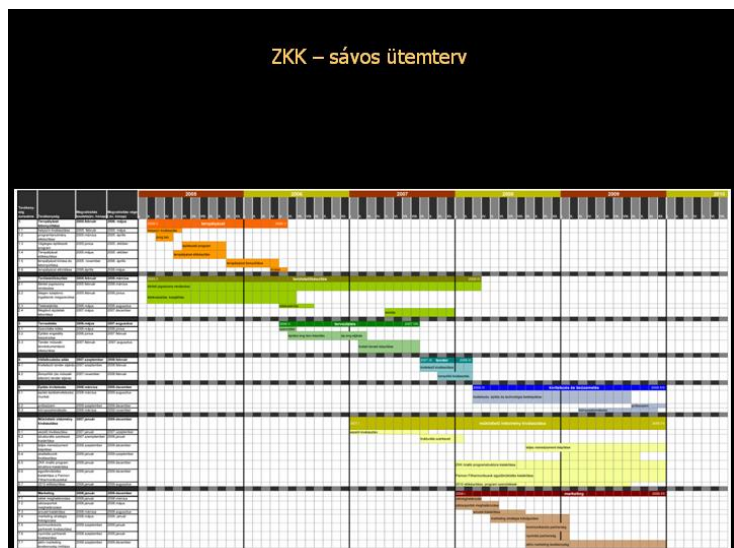
„A projekt a városrész további fejlesztésének katalizátora lesz, az épület környezete felértékelődik olyan magánberuházások számára, mint a Pécssett hiánypótló négycsillagos szálloda építése.”

A megakasztott és vélhetően majd kiírandó tervpályázatban a helyszín alkalmatlan! A főúttól visszahúzott kicsi terület a töltés oldalában minden szempontból rossz, a kitűzött célok itt nem valósulhatnak meg.

A helyszín feltételeként szabott környezetrendezés a jelen állapot szerint aligha valósulhat meg, és ez megkérdőjelezi a helyszín alkalmasságát. A terület forgalomtechnikailag megoldatlan.

A funkcionális programban benne maradtak bizonytalanságok, melyeket a kiíró a pályázókra kíván hárítani, és ez ellenkezik a józan ésszel. Az építész kamara biztosított egy szakértőt, aki az épület tartalmi kérdéseiben is segítséget nyújtott. Noha nevét, mint egyeztető felet feltüntetik, a szakmai szempontok a kiíró több ponton átlép.

Az ismert ütemterv nincs figyelembe véve.

Zsolnay kulturális negyed

Az elkészült vizsgálatok számomra azt bizonyítják, hogy az EKF projekt és a Zsolnay sajátjának tekinthető szempontjai nincsenek teljes összhangban, valamint hogy e területen alapvető döntéseket kell meghozni. Ezt követően ötletpályázatot volna helyes kiírni, mert a területnek sajátossága, hogy a benne lévő lehetőségek sokfélék, a hasznosítási lehetőségeknek vannak szakmai aspektusai és az ötletpályázat kifejezetten ezek feltárására alkalmas és való.

Nem szabad szem elől téveszteni, hogy jogszabály szerint ezen beruházás is tervpályázat köteles, és az előkészítés már elérkezett abba a stádiumába, amikor a tartalmi meghatározás után ezen eljárást le kell folytatni.

Nagy Kiállítótér

Nem lehet nem figyelni rá, hogy ezen projekt esetében az ütemterv még a kivitelezés különböző fázisaira is kitér, mint például állványozás, vagy az üvegtető készítése, miközben a tervezést meg sem említi. Ugyanakkor a költségek között a tervezés természetesen szerepel. Azt hiszem, minden építészen felöltik a gondolat, hogy a tervek láttán a beruházó talán nem gondolja a tervezetést tervpályázati versenyt követően kiadni. Bár ez jogilag vitatható, azt hiszem bátran állítható, hogy ez az EKF-hez méltatlan volna.

A tervben amúgy véleményem szerint nem jelennek meg tisztán azok a szakmai megfontolások, melyeket Várkonyi György egy konferencián világosan felvázolt, és nem lehet felfedezni az EKF kaliberű kiállítási kondíciók létrehozásának lehetőségét sem. A terv a kiállítótér funkciót a padlás beépítésével bővíti csupán, és közösségi tereket ad az épülethez. A kiállítási elvek tükrében ez nem egy megalapozott szakmai program.

Nem tudok elmenni amellett sem, hogy a „Múzeum utca”, a város e nevezetessége tárgyában nincs átfogó koncepció (parkolás, kertek használata, bemutatóterek kiterjesztése, stb.), csak a kis beavatkozások szintjén kezelt. Erre példa a Zsolnay Múzeum tetőtér beépítése is, ami véleményem szerint tisztességtelen elbánás e gyönyörű épülettel.

Regionális Könyvtár

Az ütemterv és a pénzügyi tervezés itt is a pályázat elbliccelésének szándékára enged következtetni. Itt viszont ezt a törvény kifejezetten tiltja.

A baj ennél is nagyobb, ugyanis a helyszín teljesen alkalmatlan. Az épület ezen telken nem fér el. A 48-as tér egy határozott kontúrral határolt városrészi park, melynek oldalába a lehetséges épület így beletüremkedik. Közben a 10-es tömb és a telek szabályos beépítése azt a lehetőséget kínálná, hogy a belváros itt egy kiterjesztettebb kerettel záruljon be. A telek zavaros módosítása ezt a lehetőséget végérvényesen felszámolná, pedig a keret által a park is felértékelődne.

Véleményem szerint e funkcióra mindenképpen új helyszínt kell kijelölni. Amennyiben a 10-es tömb nem válhat a ZKK telkévé, úgy a könyvtár számára az optimális volna.

Közterek

E témát felvillantottam a korábbi fejezetben. A lefektetett elvek szerinti munka semmilyen szinten nem kezdődött meg.

ÖSSZEFÜGGÉSEK

A közterületek – terek, teresedések, utak, utcák, parkok, közkertek, zöldfelületek – a városszerkezetben azt a szövetet adják, melyek az – általában épületekkel, építményekkel beépített – tömbök között a kapcsolatot megteremtik. Hasonlóan az élő szervezetekhez, ezen kötőszövet nélkül a test mozdulatlan, élettelen lenne. Nem lenne közlekedés, nem volna hová építeni a közműveket, nem tudnánk egyik helyről a másikra sétálni, gyalogolni, autózni, de még városképi látványok sem lennének a megszokott módon. Mindebből következik, hogy a közterületeink minőségét az határozza meg, hogy milyen mértékben felelnek meg a feladataiknak, tehát jól szolgálják-e a közlekedési és közmű infrastruktúrát, értelmes kapcsolatokat biztosítanak-e a település egyes részei között, jó érzés-e sétálni, autózni rajtuk. Ezekon túl pontos mérőszámokkal, vagy statisztikával nem leírhatóan, a település esztétikai minőségének is meghatározója ez a szövet, mely a történetiség és a korszerűség sajátos elegye.

Amint a szövet nélkül sem működik a teljes szerkezet, úgy a szövet is öncélú, és felesleges lenne azon városszerkezeti elemek nélkül, melyek között így kapcsolatot teremt. A szerkezetet tehát csak egységes egészében lehet, és érdemes vizsgálni: egy-egy szempont kiemelt vizsgálatát követően mindig visszahelyezve és ellenőrizve az összefüggésekben az eredmények helyességét.

A pályázattal kapcsolatosan számos fejlesztési elképzelés merült fel. A fejlesztések egy jelentős része a pályázattól függetlenül is jelen van igényként, vagy szándékként, míg bizonyos elemek reális megvalósulásához mindenképpen szükséges a jelentős mozgatóerőt jelentő pályázat megnyerése.

Az EKF pályázathoz kapcsolódó beruházások mellett több működő intézmény, valamint elindított, előkészítés alatt álló, vagy koncepcionális szakaszban levő fejlesztési elképzelés is létezik, melyek adott esetben összefüggésbe hozhatóak a program lebonyolításával.

A lényegesebb működő intézmények:

- Múzeumok,
- Világörökségi helyszínek, egyházi és világi műemlékek,
- Nemzeti Színház, Bóbita Bábszínház, Horvát Színház, Harmadik Színház, Egyetemi Színpad,
- Pécsi Tudományegyetem létesítményei,
- Mecseki Kulturpark (Állatkert, Vidámpark, Terrárium),
- Cinema City, Apolló és Uránia artmozik,
- Sportcsarnok, stadion.

A jelentősebb független fejlesztési elképzelések:

- Expo Center
- Tüskésrét és Centrálpark
- Kossuth tér és Búza tér átépítése
- Világörökségi helyszínek bemutatása
- Nick udvar rehabilitációja, Nádor Szálló és Konferenciaközpont befejezése
- Pécs - Pogány repülőtér fejlesztése
- M6-M56 autópálya építés

A VIZSGÁLATI SZEMPONTOK

A vizsgálat célja megállapítani, hogy bizonyos (okkal, de még is önkényesen kiválasztott) szempontok szerint, mely városrészek, mely definiálható egységei alkalmasak arra, hogy a tervszerűen végrehajtott segítő programok, célzott támogatások és PR tevékenységek a lehető legnagyobb hatékonysággal hasznosuljanak az EKF pályázat, és ezen túl a város fenntartható kulturális életének célkitűzéseiben. A súlyozott számokkal való mérlegelés csak közelíti, de nem teszi objektívvé az értékelést, viszont lehetőséget teremt az egyes vizsgálati elemek vitatására, adott esetben átértékelésére.

A 6 szempont lehetőséget ad a kulturális, városszerkezeti, építészeti, funkcionális, pénzügyi és üzemeltetési szempontok önálló, majd együttes mérlegelésére, egyúttal ezen tényezők vizsgálatát nem is teszi megkerülhetővé. Az eredményben a többféle elem nyilván kiegyenlítő hatást fejt ki, de a tendenciákat ez nem fedi el.

1. A vizsgált elem és a kulturális létesítmények kapcsolata

- **Közvetlennek** lehet nevezni az összefüggést, ha egy városépítészeti elem a környezetét megbonthatatlanul meghatározza.
- **Közvetett** az összefüggés, ha nem kimondottan kötődik a kulturális létesítmények hagyományos körével, de jellemzően erősítő, vagy gyengítő hatással van azokra
- **Semleges** a kapcsolat, ha a városépítészeti elemnek nincs lényegi hatása

2. A térbeliség vizsgálata

- Egy erős centrum vonzáskörzete
- Kettő, vagy több centrum közötti „erőtér”
- Több kisebb centrum körüli sűrűsödés, szakadás, szatellit

3. Az építészeti „imázs”

- A város arculatát erősen befolyásoló elem, jelentős épített értékekkel.
- Az összképet befolyásoló, de nem meghatározó városépítészeti elem, vagy együttes.
- Nem meghatározó városépítészeti elem, vagy együttes.

4. Funkció, emberi tényező

- kultúra, közművelődés, oktatási intézmények, sport, szabadidő.
- éttermek, szállodák, kereskedelem, szolgáltatás.
- lakóterületek, az emberi tényező, személyes kapcsolatok, sajátosságok.

5. Finanszírozás / eredmény jellemzője

- jelentős erőforrásokat nyithat meg a terület „helyzetbe hozása”.
- várható állami beruházás, támogatás (pl.: egyetem fejlesztés, MÁV, stb.).
- jellemző vállalkozói tőkebefektetés
- kismértékű önkormányzati erőforrás mellett jelentős magántőke tud megmozdulni.
- csak önkormányzati erőforrással lehet eredményt elérni.

6. Fenntarthatóság, későbbi hasznosítás

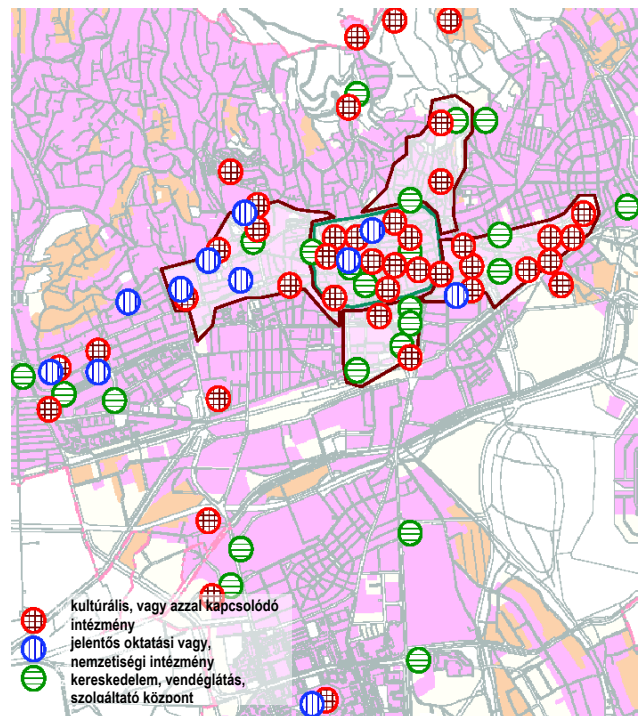
- a fejlesztések jól illeszkednek a város általános és logikus fejlődéséhez. A működés nem jelent jellemző önkormányzati terhet.
- a fejlesztések csak speciális szempontok szerint látszanak szükségesnek. Működéséhez szükséges az önkormányzati részvétel.
- a fejlesztés elsősorban, vagy kizárólag az EKF programhoz szükséges.

A FEJLESZTÉS SZEMPONTJÁBÓL KIEMELT TÖMBÖK

A várostesten belül a jelentősebb meglévő és tervezett létesítmények döntő része abban a zónában helyezkedik el, mely a történelmi belvárostól keletre a Zsolnay dombig, míg nyugatra az egyetemi létesítményekig tart. A sűrűség jellemző a belváros területén, de szakadás látható a Búza tér és a Balokány között, illetve a Szigeti külváros területén.

Az elemek számbavétele nem jelentheti, hogy automatikusan helyet kapnak a fejlesztési elképzelésben. A pályázat ugyan meghatároz néhány kiemelkedő beruházást, de ezek mellett a programok lebonyolítása és a későbbi fenntarthatóság függvényében több helyszín, térség még feltűnhet, vagy eltűnhet.

A kiindulás egyik alapvetése, hogy a történelmi belváros a magja, legfőbb vonzereje minden kulturális mozgásnak. Történeti értékei, működő intézményei okán kiemelt szerepét sem gyengíteni, sem alapvetően megváltoztatni nem szabad. (Megjegyzés: a kereskedelmi súlypont mesterséges eltolásának következményei legyenek tanulságosak!) A belváros lehetőségeinek mérlegelésénél indokolt vizsgálni a belváros vele határos térségével való viszonyát.

A vizsgálatba bevont tömbök egyfajta józan mérlegeléssel, a térbeli elhelyezkedés és a sajátosságok számbavétele alapján határozhatóak meg. Pécs alapvető szerkezeti sajátossága a kelet-nyugati tengelyre szervezettség, mely a déli irányú terjeszkedés után is fennmaradt, elsősorban intézményi szempontból. A városközponti és intézményi kapcsolatok észak-déli bővülése egyrészt a Mecsek, másrészt a vasútvonal miatt korlátozott. Az ezekbe az irányokba eső fontosabb létesítmények (Apáczai Nevelési Központ -ANK, EXPO, TV-torony, stb.) tipikusan a szatellit kategóriába tartoznak, szerepüket, hatásukat, működésüket ennek megfelelően kell értékelni.

A városszerkezeti és funkcionális szempontok vizsgálata mellett fontos szerepet kell kapjon az „imázs”, a város létező, és megjeleníteni kívánt képe. Ez érzelmeket, vonzódást, emlékeket jelent, személyes viszonyt a tárgyiasult világgal, és annak lakóival, de egészséges mértékű marketing szemlélet is helyet kell kapjon benne. Pécs városi arculatának többféle eleme közül - a világ számára - valószínűleg a történelmi belváros és a Mecsek oldalára felkúszó kisvárosi területek sajátos, jó arányú utcái, teresedései jelenthetnek különlegességet. Ilyen jellegű városrészek látogatók tömegeit vonzzák a világnak felkapottabb részein: Cordobában, San Franciscóban, Észak-Olaszországban, az Adria vidékén.

Tudatára kell ébrednünk értékeinknek, és azt kell megmutatnunk, **amiben mi vagyunk különlegesek**, azt kell –jó értelemben vett – idegenforgalmi áruvá tennünk, ami jól eladható. Ehhez a meglévő, és megőrzendő egyszerűség, és mértékletesség mellett rendre, tisztaságra, emberségre, vendégszeretetre van szükség. És, hogy ezt a vendég is érezze, (és fogyassza) szálláshelyre, vendéglőre, kisboltra, megélhetést is találó lakosokra.

A VÁLLALHATÓ FEJLESZTÉSEK KÖRE – TERÜLETI HATÁROK

1 TÖRTÉNELMI BELVÁROS

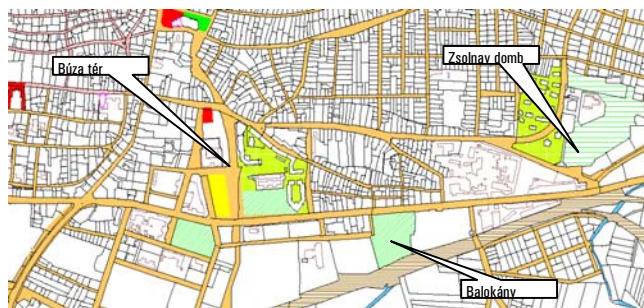
Történetisége okán mindenképpen a városi kulturális élet centruma, függetlenül attól, hogy mely kulturális intézmények helyezkednek el konkrétan a városfallal övezett területen. A várfallal körített belváros tengelyei határozott erővonalak, erős kisugárzással környezetükre. A belváros negyedei (tengelyek által osztott ÉNY, ÉK, DK, DNY területrészek) egymáshoz mindig szervesen kapcsolódnak, de bizonyos elemekben mindig eltérő funkciókat látnak el, és így különbözőek sajátosságaik is.

A térség értékvédelmi szempontok alapján álló, általános fejlesztése (és megőrzése!!!) magától értetődően kell, hogy eszköz és cél legyen.

2 KELETI TENGELY

- 48-as tértől – Zsolnay dombig (Rákóczi út – Búza tér – Balokány)

A kirajzolódó koncepciók alapján ez a tengely elég erősnek látszik, hogy az elemei között létrejöjjön (létre lehessen és kelljen hozni!) az a kohéziós erő, mely végül a városközpontozáshoz kapcsolja az elhelyezhető intézményeket. Ennek alapvető feltétele, hogy a jelenleg még programmal nem feltöltött területrészek, a generált fejlesztések által olyan egyenminőség jöjjön létre, mely a szövetet folyamatossá teszi. A feladat tehát itt jelenik meg markánsan városfejlesztési kérdésként, ahol a program kidolgozása, a beruházás előkészítés, a tervpályázat(ok) során kell a felelős várospolitikai döntéseket meghozni, illetve véglegesíteni.

Ebből a szempontból különleges szerepű a:

- 2/1 -Rákóczi út humanizálása, épületeinek felújítása, Felsőmalom utcai kereszteződés terének kiépítése.
- 2/2 -a 48-as tér „teresítése”, az egyetemi jelleg erősítése.
- 2/3 -Búza-tér még be nem épített része, mely jelentős intézményterület és városkapu.
- 2/4 -Felsővámház utca és a Zsolnay út közötti terület, mely gyors ütemben (talán túl gyors!) átépülő térség.
- 2/5 -Kisbalokány térsége, a szakadás térsége a leendő Hangversenyterem és a Búza tér között, ahol a jelenlegi autós-kereskedelmi jelleg helyett rangos intézményi, szolgáltató terület kívánatos.
- 2/6 -Zsolnay mauzóleum környékének rehabilitációja (Ledina, Diósi út).

③ ÉSZAKI TENGELY

- Tettye – várfal környék – Ágoston tér

- ③/1 -Zidina, hagyományos beépítésű, sajátos hangulatú, idegenforgalmi érdeklődésre számottartó terület, mely a belvárossal való szomszédsága miatt vendéglátás és magánszállás szempontjából lehet érdekes, de a művészeti életbe való bekapcsolása is reális. Várfal melletti részei biztosítják a kapcsolatot a történelmi belvárossal, egyúttal kereskedelem és vendéglátás szempontjából fejlesztési lehetőségeket is adva.
- ③/2 -Puturluk, mely különleges hangulatával jó közvetítő elem a Zidinától a Tettye és a Havihegy felé.
- ③/3 -Tettye, hagyományos szabadidős központ, történelmi elemekkel, jó kertvendéglővel, kapcsolattal a Magaslati útra, Mecsekre, Havihegyre.

④ DÉLI TENGELY

- Kossuth tér – Árkád – IH – piac - buszpályaudvar – vasútállomás -

- ④/1 –Rákóczi és Nagy Lajos király útja közötti terület, a történelmi belváros elsősorban kereskedelmi létesítményekben, és intézményekben való folytatása. Csak a belvárossal együtt lehet fejlődni, és nem ellenében. Befejezetlen, és sok lehetőséget magában rejtő eleme az un. Centrum parkoló környezete.
- ④/2 -Busz és vasútállomás közötti térség. A látogatók fogadása, kiszolgálása szempontjából döntő fontosságú terület lehet. Kialakulóban volt egy szórakozóhely gócpont (Rák, Boccaccio), mely az utóbbi leégése miatt most kérdéses. AZ ilyen jellegű, zajos ifjúsági szórakozóhelyekre az igény jelen van, megfontolandó ennek támogatása.
- ④/3 –a Szabadság út, mely a belvárosba való felvezetés jelentős és látványos útvonala. A közelmúlt átépítései komoly kiskereskedelmi és vendéglátó potenciált mozgattak meg, amire érdemes odafigyelni.

⑤ NYUGATI TENGELY

- Kórház tér – Magasház – ÁOK – TTK – Műszaki Kar – Művészeti Kar

- ⑤/1 –a Hungária út Kórház tér, Magasház közötti szakasza, mely logikus folytatása a belváros kereskedő-sétáló tengelyének. Kieső pozícióját a Magasház és környékének revitalizációja ellensúlyozhatja. A Rókus utcai **Építész Kar** szakmai rendezvények helyszíne lehet.
- ⑤/2 –a Szigeti külváros Barbakántól a Xavér templomig terjedő, hagyományos beépítésű részei, melynek peremén vendéglátás, és némi banki szolgáltatás telepedett meg, belső területein pedig jelentősebb lakóterület rehabilitáció zajlik.
- ⑤/3 –az **Orvostudományi Egyetem** központi épületének környezete, mely konferenciák, kongresszusok, hangversenyek megtartásában kaphat szerepet. Jelentős hangsúly helyeződik ide, ha a Tüzér utca keleti oldalát az egyetem fejlesztésének keretében beépítik.
- ⑤/4 –a Rókus domb környéke, mint a **Műszaki és a Művészeti kar** területe szakmai, művészeti eseményeknek lehet otthona, míg az MTA székház a tudományos találkozók szempontjából fontos.

6 ÖNÁLLÓ CENTRUMOK, SZATELLITEK

6/1 -EXPO Center

Városi vásár és rendezvény központ, melynek első üteme építés alatt áll. Adottságai erősen korlátozzák a lehetséges rendezvények körét. A város központi területeitől távol van, kiépítetlen környezete a kapcsolódást reális távlaton belül nem teszi lehetővé. Megközelítése kizárólag gépkocsival lehetséges. A nagy térigényű vásárok, kiállítások megrendezésére megfelel, de önálló életét a vásárváros nagyléptékű beruházásokat igénylő kiépülése tudja csak biztosítani.

6/2 -Harmadik Színház

A volt Olimpia étterem építészeti értékes együttesének környéke valaha valódi városrész központ volt. A színház a méltatlanul rangját veszített Uránváros peremén önmagára van utalva. A színházi produkciók jelentősége alapján indokolt lehet a volt művelődési ház szerepének, állagának átgondolása.

6/3 -Sportcsarnok

Az egyetlen nemzeti/nemzetközi mércének megfelelő fedett sportlétesítmény a városban. Környezetének rendezése, korszerűsítése elengedhetetlen, új egységgel való fejlesztése ismereteink szerint nincs tervbe véve.

6/4 -NOK

A kertvárosi Nevelési és Oktatási Központ jelentős intézmény, komoly infrastruktúrával, értékes, kortárs építészeti megoldással. Az épületegyüttes felújítása, esetleges fejlesztése a városrész, és a város egésze szempontjából is kívánatos és hasznos.

6/5 -Cinema City

A Pécs Plazában működő 10 vetítőtermes mozi Dél-Dunántúl legnagyobb ilyen létesítménye. A mozi nagy tömegeket tud megmozgatni, számolni kell és lehet vele. Bár a Plaza pozíciója meggyengült, összességében van még a térségben – elsősorban kereskedelmi érdekeltégű - fejlődési potenciál.

6/6 -Misina és Mecsek

A Misina a város egyik jelképét – a TV tornyot - hordozó kirándulási célpont. Jobb helyeken egy látogatható torony fontos idegenforgalmi látványosság, ehhez azonban itt teljes megújulás szükséges. A Mecseki Kultúrpark is több sebből vérzik, az Állatkertet folyamatosan ki akarják telepíteni, pedig a hely különlegesen szép adottságú – hasonlóan a Vidámparkhoz. A Kisvasút is kedves színpont, a lanovka pedig régen dédelgetett gondolat.

6/7 -Tüskésrét

A tervezett Balokány liget rekonstrukció déli irányú zöldfelületi folytatása, városi szabadidő parknak és csónakázó tónak. A Mecsek oldalból is látványos, kiterjedt, bejárható erdeje, méretes vízfelülete hatalmas értéke lehet a városnak.

6/8 -Malomvölgy

A meglévő jelentős zöld- és vízfelület a város közelében, a pihenés és a szabadidős rendezvények hagyományal rendelkező központja.

KÖVETKEZTETÉSEK

A számokkal való osztályozás részleteiben nyilván vitatható, módosítható. A tendenciák azonban kiolvashatóak belőle, és ezekre érdemes odafigyelni.

- a történelmi belváros pontszáma kiugróan magas, jelentősége, potenciálja vitathatatlan.
- a keleti, és déli tengely közel azonos erényekkel bír, ami nyilvánvalóan a városközpont közeli fejlesztési lehetőségekkel függ össze. Az egyes területrészek közötti különbség is a városközponttól való távolsággal változik.
- az északi tengely ugyan átlagértékben lemarad, de a városfallal határos része fejlesztési szempontból fontos kell legyen. A Tettye különleges értékeit a pécsieknek fel kell ismerni, az idegeneknek be kell mutatni.
- a nyugati tengely kissé alacsonyabb mutatói arra utalnak, hogy – túl nagy terület, túlságosan laza belső kohézióval. Itt valószínűleg az egyetem fejlesztései fogják igazából a perspektívát megadni. Hatékony, partnerségi alapon működő koordinációra lenne szükség, mely valószínűleg több lehetőséget fog feltárni, mint azt ma láttatni engedik.
- a szatellitök nagy része – ebben az értékelésben – elmarad az átlagtól. Figyelemre méltó azonban, hogy az EXPO mellett az **Apáczai Nevelési Központ** lehet még egy jelentős tartalékokkal bíró fejlesztési támaszpont. Nem szabadna számításon kívül hagyni a Pécs Plazában működő Cinema City 10 vetítőterem, nagy befogadóképességű együttesét. A filmipar része – még ha a kommersz szerepe meghatározó is – a filmművészet, mely a két működő artmozi mellett itt is helyet kaphat.

A következtetések összhangját jelzi, hogy az elemzés során előtérbe került térségek közterületei, és nyilvános intézményei jelentős számban megjelennek a Városfejlesztési Főosztály által összeállított és nyilvántartott rekonstrukciós és rehabilitációs elképzelésekkel.

FEJLESZTÉSI TERÜLET		VIZSGÁLATI SZEMPONTOK							
részterületek		kapcsolat	terbellség	funkció	imázs	finansz./eredm		rész.pont	átl.pont
						fenntarthatóság			
történelmi belváros									
●/1 -ÉNY – a világörökség területe		10	9	10	10	10	8	57	
●/2 -EK - kisebb mértékben intézményi, nagyobb részt polgári kisváros		8	8	5	8	7	8	44	
●/3 -DK – intézmények, kereskedelem, vendéglátás, lakás		8	10	10	9	8	10	55	
●/4 -DNY – oktatás, intézmények, kereskedelem, vendéglátás, lakás		8	9	9	8	8	8	50	51,5
keleti tengely									
●/1 -Rákóczi út humanizálása		4	6	6	7	8	7	38	
●/2 -a 48-as tér „teremtése”		5	8	7	7	2	7	36	
●/3 -Búza-tér		9	10	8	9	5	9	50	
●/4 -Felsővámház utca és a Zsolnay út közötti terület		3	8	6	8	7	7	39	
●/5 -Kisbalokány térsége		9	7	8	9	8	8	49	
●/6 -Zsolnay mauzóleum környékének rehabilitációja		6	2	5	6	4	5	28	40,0
észak tengely									
●/1 -Zidina – Ágoston tér – várfal környék		7	5	6	9	6	8	41	
●/2 -Puturluk		5	2	5	8	4	8	32	
●/3 -Tettye - Havihegy		6	3	6	9	5	8	37	36,7
déli tengely									
●/1 -Rákóczi és Nagy Lajos király útja közötti terület		7	8	10	9	8	10	52	
●/2 -Buszpályaudvar és vasútállomás közötti térség		3	6	7	6	6	8	36	
●/3 -Szabadság út		2	6	5	5	6	8	32	40,0
nyugati tengely									
●/1 -a Hungária út Kórház tér, Magasház közötti szakasza		3	4	6	7	7	8	35	
●/2 -Barbakán környéktől a Xavér templomig		5	5	4	7	6	8	35	
●/3 -az Orvostudományi Egyetem központi épületének környezete		4	5	8	5	8	8	38	
●/4 -a Rókus domb környéke		4	3	8	4	7	7	33	35,3
önálló centrumok, szatellitök									
●/1 -EXPO Center		7	6	9	5	4	7	38	
●/2 -Harmadik Színház és Olimpia környék		5	4	8	5	1	5	28	
●/3 -Sportsarnok		5	1	9	5	4	5	29	
●/4 -Nevelési és Oktatási Központ (Kertváros)		8	5	8	8	6	5	40	
●/5 -Cinema City (Pécs Plaza)		7	3	6	6	8	9	39	
●/6 -Misa és a Mecseki Kulturpark		3	4	8	8	4	4	31	
●/7 -Tűskésrét		3	5	8	7	2	3	28	
●/8 -Malomvölgy		2	5	7	4	2	3	23	31,6

A tanulmány – mint ezt említettük – nem adhat objektív végeredményt. A vizsgálati eredmények inkább csak megerősítenek a szerteágazó ismeret- és élményanyag, benyomásokon alapuló feltételezéseket.

Ezen megerősített prekonceptiók lényegi elemei a következők:

TÖRTÉNELMI BELVÁROS

Általános megállapítások

- Felújítás és minőségjavítás igénye a közterületeken, a zöldfelületeken, az intézményekben, kereskedelemben, vendéglátásban. Minden olyan tevékenység, befektetői szándék, mely a városi élet hagyományos elemeit (utcán járás, bolt nézegetés, üldögélés, találkozás, művelődés, ügyek intézése, stb.) megőrzi, fejleszti, az támogatható és támogatandó.
- A közterületek minőségének javítása jelentős ösztönző erővel hat a magán befektetőkre. A közös értékek gazdagítják az egyént is, növelik a bizalmat az egyes városrészek további sorsával kapcsolatban.
- Külön nem kell itt említést tenni a történeti értékekről, de – mint az más területeken is alapvető igazság – az építészeti minőség magas színvonalát megfelelő kompetenciával felruházott szakemberek közreműködésével (főépítész, tervtanács), adott esetben tanulmánytervekkel, tervpályázatokkal kell biztosítani.

Fejlesztési témák

1. A Múzeum utca fejlesztése. Kivételes adomány, hogy egy előző rendszer ritka intelligens döntése nyomán a XX. századi magyar képzőművészet egyik legnagyobb, és talán legjobb anyaga látható egy helyen, ráadásul a világörökség helyszín szomszédságában. A két kulturális téma ha egymásra talál, együtt még erősebbek kell legyenek. Keleti irányú kiterjesztésével, és a Szabadtéri Színpad szerepének korrekt átgondolásával, további lehetőségek nyíltak meg. Egy jól kiépített, korszerűen installált, és okosan menedzselt múzeum-sor hatalmas vonzerő lehetne a nemzetközi idegenforgalmi piacon, nem is túlhangsúlyozva a Vasarely, Csontváry, Zsolnay, Amerigo Tot nevekben rejlő lehetőségeket. A Csontváry anyag végleges elhelyezésének kérdése is megoldásra vár (Rózsakert?). A feltételek megteremtéséhez, az állami és EU szerepvállaláson túl (vagy azt megelőzően), a Város a Megye (Régió?) és az Egyház közös szándéka szükséges.
2. Nick-udvar tömbjének teljes felújítása - szállodai, részben lakás, vagy intézményi célú hasznosítás, passzázs felélesztése, kisvendéglős, üzletes befektetők támogatása.
3. A Pécsi Kulturális Központ és a Kazinczi utca közötti tömb rehabilitációja – lakás, vendéglátás, török emlék bemutatása, kereskedelem.
4. A Király utca jellegzetes udvarainak megújítása, lakhatóvá, használhatóvá tétele. Ebben a témában városi kezdeményezéssel jó mintát kellene mutatni – ötletpályázat, tanulmányterv, esetleg egy udvar teljes megterveztetése, és kiépítése.
5. A volt Tűzoltó laktanya térségének kiépítése. Több lépés is történt, részben városi, részben magán befektetés irányában. Kívánatos lenne ezek célját, eszköztárát összhangba hozni az általános és az EKF fejlesztési elképzelésekkel.

A BÚZA TÉR ÉS A ZSOLNAY GYÁR KÖZÖTTI TÉRSÉG

Általános megállapítások

- A területet délről a négysávos, nagyforgalmú Zsolnay út, északról a Felsővámház utca határolja. Mindkét útvonalon jelentősen javítana egy karakteres fásítás (lásd jó példaként a Szabadság utat), igényes közvilágítás, rendes burkolatok.
- A területen az elmúlt években több társasház épült, és épül. Annak ellenére, hogy nem számít „elit” környéknek, a befektetők, úgy látszik, látnak benne fantáziát. Az építészeti minőség nem jó, az egyéni karakterek keresése közben sokan azt a hivalkodó formák, ízléstelen részletek alkalmazásában vélik megtalálni.
- A tömbbelsőben megbúvó, csendes kis utcák a volt munkásnegyed jellegét őrzik még. A folyamatos átépüléssel ez nagyrészt megszűnik, de a fokozatosságra ügyelve azért a hangulat, a lakhatóság, az emberi lépték még megmenthető.
- Külön megemlíthető a Felsőbalokány utca – Farkas István utca újkori beépítése, mely egy jól sikerült példája a telepszerű beépítésnek (építész Nyári József volt).

Fejlesztési témák

6. A Király utca végének teljes kiépítése, a sétálóutca jelleg Búza téren való lezárásával de a minőség továbbvezetésével. A kiskereskedelem, vendéglátás, szolgáltatás támogatása.
7. A szabályozási terv lehetőséget ad a Lánc utcai Rendelőintézetől délre fekvő terület beépítésére, de megfontolandó együtt történő rendezése,
8. A Felsőmalom utca építészeti minőségének javítása, a nagyszámú új épület közötti összhang megteremtésének szakmai támogatása (szaktanácsadás, tervtanács, tanulmányterv, egyedi szabályozás). A „vegyes-felvágott” is lehet izgalmas, de a disszonáns ízek kiszűrése elengedhetetlen (ld.: Amazon).
9. A tömbbelső még meglévő, egységes arculatú, földszintes, egyemeletes részein az épület felújítás (megtartás), magán szállás, vendéglátás támogatása.
10. A Zsolnay út mellett az egységes kereskedelmi, szolgáltató jelleg erősítése. Természetes módon csoportosulnak erre a helyre az autós, motoros, szabadidős tevékenységekhez kapcsolódó üzletek. Kérdés, hogy a déli oldal átépülése ezt befolyásolni tudja-e?

48-AS TÉR ÉS A BALOKÁNY LIGET KÖZÖTTI TÉRSÉG

Általános megállapítások

- A 48-as tér méltatlanul elhanyagolt, megérett a teljes megújításra.
- A területet északról a négysávos, nagyforgalmú Zsolnay út, délről a vasútvonal határolja. Belső kapcsolatrendszer ezért elsősorban nyugat – kelet irányban, az Universitas utca vonalán alakítható ki, ami összhangba hozható a Búza tér és 48-as tér városkapu szerepének fejlesztésével.
- A Balokány, mint védett építészeti érték, nagy teher a városnak, de befektetői oldalról sem túlzottan vonzó.
- A Zsolnay projekt önálló téma, így ezen tanulmány keretében nem tárgyaljuk. Fontos azonban megemlíteni azt az összefüggést, hogy egy jól felépített intézmény együttes nagy vonzerővel rendelkező végpontot tudna létrehozni a városközponttól 1,5 km távolságban. A Búza tér és a Balokány létesítményeivel együtt ez a tényleges városközpont területét hatékonyan megnövelné.
- A Zsolnay mauzóleum látogathatóvá tétele, felújítása, környezetének rendbetétele halaszthatatlan kötelessége a városnak. Az eredmény megtartásához azonban a környezet lakó és szolgáltatás minőségének javítása szükséges, mert e nélkül újra az agy nélküli rongálók martalékává válik.

Fejlesztési témák – tervpályázatok!

- 11.** A Búza tér déli részének beépítése, a keleti városkapu kialakítása. Létező lehetőség a Nagy Lajos és a Lánc utca között fekvő u. n. 10-es tömb beépítése a vele szemben fekvő Déli kistömbbel - „JUNO Tanszék” – együtt. A helyszín rangjához, a feladat léptékéhez illeszkedne a hangverseny és konferencia központ (Pannon Ház), vagy egy ezzel egyenrangú intézmény.
- 12.** A 48-as tér új karakterének, jellegének kiépítése, egyetemi fogadótérre alakítása.
- 13.** A Balokányba vezető tengely, sétány kialakítása az Universitas utca vonalán. A Balokány városközpontához kapcsolása csak a gyorsétterem - benzinkút – diszkontáruház – szociális szükséglet sor gyökeres átépítésével lehet megoldani. Az ide kerülő intézmények (regionális központ?), kereskedelem, szolgáltatás már koncepcionális szinten is városfejlesztési megfontolásokat igényel. A fejlesztés előkészítése csak rangos tervpályázattal képzelhető el.
- 14.** A Balokány közkereti státuszának megtartása mellett jó kapcsolatot tud biztosítani a Tüskésréten kialakítható szabadidős területnek, létesítményeknek. Egy ilyen jelentős, a város egészét szolgáló beruházás előkészítésére még akkor is tervpályázatot kell kiírni, ha a megvalósítás csak magántőke bevonásával lehetséges.

A RÁKÓCZI ÚT ÉS NAGY LAJOS KIRÁLY ÚTJA KÖZÖTTI TÉRSÉG

Általános megállapítások

- A térség tömbjei a jelentős kereskedelmi létesítményeknek adnak helyet (Árkád, Centrum, Kereskedők Háza, Vásárcsarnok). A kereskedelmi felület növelésével arányosan nőtt az ide irányuló forgalom és a parkolási igény. Az utak forgalma mára megakadályozza, hogy az utcák irányában is nyisson a kereskedelem, így a gyalogos inkább csak kényszerből megy itt végig.
- A Szabadság út kellemes környezete jól igazolja a közterületek használhatóságának összefüggését a kiskereskedelem és vendéglátás életképességével.

Fejlesztési témák

- 15.** A Rákóczi út humanizálása. Megvizsgálandó, hogy helyes-e a gyalogos és zöldfelület rovására növelni a forgalmi felületeket. A nagyobb átbocsátó képesség vonzza a nagyobb forgalmat, miközben több beruházás is a belváros tehermentesítését célozza. Példaként felhozható London belvárosa (ha valahol nagy forgalom van, akkor ott igen!), ahol a fontos útvonalak 1 vagy 2x1 sávosak, sok egyirányúsítással. A forgalom lassú (általában a buszokkal együtt halad), viszont akinek nincs ott dolga, az biztosan nem megy oda. A felszabaduló területen fasorok, és tisztességes gyalogjárók kaphatnak helyet, ami vonzóvá teszi ismét az utca felé nyíló kereskedelmet és vendéglátást. Ezzel a módszerrel a Felsőmalom utca és a Kórház tér közötti szakasz a „senki földjéből” lakható területté változna vissza. További előnye, hogy a történelmi belváros és a Búza tér – Balokány térség közötti kapcsolódást is erősíti.
- 16.** A Centrum parkoló gyalázatos állapotát nem maszatolással, de gondolatgazdag téralakítással kell megváltoztatni. A tér lejtés alkalmat ad arra, hogy egy részben terepszint alá kerülő parkoló fölött, igazi, használható, nagyméretű köztér legyen. A gyalogos tér szintje ilyen módon fölé emelkedne a Nagy Lajos király útjának, elválasztva így a forgalom zajától. Ezen a téren helyet kaphatna egy virágpiac, fel lehetne rajta állítani alkalmanként egy rendezvény sátrat, alkalmi vásárok helyszín is lehetne. A nyugati oldal beépülése érezhetően nehezen megy, a túl sok kötöttség miatt a vállalkozói tőke számára nem látszik megoldhatónak. Az Európa tér hasznosításánál – az IH felújításával összefüggésben - a város részvétele látszik szükségesnek. A HÉSZ felülvizsgálata, a terület tulajdonosával való együttműködés, (ötlet)pályázat lenne szükséges.
- 17.** Az ifjúság szórakozóhelyei, az alternatív rendezvény helyek, még ha áttételesen is de szoros összefüggésben vannak a kultúrával. Nagyon fontos, hogy ezen létesítmények ne a periféria megtűrt, és ilyen módon helyből kriminalizálódó pontjai legyenek. A vasút melletti területen valami elindult az elmúlt években, folytatása, rendezése kívánatos lenne.
- 18.** A vasútállomás, az Indóház tér, a buszpályaudvar állapotát az Echo 2005/2. számában Patartics Zorán alaposan elemezte, megadva egyúttal a továbblépés lehetséges irányait is.

A SZIGETI KÜLVÁROS

Általános megállapítások

- A területet alapvetően a hagyományos beépítésű, történeti térségre, illetve a telepszerű beépítésű nyugati részre osztható.
- Az egyetemi karok térségét csak az egyetem fejlesztési elképzeléseinek (lehetőségeinek) ismeretében lehet vizsgálni. Ennek léptéke mindenképpen olyan nagy, hogy feladatkörén belül önállóan, városrészként működik. A városra gyakorolt hatása miatt azonban a jelenleginél szorosabb együttműködés lenne szükséges, melynek haszonélvezője lenne a város és az egyetem is.
- Az EKF programokkal területi összefüggésben a történelmi belváros nyugati pereméhez, és a világörökség helyszínekhez közvetlenül csatlakozó Barbakán környék kaphat szerepet. Az Alkotmány - Forbát – Báthory utcák együttese vetekszik a Tettye világával, az átépülés veszélye ugyan rohamosan nő, de vannak kiváló példák a kortárs építészetre is (pl.: Forbát Alfréd modernista épülete a Sánc utca sarkán, Cságoly-Keller Porta Barbakán, vagy Pelényi Margit mai épülete a Forbát utcában).

Fejlesztési témák

- 19.** Építészeti program kidolgozása a Alkotmány - Forbát – Báthory utcák térségére. A város támogassa, adott esetben anyagilag is a magas műszaki és építészeti színvonalú épületfelújítások, és kortárs építészeti megoldások megjelenését. Ingatlan tulajdonosok pl. benevezhetnek a telkeikkel egy olyan tervpályázatra, ahol egyszerre több helyszín lenne a feladat, és a nyertes tervek továbbtervezését a város segítené.
- 20.** A Városfejlesztési Főosztály által javasolt beavatkozások, mint
 - a Szigeti út – Tüzér utca POTE előtti területek átépítése és rendezése,
 - az Ifjúság útja gyalogos felületeinek egyetemi előtérré fejlesztése,
 - a Petőfi utca Rókus domb irányú folytatásából és a Pollack M. Főiskolai Kar fejlesztéséből adódó közterület-rendezés,
 - továbbá jelen állás szerint a Magasház egyetemi kollégiummá való átalakítása, külön és együtt is fontos feladatok, de alapvetően az egyetem fejlesztési elképzeléseivel függenek össze.
- 21.** A Művészeti Kar fejlesztése mindenképpen, a Művészeti Szakközépiskola, és valószínűleg az Építész Kar létesítményei is szerepet kapnak a város kulturális életében. Ezek környezetének kialakításában,
- 22.** A Hungária utca rendezése, az Uránia Mozi előtérenek, vagy a Szliven Áruház előtti térnek az átépítése a nyugati tengely rangját emelné, a magán ingatlanokon a felújítási átépítési kedvet élénkítené.

ZIDINA, PUTURLUK ÉS TETTYE

Általános megállapítások

- Különleges adottságú, védett terület. A fejlesztést ezen a területen csak a lépték, a jelleg megtartása mellett szabad támogatni.
- A történelmi belvároshoz, illetve a Búza térhez való kapcsolata miatt elsősorban a Zidina, de a Tettye vendéglátásának fejlesztésével a közbelső területek is szerepet kaphatnak az idegenforgalomban.

Fejlesztési témák

23. Zidina alapvető lakójellegének megtartása mellett magánszállás szempontjából lehet érdekes, de a művészeti életbe való bekapcsolása is reális. Várfal melletti részei biztosítják a kapcsolatot a történelmi belvárossal, egyúttal kereskedelem és vendéglátás szempontjából fejlesztési lehetőségeket is adva.

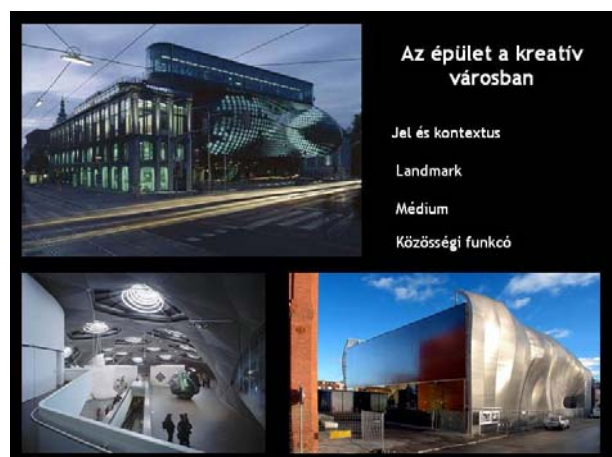
24. Puturluk különleges hangulatával jó közvetítő elem a Zidinától a Tettye és a Havihegy felé. Itt az átépülések során az építészeti minőség kontrollja az elsődlegesen fontos.

25. Tettye, hagyományos szabadidős központ, történelmi elemekkel, jó kertvendéglőkkel, kapcsolattal a Magaslati útra, Mecsekre, Havihegyre. A Tettyei romok műemléki restaurálása, a szabadtéri előadóhely korszerű, és fenntartható megoldása városi feladat. Az egész együttes építészeti és tájépítészeti megfogalmazása tervpályázatot érdemelne.

POLYÁK LEVENTE a kreatív város fogalmából kiindulva felvázolt néhány olyan dimenziót, amelyekben a városi identitás illetve a városról való tudás különböző programok és beavatkozások segítségével megköthető és katalizálható. Ahogy elmondta, az Európai Kulturális Fővárosi cím egyedülálló lehetőséget nyújt Pécs városának arra, hogy lökést adjon saját és régiója fejlődésének, de egyúttal arra is, hogy új városfejlesztési eszközöket adoptáljon, illetve kísérletezzen ki stratégiájában. Ehhez kapcsolódóan az egyik legfontosabb kérdés a városimázs kérdése, hogy vajon kinek a kultúrája reprezentálódik a város arculatában. Előfordulhat, hogy a városvezetés olyan alternatívát erőltet rá az ott lakókra, amivel a lakosok és a városban dolgozó csoportok nem értenek egyet (pl. az angol kulturális főváros versenye, ahol az elképzelések nem egyeztek).

Az 1990-es évek végén egy új koncepció kezdett kibontakozni, amelyet kreatív város néven lehetne jellemezni, és Charles Landry „urban literacy” – az előadó megfogalmazásában „városi alfabetizmus” – név alatt megjelent koncepciójához fűződik. Természetesen elmélete nem ellentmondásmentes, de azzal hogy a hálózatiságot és a kommunikáció fontosságát kiemeli, ez használható a magyar és a pécsi várospolitikában és városfejlesztésben is. Ebből a koncepcióból bontakozik ki a kreatív millió fogalma, amelynek lényege, hogy nem elszigetelt kulturális projektekről, elszigetelt területekről és fejlesztésekről van szó, hanem az összes innovatív törekvés egy hálózatba való rendezéséről. Rendkívül fontos, hogy kialakuljon a városról való beszéd, irodalmi nyilvánosság, vagy éppen építészeti nyilvánosság. Olyan médiumok megjelentetése a cél, mely a más művészeti ágakkal való kommunikációt, és a városról való tudás hozzáférését segíti elő (információs központok, városi szereplők helyi megnyilvánulásai).

Ahogy az előadó elmondta, az épület szerepe a kreatív városban kettős, hiszen egyrészt jelként

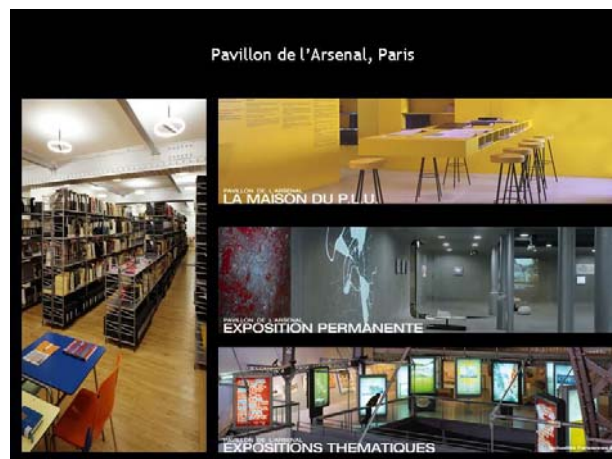

működik (landmark-okat hoz létre), illetve kontextust is jelent, hiszen befogadja a művészeti aktivitásokat is, mely a kreatív város fontos dimenziója. Mindemellett nem szabad elfelejteni, hogy az épület ugyanakkor közösségi funkciót is ellát. Ügyelni kell arra, hogy ne csak a külső megnyilvánulása legyen egyértelmű, hanem a belső terek is segítsék elő azt a kommunikációt, amit a külső sugall (pl. a grazi Kunsthaus az épület különlegessége folytán egyúttal elnyomja a műtárgyakat is, és sok esetben nem segíti azok megmutatkozását).

Fontos, hogy az épületek új perspektívát kínáljanak, lakosait részesévé tegyék a városnak. Az városinformációs központok és kommunikációs felületek egyben katalizátorai is a városnak, a városról való gondolkodásnak, a nyilvános diskurzusban létrejövő városi tudatnak, és ezen funkciót viták, előadások, programok szervezésének útján látják el (pl.: Kunsthaus Graz, Architekturzentrum Wien, Pavillon de l’Arsenal). Ezek az épületek természetesen nem csak múzeumok vagy dokumentációs központok lehetnek, hanem mozik is mint például a párizsi Forum des Images, melyben csak Párizsról szóló filmeket vetítenek.

Hasonlóan fontos szerepük van a civil városi szereplőknek, művészeti csoportoknak abban, hogy a városról szóló kommunikációban részt vegyenek, hogy alternatív diskurzusokat alakítsanak ki. Ilyen médiumok nem utolsó sorban a városi folyóiratok, mint például a londoni „Smoke”, mely inkább a város eldugott részleteit próbálja meg nyilvánosságra hozni, mindenki számára elérhetővé tenni. Hasonló szerepe lehet az Echo című folyóiratnak, mely elsősorban a Pécsről való gondolkodás megnyilvánulásában segíthet.

Végül POLYÁK LEVENTE szintén kiemelte, hogy az infrastruktúrának - mind a keménynek mind pedig a kulturálisnak is - fenntarthatónak kell lennie.

SZOKOLAI ZSOLT „Kulturális alapú városfejlesztés” címmel tartott előadást, és az EKF program háttereként abban adott iránymutatást, hogy hogyan lehet és érdemes a nagy fejlesztéseket menedzselni. Elsőként összefoglalta, hogy mik lehetnek egy városfejlesztés céljai, valamint mitől lehet versenyképes egy város, illetve városvezetés.

Mint ahogy elmondta, sajnálatos módon az elmúlt években a külföldi befektetések mindössze 2%-a irányult Pécsre, így elsődleges szempont kell, hogy legyen a városvezetés számára a tőke megfogása. Hasonlóan szomorú a helyzet a turizmus terén, hiszen míg a belföldi turizmus stagnál, addig a külföldi turizmus terén egy visszaesés figyelhető meg. A technológiai fejlődésnek köszönhetően elkülönülnek egymástól a termelés és a szolgáltatás terei, nevezetesen míg a termelés diffúz módon szétterjed, addig a szolgáltatások helyszínei az urbánus terekre koncentrálnak, és ezzel együtt a centrum-periféria viszony növekszik, és mozaikszerűvé válik. Európában a regionális gazdaságok szerepe felerősödött, melyben a középvárosok célja ma az, hogy kapcsolódjon a hálózathoz egy-egy kiemelt funkcióval. Pécs számára az lehet a kihívás, hogy tud-e csatlakozni egy jól működő városhálózathoz, amelyben megtalálja saját szerepét, és így hozzáadott értéket tud teremteni, avagy perifériára szorul. Fontos, hogy milyen egy városi térnek a szervezőképessége, vajon az „orgware” – a szervezési képesség – hatékonyan tudja-e összekötni a „hardwaret” és a „softwaret”.

Manapság egy város software részének, fejlesztése kiemelkedő fontosságú, és ezt csak úgy lehet fenntartható módon fejleszteni, ha a kulturális ipart is fejlesztjük. Ehhez egyszerre kell a keresletet és a kínálatot fejleszteni, vagyis a kulturális részvételt is ugyanúgy elő kell segíteni ebben a kontextusban. Így már könnyebb felhasználni a kultúrát a város imázs-alkotásában, és ezzel vonzóbbá tenni a várost. Ezt követően az elérhető források bővítésével el lehet érni a helyi kulturális javak „előállítását”, mely egy kulturális sokféleséghez vezet, ami már könnyebben vonzza a befektetőket és a fizetőképes keresletet. Így, ahogy az 1. ábra mutatja, minden mindennel összefügg.

1. ábra: Kulturális fejlesztés hatása

Forrás: Szokolay Zsolt prezentációja, 2006.01.28., Pécs, EKF Konferencia

Ahhoz, hogy Pécs eredményeket érjen el, mindenképpen sokszínűséget, és magában a sokszínűségben a helyiséget kellene kihangsúlyozni. Azonban emellett olyan országos vagy nemzetközi kulturális „termékeket” szükséges létrehozni, mely nem csak a helyi közönséget szolgálja ki (ilyen lehet talán az Pécsi Országos Színházi Találkozó).

Az előadó – európai szakirodalomra hivatkozva – elmondta, hogy egy kulturális városfejlődés célja az kell, hogy legyen: hogy feltárja egy város kulturális erőforrásait, és stratégiai módon gondolkodjon annak felhasználásáról a városmenedzsment legszélesebben vett területein. Az ágazati megközelítések nem vezetnek jó eredményre, ma már egy integrált kulturális városfejlesztési módszert kell kialakítani. Minden egyes ágazatban a helyi erőket kell mozgósítani, hiszen így fejlődik a helyi ipar és fejlődik a helyi kulturális ipar is. Az ágazatok közötti integráció megvalósítása érdekében kiemelkedő szerepe van a kommunikációnak. Ha ez blokkolva van, akkor az ötletek nem jutnak el a megfelelő szintekre, igaz ez vertikálisan és horizontálisan is. Ezért van szükség egy komplexitással és komplexitásra reagálni tudó provokatív kormányzásra a sikeres fejlesztések érdekében.

A hatékony működéshez hatékony szervezőképesség szükségeltetik. Ennek egyik pillére az intézményi keret, egy jól szervezett, kompetens, hatékony adminisztráció. A másik pillér a stratégiai hálózatok megléte, ahol az együttműködés kultúrájának megléte nélkülözhetetlen (például a városvezetés és a régió szervezetei között). A harmadik nagyon fontos kérdés a vezetés, melynek lényegi ismérve az átláthatóság és az elszámoltathatóság kell, hogy legyen. Fontos pillére a szervezőképességnek a gazdasági-szociális feltételek megléte, ahogy kiemelkedő a jövőkép és a stratégia megléte is (melyen Pécs most jó irányba haladhat az EKF programmal kapcsolatban), viszont szükséges indikátorok meghatározása is a számszerűsíthetőség követelményének eleget téve (ilyen indikátor meghatározása például az EKF pályázatban nem történt meg egyelőre). Alapvető pillér a politikai támogatás is a társadalmi támogatottság mellett.

Végül az előadó úgy fogalmazta meg Pécs és az EKF program sikerének kulcsát, hogy szükség van egy olyan helyi irányítási struktúra létrehozására, amely képes arra, hogy – minden érintett partner részvételével - a helyi fejlesztési igényekre valós választ adó megoldási ötletekkel és fejlesztési elképzelésekkel álljon elő, és a közösség bevonásával meghatározott fejlesztéspolitikai lépéseket hatékonyan végrehajtsa, és ezzel megteremtse a fenntartható fejlődés biztosításához szükséges helyi gazdasági-társadalmi-szociális környezetet.

A koncert és a konferenciaközpont szakmai és tervezési programja

Mivel Horváth Zsolt, a Pannon Filharmonikusok igazgatója, a körülmények miatt kénytelen volt lemondani előadását, így a hangversenyterem szakmai programjának lényegi elemeit és az eddigi folyamatokat PATARTICS ZORÁN ismertette.

I. A projekt előkészítése

Az elején múlik minden

1. A projekt gyermekévei: másfél éves tervezéselőkészítés

Az egyetemi könyvtár fejlesztésének tervét a Campus program részeként a szegedi egyetemek összevonása hívta életre, melynek során az egyes tudományterületeknek a városban 136 (!) helyen önállóan működtetett könyvtárát egyesítették. A beruházás előkészítése jó ideig a Világbank finanszírozásában, felügyelete és előírásai szerint zajlott. A tervezési program összeállítására dr. Mader Béla, a JATE könyvtárának akkori, és az összevont könyvtár mai igazgatója, valamint Borvendég Béla, köztisztviselőként álló szegedi kollégánk kaptak megbízást. A program kiérlelése, megfogalmazása, megtárgyalása a szakmai (könyvtáros és építész), az igazgatási (Egyetem, Minisztérium) és a pénzügyi (Világbank) fórumokon, majd az észrevételek átvezetése és a jóváhagyások megszerzése feszített ütemben is másfél éves -nem megtakarítható és nem rövidíthető- munka.

2. A tervezési program legfontosabb hatvan oldala

A tervezési program hatvan oldal terjedelmű és minden oldala nélkülözhetetlennek bizonyult. Tartalmazza a könyv-tártechnológiával, a könyvtár működtetésével, szervezeti felépítésével, informatikai rendszerével összefüggő elhatározásokat (melyek kimunkálását a külföldi gyakorlat tanulmányozása, alternatívák mérlegelése és döntések kellett megelőzzék), a funkciók teljes körű ismertetését szervezeti egységenként és helyiségenként, az építészeti és műszaki elvárásokat a városrendezési kérdésektől az akusztikai és gépészeti követelményekig, a látogatók, a személyzet, a könyvek, a járművek, az információk mozgásának, áramlásának ismertetését, és nem utolsósorban az összes helyiség felsorolását alapterülettel, a helyiséget használók ill. a személyzet létszámával, és a helyiség funkciókapcsolataira, használatára, bútorozására vonatkozó megjegyzésekkel.

Az ilyen részletes kimunkálás tette lehetővé az épület alapterületének és ezzel várható költségeinek a programszintű kikalkulálását. Az, hogy az alaposág ellenére sem köttetett gúzsba a tervezők keze, a programot megfogalmazók bölcsességét dicséri.

3. Fegyelem, vagy bürokrácia? A Világbank hálójában.

A Világbank az általa finanszírozott projektek teljes lebonyolítását szigorú szabályok szerint követeli meg, és ellenőrzi is. A fejlesztés szervezéséhez és ellenőrzéséhez az egyetemnek létre kellett hoznia egy Programirodát, mely a pénzek felhasználását minden stádiumban ellenőrizte. A Programiroda a trezor kulcsának képletes birtokosaként felette állt minden más hazai irányító szervezetnek, személynek és érdekeltnak. A tervezési program elkészítése és jóváhagyása, a tervezők, majd később a kivitelezők kiválasztása mind meghatározott eljárási rend szerint zajlott, állandó jelentéstételi kötelezettséggel Washingtonba. Lassú és körülményes volt az eljárás, siettetni nem lehetett, de kapkodni se. A már eldöntött kérdések megváltoztatásához terjedelmes felterjesztésekkel és indoklásokkal kellett egy washingtoni grémiumhoz fordulni, elvéve mindenki kedvét a hirtelen jött ötletektől és az improvizálástól. Egy iránymódosítás időigénye félévekben volt mérhető. A rendszer merevségének hátrányát mindnyájan éreztük, hiányának hátrányát a világbanki finanszírozás megszűntekor, azonnal.

4. Mennyibe kerül az Építészet?

A tervező kiválasztása -előírás szerűen- kétfordulós volt. Az első, nyílt forduló az előminősítést szolgálta, itt a jelentkezők referenciái, a témában való jártassága, szervezeti és technikai felkészültsége számított. A meghívott hat iroda zártkörű pályázaton vett részt. A tervezési program kidolgozottságának köszönhetően a pályázatok összemérhetőek voltak és a nyertes pályázatot sem kellett később a felismerhetetlenségig megváltoztatni. A feladat ilyen tisztázottsága tette lehetővé annak a sajátos pályázati metodikának az alkalmazását, melyben a terv mellé a tervező a teljes tervezési feladat elvégzésére vonatkozó árajánlatát is be kellett nyújtania. A feladat körülhatároltsága folytán a tervezési díjajánlatok is összemérhetőek voltak. A kiértékelés során az építészeti ajánlatot (a tervet) és a pénzügyi ajánlatot két külön zsűri, egymástól függetlenül és titkosan értékelt, pontozta. A végső sorrend a tervkonceptió 80%-os és a díj 20%-os beszámításával alakult ki.

5. Költség és felelősség. De hogyan jön ide az építész?

Világbanki kikötés nyomán került a tervezési szerződésünkbe, hogy az épület költségkereten belül történő megvalósításáért a tervezőnek felelősséget kell vállalnia. Mindezt a munka legelején, még az építési engedélyezési terv elkészülte előtt, és az átadásig való érvényességgel. Nem szükséges részletezni, mennyi kérdést vet fel ez a mi gyakorlatunkban teljesen szokatlan felelősségvállalás. Mivel e kötelezettség alól kibújni a már említett bürokratikus kötelezettségek miatt nem lehetett, az adott időszakban annyi eszközünk volt a költségek kordában tartására, hogy igyekeztünk a tervezési program alapterületi mutatóit a leghigorúbban betartani, állandóan szem előtt tartva akár egyetlen négyzetméter megtakarításának lehetőségét is. Az építési engedélyezési tervhez saját költségünkre készítettünk egy árazott költségvetést is, hogy sejtelmünk legyen a költségek állásáról. Ha a költségfelelősség szorításából később sikerült is kibújnunk, a kezdetekben megvalósult költségérzékenység az egész projekt kimenetelére meghatározó volt, és végül a tervezett költségen történt megvalósításhoz vezetett.

6. Viharban, csukott ernyővel

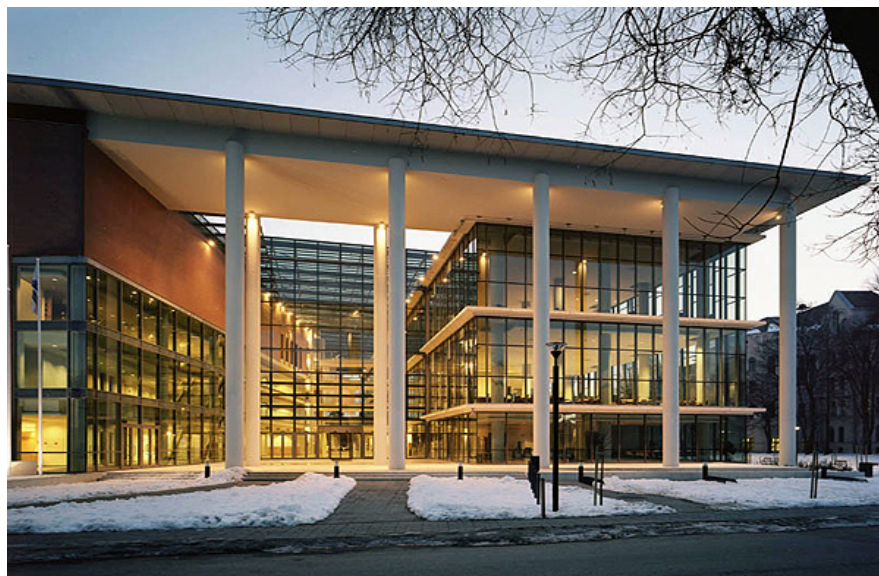
A világbanki védőernyő, mely a tervet megvédte az improvizálástól, a tender terv elkészítését követő kivitelező választás idején csukódott be; az akkori kormány a világbanki kölcsönt drágának ítélve saját finanszírozást határozott el. Mindazok, akik eddig nem sok érdeklődést mutattak a terv iránt, hirtelen aktivizálódtak, és az alaposan előkészített program jobbnál jobb ötletek keresztüztüzebe került. Ne legyünk igazságtalanok: a cölöpalapozás tervezésével egyidőben született programjavaslatok egy része gond nélkül átvezethető volt (jegyzetbolt az előcsarnokba), más részük kapkodó áttervezéssel, de még követhetőnek bizonyult (az Egyetemi Számítóközpont beköltözése az épületbe), megint más ötletek azonban kinkeserves gyötrődéshez vezettek (egyetemi menza a pincébe). Csak a véletlenül múlt, hogy kinek milyen ötlete mennyire volt ésszerűen megvalósítható, és -függetlenül az ésszerűségtől- ehhez mekkora érdekérvényesítő készsége társult. Az akkori polgármester fejéből egy udvariassági látogatásunk során kipattant ötlet például kifejezetten életképesnek bizonyult, amikor is a városnak egy Konferencia Központ megvalósítására vonatkozó tervét, melyhez némi pénzt is szereztek, beillesztette a már épülő könyvtár kereteibe. Mindnyájunk szerencséjére ehhez csak néhány szekcióteremmel kellett az amúgy is tervezett nagytermet kiegészíteni.

7. A világbanki finanszírozással szemben a hazai a végjátékban is okozott meglepetést. Az egyik éppen aktuális pénzügyminisztériumi megszorító csomag az átadás előtt egy hónappal is képes volt fél évre megakasztani az építkezést. Sok ki nem fizetett, pénze után futó alvállalkozó áldozatos kényszerbelátására volt szükség ahhoz, hogy fél év múltán visszatérve ki-ki rendben befejezze a munkáját.

Összefoglalva: A projekt szokatlanul alapos előkészítése az abban részt vevők tehetsége és tapasztalata mellett a Világbank bürokratikus metodikájának is köszönhető. A célok és az azok eléréséhez szükséges eszközök pontos megfogalmazása lehetővé tette a beruházás alapterületi és pénzügyi tervezését, és ezzel megvalósulhatott az építészeti megoldások érdemi összevethetősége is. A pénzügyi terv szigorú biztosíték volt a fővállalkozó megalapozott kiválasztására és a menet közbeni improvizációk elkerülésére. A világbanki fennhatóság megszűnésével a megvalósítás folyamata látványosan került a hazai érdekviszonyok örvényébe, szerencsére azonban ahhoz már későn, hogy a rontó hatás a projekt egészére kiterjedhetett volna.

Az ismert bölcsesség, mely szerint a legjobban az van elrontva, ami az elején van elrontva, fordítva is igaz: ami az elején a helyére kerül, azt később nehéz onnan kizökkenteni.

II. Az épület bemutatása, tervekkel és fényképekkel

A Tanulmányi és Információs Központ főbejárata, oszlop-soros kapuzat mögött nyitott előtérrel

Előcsarnok, aula, üvegfedésű udvar, az épület központi tere

Az üvegezett és tömör felületű épülettömböket egységes tető fogja össze zárt idomba

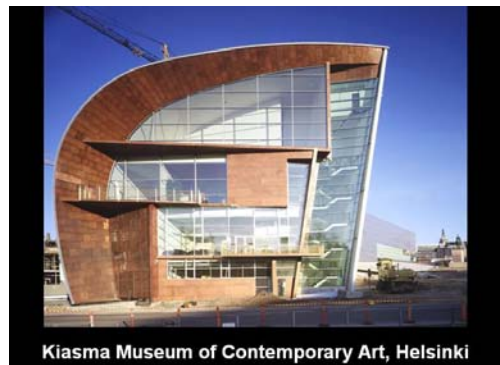

Az üvegfedésű udvar esetenként reprezentatív rendezvények színhelye

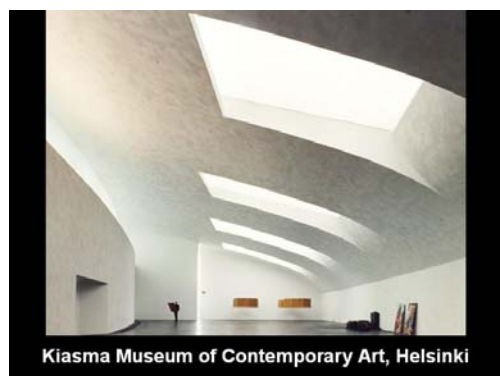
BENCSIK BARNABÁS MŰVÉSZETTÖRTÉNÉSZ, NEMZETKÖZI KORTÁRS MŰVÉSZETI IRODA
A kortárs művészetnek épített terek – néhány nemzetközi példa

BENCSIK BARNABÁS virtuális idegenvezetése során képet kaphattunk arról, hogy mi az a közeg, amiben a kortárs művészet aktuálisan megjelenik, mik azok az építészeti teljesítmények, helyszínek amelyek a kortárs művészethez kapcsolódnak, mit képviselnek művészileg és építészetileg.

Előadásában a létesítményeket a terek létrehozásának indítékai, építészeti eszköztára és üzemeltetési tapasztalatai szerint csoportosította. A jelentős városfejlesztési hatással bíró, presztízs beruházás kategóriájába tartozó, emblematikus épületektől indulva, rangos nemzetközi példákat mutatott be. A fejlett intézményi infrastruktúrával rendelkező, anyagi erőforrásokat sem nélkülöző országokban is jellemző a helyi sajátosságokból, az egyszerű funkcionális térszervezésre alapozott építészeti gondolkodás. A kortárs művészet gondolkodásmódjával jól összeegyeztethető a felhagyott, kiüresedett funkciójú épületek új tartalommal való megtöltése. Ezek között megtalálható műemlék épület, a maga értékes épített részleteivel, de egyre többször helyeznek el művészeti központokat ipari termelésből kivont épület együttesekben, melyek tágas, nyers szerkezeti adottságú terei nem csak szabadon használhatóak, de gyakran inspiráló erővel is bírnak. Az előadás gondolatmenetét az illusztrációként vetített képeken jól nyomon lehet követni.

Kiasma Museum of Contemporary Art, Helsinki

Kiasma Museum of Contemporary Art, Helsinki

Färgfabriken, Stockholm

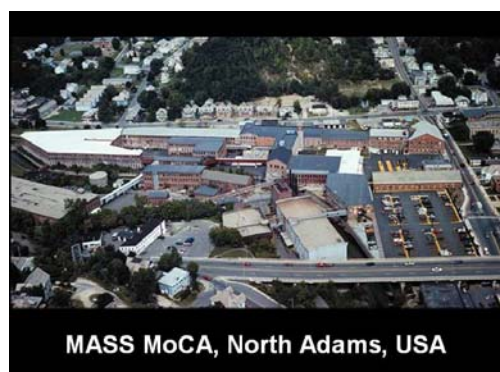

L'esterno del nuovo Centro per l'Arte Contemporanea di Torino
(fotografia Buzzi, 2002)

Fondazione Sandretto ReRebaudengo, Torino

MigrosMuseum, Zürich
Limmatstrasse 270

MASS MoCA, North Adams, USA

SOMOGYI KRISZTINA és CZAKÓ ZSOLT előadásukban arról a munkáról beszéltek, ami az EKF pályázat kapcsán a kiadványokban, a logotípiában és plakátokon is megjelent. Az előadás első felében SOMOGYI KRISZTINA bemutatta a ma Európában mértékadó irányzatokat, gondolkodásmódot, míg a második részben CZAKÓ ZSOLT az EKF pályázat általa készített grafikai arculatáról beszélt.

1. Alapfogalmak

Mit jelent?

Azt szokás mondani, hogy a posztmodern kor legfontosabb kérdése: a jelentés.

Hogy ez a fogalom előtérbe került, abban természetes módon manifesztálódik az a tény, hogy ma a dolgok csak ritkán azok, amik. A világ számos jelensége elszakadt a kézzelfogható valóságtól. Miközben már a 20. század utolsó évtizedeiben már fennen hirdettük, hogy kommunikációs korszakban élünk, ezzel párhuzamosan olyan jelenségeket figyelhettünk meg, amelyek éppen ez emberek közötti értelmes kapcsolattartást kérdőjelezte meg. A plurális értékrendű társadalom egyik velejárója, hogy a dolgok ma bizonytalanabbak, mint valaha; akár alapvető szavak jelentése is megváltozhat, vagy más-más ember számára egészen mást jelenthet, esetleg jelentés nélkülivé is válhat. Gyakran tapasztaljuk egyre kisebb csoportok között létezik kommunikáció: szubkulturális csoportok közé szorítódik a jelentés.

A VÁROS, mint olyan sem tudja kivonni magát a jelentés elbizonytalanodás általános tendenciája alól. A jelentéssel együtt gyakran a város identitása is veszélybe kerül. Pár évtizede tapasztalható az a tendencia, hogy a városi eljárások megrendelésére tanácsadók és nagy arculatépítő cégek dolgoznak azon, hogy közérthető módon megfogalmazzanak egy olyan városidentitást, amelyet üzenetként vállalható. A tudatos arculatépítésnek számos eszköze van. Ezek közül most a vizuális kommunikációval foglalkozik ez az írás.

A múlt öröksége kontra célzott üzenet

A tudatos imázs építés sokakból ma még ellenérzést vált ki ez. Nekünk itt Európában természetesnek tűnik, hogy egy városnak van identitása: ez szervesen és logikusan kötődik ahhoz az általában több ezer, de legalább is több száz éves múlthoz, amely a történelmi városainkat jellemzi. Talán még ma is sokan vagyunk, akik tudjuk, érezzük, hogy városaink szerkezetében következményként megjelennek a helyi adottságok, a geográfia, az éghajlati sajátosságok, mindezzel összefüggésben az ott élő népek kultúrája, gazdasági, kereskedelmi tevékenysége, mindezek történelmi alakulása. A város arca – hihetnénk – logikus következmény. Pécs (és a fontosabb magyar városok is) a gazdag múltú városok sorába tartozik. Mondhatnánk tehát, hogy minek egy ilyen városnak kreált arculat? Van neki arca, olyan természetesen, ahogyan egy embernek is van.

Sajnos még sincs ez így. Bár igaz, hogy arculatgyártásra elsősorban azok az új keletű tematikus városok szorulnak rá, amelyeket, mondjuk az USA-ban egy kereskedelmi szándék egyik-napról a másikra hozott létre, de ma a tudatos és módszeres városarculat-építést olyan nagy múltú városok sem nélkülözhetik, mint amilyen Prága, Párizs vagy London.

Az arculatépítés egy-két példája:

Ismert Wittgensteinnek az a példája, amikor rámutatott egy festményen látható várkastélyra és megjegyezte: ha kiszednénk a hegyet a kastély alól, a festményen a vár akkor sem dülne össze. Város imázssal foglalkozó kommunikációs szakemberek szokták mondani, hogy egy város arculatát sem csak a saját adottságaira lehet, szabad felépíteni. Akár új értékeket is „alá lehet tolni” alapozásként

képzeletbeli várunknak. Vágyakból, célokból, elképzelésekből is épülhet arculat. Ha belegondolunk, ez történt Bilbaóban, amikor egy ipari város kulturáliszarándok helyé alakult egy sikeres múzeumépítés következményeként. (O’Gehry: Guggenheim Museum.)

Említenék egy másik példát, amely nem építészeti, hanem képzőművészeti és alkalmazott grafikai módszerekkel alakította át egy város jelentését. Van egy kis városka Nyugat-Angliában: Morecambe Bay a neve. A 19. század végéig egészen a 30-as évekig kedvelt üdülőhelye volt ez az angol középosztálynak. Fontos sajátossága a partszakasznak, hogy a költöző madarak ezen a vidéken megpihennek meg utoljára Európában, mielőtt délre indulnának. A turizmus jellege azonban a 20. században megváltozott és a hajdani sikkes üdülőből elhagyatott kisváros lett. Vidék, amelyre szürke por pergett.

A jelenlegi városvezetés ezen kívánt változtatni: a szomorú, avított jelentést próbálta meg átírni. Pályázatot hirdetett építészek, designerek és képzőművészek számára. A „A Flock of Words” (Szavak seregei) projekt készítői egy tipografikus járdát alakítottak ki, amely a vasútállomástól visz el a partig. Ebben különböző idézetek kaptak helyet. A graffititől Miltonig olvashatunk szövegeket, közös bennük, hogy mind a madarakhoz kötődnek. Az út végén, a tengerparton a sétányt egy oszlop látványa zárja; felfut rá a szöveg a magasba, vele fut a tekintet egészen az éjig...

A tudatos, módszeres és sikeres beavatkozásnak köszönhetően ma ez a kis város szép lassan kezdi újra felírni magát a térképre: nem állítja magát azzal, hogy újra a középosztály kedvelt fürdőhelye lesz, de hisz abban, hogy vannak olyan, emberek, akiket egy tengerparti séta, a madarak megfigyelése, a tenger látványa, a nyugodt olvasással eltölthető napok ígérete odavonz. A város arculata tehát jelentésmódosuláson megy át, ennek a kezdeményezője a város irányítása, eszköze a médiában megjelenő városi vizuális kommunikáció.

Más városok kevésbé voltak sikeresek hasonló, jelentésmódosító törekvésükben. Talán Chicago-t említeném, ahol a város csodálatos modern építészeti remekművei, a fantasztikus köztéri alkotások és a világhírű chicagói szimfonikus zenekar ellenére, az emberekben mind a mai napig Al Capone és a gengsztervilág ugrik be első asszociációként. Hiába az eltökélt szándék, a hajdani történet – a városhoz tapadó narratíva –erősebb érzelmi hatású, nagyobb az emlékezeti értéke.

A város arculatának kialakítása összetett kérdés: ebben a legalapvetőbb szerepet persze maga a város természetes milyensége adja: az építészeti összesség, az emberek viselkedése, olyan jellemzők, mint a tisztaság, a kulturáltság vagy a kulturális és egyéb szórakozási lehetőségek összessége. Az identitás kérdése mellett a másik fontos szempont, hogy a város mindezeket hogyan tudja megfogalmazni, mások számára érthetővé, elnézést a szóért, eladhatóvá tenni. Az első feladat ebben a folyamatban természetesen a város identitásának megfogalmazása, második feladat ennek kommunikálása a különböző csatornákon a kiválasztott célcsoportok felé.

A kommunikációs folyamatnak, csak úgy, mint a város arculatának gyakran egészen sajátos kellékei is lehetnek. London például a Tower-híd mellett piros autóbuszaival és piros telefonfülkéivel azonosítódik. Talán érthető, miért okoz manapság akkora nagy dilemmát, hogy eladhatók-e, áttervezhetők-e, átfesthetőek-e ezek a felületek. Berlinben ez a folyamat nem ilyen spontán módon ment végbe. Feltehetően marketingfogásként kell tekintsünk arra, hogy a közlekedési lámpákban lévő figurából (Ampelmann), kíván a város jellemző elemet, kvázi kabalafigurát létrehozni. Tudatos JEL alkotásról van itt szó – az elkövetkezendő években majd kiderül, hogy telítődik-e valódi jelentéssel ez a figura, teremtődik-e mítosz, avagy üres lufiként durran ki ez a kissé kereskedelmi ízű ötlet. A JEL tervezés ugyanis igen komplex dolog; legalább olyan mértékben függ a befogadó reakciójától, mint a létrehozó szándékától.

Identitás-vesztés

Az identitás megalkotásának első problémája, hogy városaink jelentősen veszítettek sajátosságaikból a huszadik század végén. A helyi kézműves jellegű iparágak, a kiskereskedők, na meg az élet minden

területére kiterjedő hatalmas választék több ponton kezdi ki a városok egyedi jellegét. Pl. a helyi építőanyagokat felváltja a nemzetközi kínálat, ezzel párhuzamosan a helyi építőmesterek helyébe is a nemzetközi trendhez igazodó alkotók kerülnek. Az elmúlt évtizedben az utcaképet jelentősen átírta az óriásplakát dömping, a multinacionális tartalmú feliratok, cégérek, kirakatok. Ma a város kereskedelmi rétege a legerősebb jelenlét. Ezzel két gond van: egyfelől ez a kereskedelmi jelleg nem mondható nemesnek, másfelől egyre inkább globális nyelv jellemzi ezeket a felületeket. Tehát mind az üzenetek tartalma, mind a vizuális megjelenése ellene lép annak a látványnak, amit egy város szívesen mutatna magáról. Ma a legtöbb európai város sétálóutcája egyforma: hasonló kirakatok előtt, hasonló napernyők alatt, hasonló italaikat hörgölve pihennek azok a turisták, akik amúgy azzal áztatják magukat, hogy az új iránti kíváncsiság nagyobb bennük, mint a szokásos helyzet nyújtotta nyugalom. Uniformizálódunk.

Pécs ilyen szempontból végig gondolhatná helyzetét: töprenghetne például azon, hogy mi a jelentése annak, ha fő terén, a sétáló utcák axisában, a polgármesteri hivatal épületében MacDonald's működik... Vajon egy kulturális fővároshoz méltó egy ilyen kereskedelmi üzenet?

Szintén a városok identitását veszélyezteti, hogy a hagyományos foglalkozások megszűnnek, a helyi szokások gyakran felhígnak, az emberek tevékenysége, öltözete, közlekedési eszközeik, szokásaik is egyre jobban hasonlítanak egymásra. A helyi sajátosság életben tartása nagy felelősség. Ezeket szolgálhatják azok az intézkedések, amelyek ösztönzőleg hatnak a fontosabb tevékenységek művelőire. Pl. a valódi értéket képviselő iparművészeti, képzőművészeti és folklór tárgyak árusításnak preferálása, a hétköznapi élethez kapcsolódó szakmák segítése (pék, hentes, asztalos, javító iparágak, kiskereskedők, antikváriumok, stb...) Itt fontos gondolnunk arra, hogy sok városban komoly problémát jelent, hogy a belváros olyan turistacentrummá alakult, amelyből épp az őslakosok szorulnak ki. A természetes helyi élet jelei helyett kirakatvárossá, skanzenné válnak egész negyedek. Ez szerintem komolyan veszélyezteti a város identitását. Pl. Párizs korábban az egyetemisták által belakott Latin negyedét, annak kedves francia báját sokak szerint tönkretette, hogy a lakások ma főleg japán és amerikai tulajdonban vannak. A helyi jelleg helyett manapság egy luxusmetropolisz élményét adja ez a negyed.

A cseh értelmiség jellemző aggodalma igen hasonló: a rendszerváltás reprivatizációs döntésének következményeként pár év leforgása alatt az elszegényedett cseh tulajdonosoktól zömében külföldiek vették meg az ingatlanokat. Ez együtt járt a belváros felújításával de ezzel egyidőben a lakberek ugrásszerű, a csehek számára megfizethetetlen megemelkedésével is. Így bár Prága belvárosa ma valóban lenyűgöző, az egyik legvonzóbb célpontja a turizmusnak, sokan gondolják úgy, hogy a helyi emberek kiköltözésével ez a város éppen valódi jelentésétől fosztódott meg. A valódi élet költözhet ki belőle.

Két sikeres arculat

Prága kapcsán talán át is léphetnénk az identitás vizuális megjelenítésére a város arculat kérdésére két cseh példán keresztül. Évszázadokon keresztül a városok természetes módon egy-egy jellemző épülettel és címerükkel azonosították magukat. Az osztrák és német kisvárosokra még ma is jellemző ez az állapot: gondoljunk csak a kis hajtogatós szórólapokra: a jellemző kép a vár látványa, mellette ott található a címer, alatta a város neve olvashatóan. Mi a baj ezekkel a megjelenésekkel? Nem velük van baj, hanem egyszerűen csak annyi történt, hogy azok, az emberek, akiknek ez szól, már nem értik elég árnyaltan a bennük lévő jelentéseket. A címer még a századfordulón is komoly jelentéseket közvetített: a heraldika olyan tudomány, amelynek nyelve ma csak kevesek számára érthető. Mert ki tudja ma a színek szimbolikáját, vagy mondjuk a szabad királyi város jelét, hogy mit jelent egy sárkány vagy egy oroslán, egy pallos, vagy egy kulcs. Pedig régen az ilyen egyszerű jelképek még nagyon is sok mindent elárultak az utazónak. Ma a címerek jelentése csak annyi: régi város ez, évszázadokkal ezelőtt alapították. Ez azonban nem feltétlenül elegendő ahhoz, hogy valakinek felkeltse a figyelmét. A másik probléma, hogy főleg a nagyobb városok már nemcsak azt szeretnék elmondani magukról, hogy régiek és fontos műemlékekkel rendelkeznek. Ma valahogy ez már nem elég a vendégcsalogatáshoz. Ki-ki

más sajátos értékkel kívánja bővíteni imázsát: zenei eseményeire, borkultúrájára, sporteseményeire avagy termálfürdőire kívánná irányítani a figyelmet.

Elsőként egy most kidolgozás és bevezetés alatt lévő grafikai rendszert említenék. Különlegessége, hogy egy városi rendezvény sikerén felbuzdulva, annak szellemi tőkéjére építkezve született meg az arculat. A munka két évvel ezelőtt indult: Brno, Csehország egyik fontos, leginkább is ipari városa, pályázatot írt ki arculatára. Mivel a város egyik leghíresebb rendezvénye a grafikai biennále, ezért a kiírást és a zsűrizést is nagy körültekintéssel végezték. A pályamunkák bemutatását, illetve a nyertes pályázat részletes ismertetését megfontolt módon a nagyhírű nemzetközi esemény megnyitó hetére időzítették. Brno városa ezzel, na meg a kiválasztott munka minőségével és az azóta történő professzionális arculatépítéssel azt kívánta közölni a világgal, hogy a grafikai biennalénak méltó helyszíne. A város vezetése tehát egy sikeres kulturális rendezvény értékeit, ennek hírét kívánja átmenni az egész városra. Az arculat azért kiterjed a közlekedési eszközökre és az önkormányzat által működtetett szolgáltatások egészére, de még a helyi taxik jelölésére is érkezett javaslat, hogy a kép mindinkább koherens lehessen. Ezzel együtt persze nemzetközi pénzekből végre professzionálisan is felújítják Mies van der Rohe Tugendthat villáját; finoman jelezve ezzel, hogy Brno a modernizmus kezdetei óta szervesen kapcsolódik a vizuális kultúra első vonalához.

(Vera Maresova, igen fiatal tervező munkájában érdekesen megfigyelhető a város múltjához és a modernizmushoz való kapcsolódása. Egyfelől Maresova átmeneli a címert- bár újra stilizálja és a központi szerep helyett kiegészítő elemként használja.)

A csehek amúgy is fejlett vizuális kultúrájának másik szép példája Prága város arculata. A városvezetés a legfontosabb cseh tervezők meghívásával keresték a legjobb megoldást. A győztes Ales Najbrt lett. A prágai arculat a mai turista centrum állapotot rögzíti. Az alapötletet az adta, hogy a különböző nyelvek bár hasonló gyökkel, de számos mutációban írják le a város nevét. Az egyszerű logotípiát ezt az egy gyökerű, de többnyelvű helyzetet rögzíti. Az arculat folyamatosan kerül bevezetésre: nemcsak a kiadványokban, hanem a fontosabb városi intézmények portálján, újságokban, megállító táblákban, de még a belvárosi csatornafedeleken is konzekvensen jelen van. Érdekes megjegyezni, hogy a modern Prága arculata a hivatalos levelezésben együtt él Prága címerével.

Mind Vera Maresova, mind Ales Najbrt tehát azt a sikeres megoldást választotta, hogy a város nevének kiírását mai módon, tipografikus elemekkel oldotta meg. Nem emblémát tervezett, hanem olyan vonalas rendszerű logotípiát, amely koherens megjelenésével jól alkalmazható a különböző felületeken.

Itt jegyzem meg, hogy a Pécs2010 logotípiát is hasonló gondolatissággal fogant.

Városi kommunikáció – információs rendszerek

A városi identitása bár alapja a sikernek, de az átfogóan működő kommunikáció nélkül az eredmény nem garantálható. Ennek alapvető vizuális felületei: a levelezési arculat és az alapkiadványok megjelenése, a város által működtetett szolgáltatások megjelenítése (közlekedés, szemétszállítás, közillehelyek, ...) a fontosabb intézmények megjelenésének minősége (múzeumok, fürdők, vasútállomás, ...) és a városban való tájékozódás rendszere.

Elsőként a Renzo Piano építéssel több projektben is együtt dolgozó Ruedi Baur munkájából azt a koncepciót mutatom, amelyet Lyon városának új negyedében vezettek be először. (Ruedi Baur tervezte a Pompidou központ vagy a Tjibau kulturális központ információs rendszerét is) Gondolatának lényege, hogy a különböző közintézményeket, irodaházakat és lakóépületeket úgy jelöli, hogy az egyszerre része egy nagy rendszernek, ugyanakkor alkalmas a különálló intézmények egyedi arculatának kialakítására. Képi rendszerét különböző, generált textúrákra építette. Az alkalmazott színek tartalommal bírnak, segítenek a tájékozódásban: így a Rajna folyó és a Tête d'or park között lévő, Piano által tervezett terület tábláinak folyó felőli része mindig kék, a park fele néző oldala zöld, az egyéb irányokat pedig szürkével jelölték. A fontosabb irányokat külön táblákkal nem is kell jelölni, a térben való mozgás logikája kialakul.

A kulturális intézmények, közösségek és városok arculatára szakosodott Ruedi BAur írja könyvében: „**Alapvető, hogy a közösségek számára készülő arculatok és információs rendszereket történetként tervezzük meg**”

Ruedi Baur munkájával kapcsolatban alapvetően két kérdése merülhet fel:

-Miért kell jelölni bizonyos, evidensnek mondható dolgokat?

-Miért nem elég teljesen sematikus módon, egyszerű, szabványos táblákkal jelölni a különböző helyeket.

Miért kell jelölni bizonyos, evidensnek mondható dolgokat?

Az irányjelzést már a rómaiak is alkalmazták, az információs rendszerek ma teljesen természetes módon részei az életünknek, parkolóházakban, az autópályán vagy a városi közlekedésben egyaránt orientálnak. A mai helyzetben az az újdonság, hogy ezekre a felületekre komplex kommunikációs felületként lehet (kell) gondolni. A táblák (nevezzük egyszerűen így) tehát nagyon sok mindent jelentenek. Ha belegondolunk már a jelölés ténye is jelentéssel bír, hiszen hagyományosan a fontosabb irányokat és közlekedési lehetőségeket jelöljük (centrum, vár, pályaudvar), másfelől a kiemelt műemlékeket és kulturális/szórakozási intézményeket.(múzeum, állatkert, székesegyház). Ez rögtön képet ad a turizmus jellegéről is. **A jelölési rend tehát egyben értékszemplélet, egyben jelentés is: azt jelöljük meg, ami fontos.**

Pécselt például érdekes és fontos lehet Uránváros jelölése, hiszen a város újkori fejlődésének fontos stációja ma nem hangsúlyozott annak ellenére, hogy akár építészeti értékei is vitathatatlanok. Ugyanígy lehetne jelölni az egyéb építészeti értékeket is, pl. a Bauhaus vagy a kortárs építészet alkotásait.

Kommunikációs szakemberek arra is felhívják a figyelmet, hogy a városokban egyre intenzívebbé váló kereskedelmi üzenetek felülírják a kulturális jeleket. A vizuális intenzitás okán a városi értékek nem kapnak elég hangsúlyt. Van már arra is példa, hogy a turisztika és kereskedelmi felületek mellett a napi élet is megjelenik az új információs/kommunikációs felületeken. A város hétköznapi helyszínei is lehetnek megjelölt, így kiemelt pontok: orvosi rendelők, játszóterekre, parkokra is mutathat tábla. A helyi élet megjelölésének több fontos előnye lehet annak ellenére, hogy az ott élők számára a táblán lévő információk nem hordoznak új üzenetet, hiszen az emberek tudják, hol van a játszóterük, a rendelők. Általuk egy város jelzi a látogatóknak és saját lakóinak is, hogyan éli hétköznapi életét. A széles körben alkalmazott igényes információs/kommunikációs rendszer hozadéka, hogy egy olyan igényes vizuális felület jön létre, amely rendet teremethet az amúgy kaotikus összképben, ez némiképp ellensúlyozhatja a kereskedelmi jelenlétet.

Miért nem elég teljesen sematikus módon, egyszerű, szabványos táblákkal jelölni a különböző helyeket?

Az első modern, a kommunikációt szolgáló vizuális nyelvet az osztrák Otto Neurath tervezte 1920-ban. Az Isotype piktogram család – így az első stilizált férfi, női jelek – azzal a szándékkal jöttek létre, hogy a nyelvi akadályok leküzdését egy univerzális vizuális nyelvvel oldja meg. A korai modernizmus szellemiségében egy sikeres kommunikáció érdekében Neurath mindenféle redundáns elemről meg kívánta fosztani jelképrendszerét. Semmilyen érzelmét kiváltó vagy díszítő szándék nem volt számára elfogadható. Most anélkül, hogy elemezném a korai információs rendszerek rejtett jelentéstartalmait, arra hívnám inkább fel a figyelmet, hogy a mai kontextusban ez a személet lehet, hogy felülbírálandó. Többen, így az említett Ruedi Baur is úgy érvel, hogy a mai intenzív vizuális kontextusban a semleges jelzéseket vagy észre sem vesszük, vagy sajnos nem jegyezzük meg őket. Kedvenc példája a parkolóházak jelzésrendszere. Érvelését arra a megfigyelésre alapozza, hogy maga is többször elfelejtette, hol hagyta az autóját, annak ellenére, hogy kiszálláskor elolvasta a parkoló jelzését. Baur szerint a mai információs rendszerek csak kommunikációs rendszerként működhetnek, a siker titka

pedig az érzelmileg is motivált, valamilyen történetet, tehát narratív elemet is tartalmazó koherens rendszer kialakítása.

Vizuális kommunikátor

Visszatérve a városi léptékhez, a sikeres kommunikáció titka tehát egyfelől annak a pontos meghatározása, hogy milyen közösségi értékrendet tükrözzön a városi kommunikáció, másfelől azonban az, hogy melyik az a vizuális történet, amely hatékonyan tudja továbbítani a szándékot. A város és arculat kérdése ezért nem csupán egy szép logotípiát kitalálását jelenti. Nem arról van szó, hogy csinos kiadványokat tervezzünk, kulturált információs táblákat helyezünk ki. Még akkor sem, ha a kreatív munka a végén abban manifesztálódik. A klasszikus grafikus szerepe is megváltozott ugyanis az elmúlt évtizedben. Ma a fontosabb projekteket vizuális kommunikátorok végzik, olyan tervezők ők, akik nem látványos képek létrehozására törekuszenek, hanem képekben gondolkodnak egy nagyon sok aspektusból álló feladaton.

A Pécs2010 pályázat kialakításakor is egy ilyen gondolati rendszert kívántunk felépíteni. Ebben a rendszerben a modernizmushoz kötődő logotípiát, a gyakran fekete-fehér-piros színekkel, a fotók témaválasztása, kivágása és párosítása ugyanazt a logikát követi. A kulturális múltjáról, szép, nagy méretű belvárosáról ismert várost a bédekkerek által elkoptatott képi közhelyektől mentes vizuális nyelven kívánta megfogalmazni. Pécs mindenki számára tartogat felfedezni valót: ha itt laksz, vagy ha már jártál is itt, akkor is érdemes újra eljönni, mert számtalan olyan részlet, olyan réteg van itt, amit érdemes magadnak felfedezned.

A rendezvénysorozat arculatnak alapjait letettük, de kérdés, hogy az elkövetkező évek során hogyan tud a rendszer koherensen fejlődni, illetve hogyan működik majd együtt az EKF projekt a város arculatával.

A Pécs 2010 pályázat elnyerése komoly lehetőség a város számára, hogy meglévő kulturális örökségéből és adottságaiból egy jól megfogalmazott városi identitás épüljön fel, amely az egy évig tartó rendezvénysorozat megrendezése alatt már tökéletesen, koherensen működő kommunikáció eredményeként ez az üzenet a világ számos országában élő emberek fejében váljon jelentéssé.

HOZZÁSZÓLÁSOK ÉS VITA

Az egyes blokkok végén, éppen az érdeklődés bizonyítékaként, nagyszámú hozzászólás hangzott el. A dolog természeténél fogva az észrevételek újabb gondolatokat indítottak el, melyek egyre intenzívebben tágították a konkrét téma vizsgálati környezetét. A kritikus hangvétel szinte természetes egy formálódó folyamatban, ám bizonyos tendenciák jól kiolvashatóak voltak. Még a legélesebb kritikák sem voltak romboló jellegűek és személyeskedők, mi több egyértelmű volt a konstruktív, elemző hozzáállás, a város sikerének, elérhető eredményeinek féltése. Jóleső érzés volt az együttgondolkodás és az együvértartozás öröme, mely végül a **KONFERENCIA ÜZENETÉNEK** megfogalmazásában teljesedett ki.

A vita során rendre előjöttek a projektek előkészítettségével kapcsolatos aggályok és a döntéshozatali folyamatok szakmai megalapozottságának megkérdőjelezése. Több felszólaló vitatta a Nagy Kiállítóter helyét, mert méret, beépítés, megközelítés szempontjából nem igazolható a szakmai programnak való megfelelés (pl. Pál ZOLTÁN, OSZOLI DÉNES, HORVÁTH ANDRÁS), míg a jelenlegi hely megerősítését, elsősorban a Modern Képtár jelentőségére hivatkozva, SÁRKÁNY JÓZSEF támogatta. A Nagy Kiállítóter helyszínét GONDA TIBOR megalapozottnak tartja, mert jól illeszkedik a „Múzeum Utca” folytatásába, és a Megye már két címzett pályázatot is megcélzott korábban a Múzeum felújítására. Mint ahogy később elmondta, a döntés háttérében többek között az is hangsúlyos szerepet kapott, hogy a Modern Képtár múzeumi ingatlanán keresztül a megyét is be tudják vonni az EKF programba. A vitában felszólalókkal ellentétben a koncertterem helyének kialakításban sem látta a megkérdőjelezhetőnek, mivel ahogy elmondta, az előkészítésben az építész szakma is részt vett, és kompromisszumos megoldásként elfogadta a Balokányt, mint helyszínt. A témák jelentősége miatt elképzelhetetlennek tartja, hogy ne legyenek tervpályázatok kiírva. Mint alpolgármesternek, az átmeneti helyzetben saját szerepe is kérdéses, tegnap óta például nem is nyilatkozhat a Polgármester engedélye nélkül.

SZÁSZ LASZLÓ óvott a kisstílúségtől, az Európából nem látható, kevés eredménnyel szolgáló, érdektelen munkától. Ennek elkerülésére – az Építész Kamara törekvéseivel összhangban - kizárólag a nemzetközi tervpályázatok kiírását tartja elfogadhatónak. A zsűri összetételénél is döntő, a nemzetközileg is elismert építész szaktekinélyek delegálása. Az EKF Főépítész kinevezését fontosnak tartja, mely feladatra Patartics Zoránt javasolja.

PATARTICS ZORÁN konkrét anomáliaként említette, hogy a Nagy Kiállítóter – bár még vita van körülötte – egyik oldalról részletes ütemtervvel bír, mely azonban a tervezetetéssel nem számol. A ZKK helyszíne több szempontból is megkérdőjelezhető, amit az előkészítés során a szakma jelzett. A pályázatban végül a teniszpályákkal együtt a Zsolnay Vilmos útig kiterjedő terület lett megjelölve, mellyel viszont a decemberben előkészített tervpályázati anyag került ellentétbe, hiszen ott csak a teniszpályákról van szó. Szégyenletes, és törvényileg is megkérdőjelezhető, hogy az Egyetem nagyléptékű fejlesztési elképzeléseiben meg sem jelenik a tervpályázatok lebonyolításának legkisebb szándéka.

KÖVÁRI JÁNOS ki merte mondani: a Király meztelen! A fő kérdés, hogy a kompetens döntéshozók miként viszonyulnak a szakmai észrevételekhez. A politikai és gazdasági lobbis nem akarja a szakértő civil fórumokat a döntési folyamatokba beengedni. Ennek bizonyítéka az előző napi közgyűlési döntés, mely nem támogatta javaslatát az építész szakma képviselőjét a fejlesztések irányítási szerkezetében.

DÉVÉNYI SÁNDOR is hiányolta a szakmai szempontok következetes megjelenését a döntési folyamatokban. Véleménye szerint a könyvtárnak nincs helyszíne. A zenei központ jelenlegi tervezett helye a Balokány-ligetben rossz, inkább a Belvárosban lenne a helye. Hiányolta, hogy nincs a városfejlesztési terveknek déli irányú kiterjedése, holott városszerkezeti szempontból szükség lenne rá.

GÖMÖRY JÁNOS kifejtette, hogy az EKF projektek beruházásainak előkészítéséhez legalább 1,5 mdFt pénzforrást kell a városnak biztosítani, ami már az idei évben minimum 500 mFt-ot jelent. A költségvetésben ennek meg kellett volna már jelenni.

HORVÁTH ANDRÁS ehhez hozzáfűzte, hogy a pályázati anyagban szereplő projekt költségek ezt az összeget magukba foglalják, tehát a város részéről lényegében előfinanszírozásról lenne szó. Sikeres – ebben a vonatkozásban megalapozott és szakszerűen előkészített – projekt pályázatok esetén a város a ráfordítást a támogatásban visszanyeri. Felhívta a figyelmet a folyamatosan szűkülő időre, a tervezéseket már meg kellett volna indítani, hiszen a szakszerű munkához szükséges időtartam leszűkülése óhatatlanul kényszerhelyzeteket hoz létre, ami káros kompromisszumokhoz, és minőségvesztéshez vezet.

TAKÁTS JÓZSEF nem látta mindenhol megjelenni a konszenzust, voltak olyan projektek, ahol a projektgazda döntött a projekt sorsáról. Úgy érzi, hogy mára egyre jobban kiszorítódik a szakmai részvétel. Takács József hiányolta a projektekből a kreatív tervezést, és a helyi szereplők erőteljesebb bevonását (pl. az utcabútorok készítésénél). Mint a pályázati anyag készítője reagált a helyszínekkel kapcsolatos kritikákra. A munka 2005. őszén abbamaradt, amit most folytatni kell. 2006. március 30-ig a kormányzattal szerződést kell kötni a fejlesztés és a működés finanszírozásának kérdéseiről. Hogy mi kerül a szerződésbe az most még döntés előtt áll, és a város illetve a megye vezetőinek szándékán múlik. Ami viszont a szerződésben az 5 kulcsprojekttel kapcsolatban rögzítésre kerül, az a későbbiekben kötöttséget és korlátot is jelent.

Van jól előkészített program, például a közterületek. A többi esetben fontos nyitott kérdések vannak. Amit nem szabadna megváltoztatni: a kulcsprojektek funkciója. A Nagy Kiállítótér mindenképpen szükséges, de fontos szempont, hogy a múzeumok intézmény igazgatásán belül van a helye. A helye nem került komoly vizsgálatra, szaktanulmányokra lenne szükség, hogy a Papnövelde utcában, vagy más helyszínen lenne jól megvalósítható. Fontos körülmény Toller László polgármester azon álláspontja, miszerint a Zenei és Konferencia Központon túl, egyéb újonnan alapított városi kulturális intézményt nem kíván létrehozni. A ZKK szakmai programja jó, a helyszínnel kapcsolatos döntés azonban annak idején mindenkit meglepett. A Regionális Könyvtárnak nincs helyszíne, a jelenlegi terület fikatív, nem vehető komolyan, a gondolkodás 0-ról indul. A Zsolnay helyszíne adott, de a déli és az északi terület pontos feladatainak meghatározása még sok kérdést vet fel. Ezzel összefüggésben és lényegi elemeként a termelés sorsának rendezése is sokváltozós. Kiemelte azonban, hogy a pályázat legsikeresebb eleme – éppen annak városfejlesztési és kreatív elemei miatt – a Zsolnay Kulturális Negyed volt.

OSZOLI DÉNES szerint az előkészítés stratégiai irányítói számára komoly szellemi kapacitások lennének elérhetőek. Időt veszítünk, miközben a megalapozott döntések nem születnek meg, a pályázatok kiírásai késnek. A Nagy Kiállítótérnek véleménye szerint a Zsolnay programban lenne a helye.

GONDA TIBOR újból megerősítette, hogy a Nagy Kiállítótér ügyében fontosnak tartja a gesztus értékű együttműködést a Megyével.

DÉVÉNYI SÁNDOR a grazi rendezés példájára hívta fel a figyelmet. Ott a cím elnyerése után a felkészülést és a fejlesztéseket, valamint kulturális intézmények szervezetét azonnal depolitizálták, és egy független társaság kezébe adták a feladatot. A városházával egy tanácsnokon keresztül tartották a kapcsolatot. Megjegyzendő különbség természetesen a város meglévő fejlett infrastruktúrája, saját erejének nagyobb léptéke, és a jelentős magántőke felvonulása.

SZÁSZ JÁNOS kérte, hogy ne veszítsük szem elől a város létező, és számunkra sokat jelentő értékeit. Kérte, hogy az építész szakma számára ez a konferencián tapasztalható, alulról építkező, jó hangulatú együttgondolkodás legyen a minta. Hangsúlyozta létrejött összefogás, és tenni akarás továbbvitelét, valamint a lehető legnagyobb nyilvánosság létrehozását.

BÓKAY ENDRE, mint városi képviselő elmondta, hogy a Balokány helyszín melletti döntés indítéka a tiszta városi tulajdon ténye volt. A gyors döntés miatt nem biztosak már benne, hogy ez a legjobb helyszín. Megígérte a döntés újbóli megvizsgálását. Az EKF irányító szerkezettel kapcsolatban támogatja egy független szakmai szervezet felállítását. A pillanatnyi döntés szerint a politikai szinten kezelik a források megszerzését, és a fejlesztések stratégiai kérdéseit. Önálló szervezet fogja össze a kulturális intézmény hálózatot és a polgármesteri hivatal érintett egységeit. Az általa javasolt civil szakmai fórum döntéseit az előbbieknek figyelembe kell venni, és feladata lenne, hogy erős kontrollt gyakoroljon a beruházások és az arculati kérdések felett. Bátorítja az Építész Kamarát a konferencia anyagának kiadására, melyre nagy szükség lenne a további munkában, és a megfelelő arculat megtalálásában.

KŐVÁRI JÁNOS képviselő ezt meghaladóan kijelentette, hogy az építész és egyéb meghatározó szakmák képviseletének a stratégiai tervezés szintjén van a helye.

LOVAS ATTILA szerint nem csak az építészeket kell bevonni a szakmai döntéshozatalba, hanem a civil szervezeteket. Erre reagálva SZÁSZ JÁNOS a szakmaiság felhígulásának veszélyére hívta fel a figyelmet.

SOMOGYI KRISZTINA szerint az időprézből a határidők pontosításával kell szabadulni. A folytatás a közvetlen egyeztetés kell legyen a város és a megye vezetőivel, ahol a részletek is elmondhatóak.

HORVÁTH ANDRÁS szerint az előadások és a vita alapján bebizonyosodott, hogy nem csak építészeti ügyről van szó, hanem gondolkodási módról és szintről. A konferencia kezdeményezése nem részérdekeket szolgált, hiszen jól szolgálja a szélesebb körű szakmai összefogás elindítását.

A vita a **KONFERENCIA ÜZENETÉNEK** elfogadásával ért véget.

A KONFERENCIA ÜZENETE

A választási lehetőség és az elérendő cél kizárólag a legmagasabb szintű, európai mércével mérhető kultúra lehet.

Ennek érdekében a konferencia résztvevői szükségesnek tartják, hogy a város és a megye vezetése az EKF városfejlesztési programjának előkészítését és lebonyolítását haladéktalanul helyezze egy megfelelő szakmai felkészültségű és a szükséges jogosultságokkal rendelkező független testület kezébe.

A Dél-Dunántúli Építész Kamara részt kíván venni a feladatok gyors, hatékony és szakszerű előkészítésében, és ebbe kéri bevonni a civil szervezeteket. A megvalósításhoz a nemzetközi tervpályázatok kiírását tartja egyedül elfogadható megoldásnak.